

Afrika Tanulmányok folyóirat 2011. V. évfolyam, 2. szám

A
F
E
R
I
K
A

nka
Nemzeti Kulturális Alap

TERMÉSZETVÉDELEM ÉS KÜZDELEM

A batwa nép Ugandában

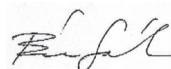

Lectori salutem!

Az Afrika Tanulmányok ötödik évfolyamának második száma már a korábban beharangozott külsőben jelent meg, remélhetőleg a formai változások elnyerik az olvasók tetszését is. Nyolc fejezetet tartalmaz az aktuális szám, minden kétséget kizáróan érdekesítő olvasmányokkal kistafirozva. Mindjárt az első, az „Afrika ma” fejezet Abdelaziz Boussayer: Az arab tavasz: Marokkó, a látszólagos kivétel című írása azért roppant figyelemre méltó, mert a maghrebi ország meghatározó változások előtt áll, új alkotmánnyal, a monarchia intézményének átalakulásával, az Afrikához és Európához fűződő kapcsolatainak újraértelmezésével. Hasonlóan érdekes az „Afrika a globális térben” elnevezést kapott második fejezetben közölt cikk „Az USA és Nagy-Britannia Afrika-politikája az 1990-es évektől, a szomáliai és Sierra Leone-i intervenciók tapasztalatai alapján”. Szomáliáról, illetve az ottani amerikai beavatkozásról a legtöbbeknek van némi elképzelésük, ha más miatt nem, hát a Súlyom végveszélyben című kasszasi-kert hozó film alapján. A Sierra Leone-i brit beavatkozás azonban a legkevésbé ismert intervenciók sorába tartozik, noha a nagyon kevés utólag is eredményesnek minősített külső beavatkozás egyike. Az aktuális cikk tehát két állatorvosi lónak számító eseten keresztül ad bepillantást az afrikai kontinensen (is) legaktívabb két nagyhatalom politikájába. Ennek azért is van most különös jelentősége, mivel Líbia esetében nyilvánvalóan e tanulságok levonása vezethet a megfelelő (?) döntés meghozatalához. A már hagyományosnak számító interjúk ezúttal a magyar békefenntartók ugandai missziójával, illetve egy érdekes tanzániai személyiséggel foglalkoznak. A „Kultúra és ökológia” fejezet cikke: Természetvédelem és a batwa nép küzdelme Ugandában már a címlapon is hirdeti magát, fontos látleletet adva a hagyományos Afrika életének mai gondjairól, a természetvédelem, a tradíciók őrzésének, a modernizáció által diktált kényszerek dilemmáiról. A „Nobel-díjas afrikaiak” fejezet ezúttal a természet- és orvostudományi elismerésben részesült tudósokat mutat be. Sokaknak már az is meglepetéssel szolgálhat, hogy a kontinensen születettek közül négyen is részesültek ebben a legmagasabb kitüntetésben, életpályáik sokszínűsége pedig mindenki számára tartogat tanulságokat, érdekességeket. A „Feketén-fehéren – Itt vagyunk!” fejezetben a folyóiratunkat kiadó társaság sokat ígérő kutatásának idei első eredménye került publikálásra, a magyar fiatalok bevándorlókról alkotott képe végre módszertanilag megalapozott felmérés alapján, s nem szubjektív becsléseknek köszönhetően kerül ismertetésre, alapul szolgálva további, szerteágazó ismeretterjesztő-felvilágosító tevékenységekhez, Afrika és az afrikaiak, de akár önmagunk jobb megismeréséhez is. Az elmaradhatatlan recenziók ezúttal örvedetesen nagy számú, és, ami ennél is fontosabb, igen jelentős afrikanisztikai munkákat ismertetnek, bizonyítva a diszciplína erősödését hazánkban és szerte a világban. A „Konferencia-beszámoló” címet kapott zárófejezet ezúttal a Csehországban „Viva Africa 2011” címmel megrendezett konferenciáról tudósít.

Jó olvasást mindenkinek!

Dr. Búr Gábor
főszerkesztő

Új entitás született: Afrika 55. állama Dél-Szudán

2011. július 9-én kikiáltották a Dél-szudáni Köztársaságot, mellyel új politikai entitás született az afrikai kontinensen. A több mint húsz évig tartó második polgárháborút 2005-ben lezáró átfogó békemegállapodás (ld. e témáról többek között Illés Zoltánnak az Afrika Tanulmányok 2010. IV. évf. 4. számában, illetve a folyóirat 2011. V. évf. 1. számában megjelent írásait) hatéves átmeneti időszakának utolsó momentuma, az idén januárban megtartott referendum egyértelműen kijelölte az utat Szudán előtt: a déliek saját államukat akarják. A konfliktusokkal terhes észak-déli viszony új irányait egyrészt az ellentétek öröksége, másrészt a „kötelező” együttműködés fogják meghatározni. A világ egyik legelmaradottabb területeként Dél-Szudán hatalmas kőolajkincset tudhat magáénak, de ennek kitermelését, és a belőle származó bevételeket illetően szinte kötelezően kooperálnia szükséges az északi „testvérrel” – ha másért nem, akkor azért, mert a szállításhoz elengedhetetlen vezetékek, a feldolgozáshoz alapvető finomítók és a külföldi piacok eléréséhez nélkülözhetetlen kikötői infrastruktúra mind északon található. Mindezeket tetézi, hogy a térségben oly jelentős ázsiai (különösen kínai) jelenlét szintén olyan kereteket jelöl ki, amelyek az együttműködést kell, hogy szorgalmazzák (a kínai-maláj-indiai kőolaj konzorcium is abban érdekelt, hogy nyugalomban tudja kitermelni, majd kereskedni a befolyási övezetükben lévő kincset). Nem mindegy tehát, hogy tud megállapodni egymással a vitatott határterületekről (például Abyei-ről, ahol e kőolajkincs egy jelentős része található) a két fél, továbbá, hogyan tudja majd garantálni az olajbevételekből behozható bevételek megfelelő arányú elosztását. Többek között e témák minden bizonnyal az elkövetkező hónapok legforróbb kérdéseit jelentik majd a tárgyaló szudániaknak. Az Afrika Tanulmányok 2011-es évfolyamának következő számaiban is nyomon követhetjük a világ legfiatalabb államának indulását, és viszonyrendszerének alakulását szomszédjaival és a globális tér egyéb aktoraival.

Dr. Tarrósy István, a szerkesztőbizottság elnöke

Ünnepség a függetlenség kikiáltásakor. Forrás: Thomas Mukoya/Reuters

TARTALOMJEGYZÉK

Afrika ma

- 5** **Az arab tavasz: Marokkó, a látszólagos kivétel**
Abdelaziz Bousseyer

Afrika a globális térben

- 7** **Az Amerikai Egyesült Államok és Nagy-Britannia Afrika-politikájának főbb mozzanatai az 1990-es évektől, a szomáliai és Sierra Leone-i intervenciók tapasztalatai alapján**
Földi Sándor

Interjú

- 30** **Magyar kiképzők az Európai Unió Szomáliai Kiképző Missziójában**
Készítette: Besenyő János

- 39** **Egy bűvár és zenész Tanzániából**
Készítette: T. Horváth Attila

Kultúra és ökológia

- 44** **Természetvédelem és a batwa nép küzdelme Ugandában**
Hodosi Róbert

Nobel-díjas afrikaiak

- 56** **Afrikai Nobel-díjasok – Fizika, kémia, orvostudomány**
Bagi Judit

Feketén-fehéren – Itt vagyunk!

- 64** **Magyar fiatalok a bevándorlókról**
Radics M. Péter

Könyvrecenzió

- 67** **Néger csók, kevésbé édesen**
Írta: A. Gergely András

- 73** **Tiszta vizet a vízbe!**
Írta: A. Gergely András

79 Fenntartható Afrika

Írta: Besenyő János

84 Kína az afrikai kontinensen

Írta: Benkes Mihály

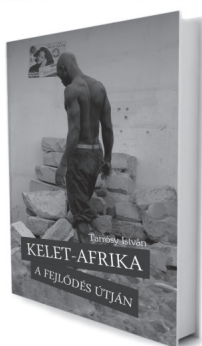
87 Kelet-Afrika a fejlődés útján

Írta: Búr Gábor

Konferencia-beszámoló

90 Viva Africa 2011 Hradec Kralovében

Írta: Vörös Zoltán

Tarrósy István Kelet-Afrika a fejlődés útján

Először 2000-ben jártam Kelet-Afrikában. Visszagondolva, most úgy tűnik, sokkal előbb voltam már ott... – ma pedig szinte mindig valahol azokat a tájakat járom. És mindig visszavágyom. Bennem is, mélyen bent lakozik az a bizonyos „Afrika-vírus”, amely mindig visszavisz Tanzániába, Kenyába, Zanzibár szigetére... – Afrikába.

Bízom abban, hogy a kötet olvasói e munka által is megerősítést kapnak, hogy „Afrikából mindig jön valami új”, és érdemes nyitottan szemlélni, befogadni és megtapasztalni az afrikai valóságot, amelynek felfedezésével saját magunkról és a rohamléptekben átalakulóban lévő globális világról is még többet megtudhatunk.

Ebben az ismeretterjesztő monográfiában a szerző Kelet-Afrikát nem földrajzi értelemben járja körbe. Célkitűzése, hogy bemutassa a kelet-afrikai térségi fejlődés regionális szemzőgből görcső alá vehető eddigi főbb állomásait, szereplőit, folyamatait, és mindazokat az intézményesített vagy tervbe vett lépéseket, amelyek elvezethetik a kiszemelt terület államait egy gazdaságilag, szociálisan, technológiailag vett fejlett(ebb) állapotba. Kelet-Afrika alatt e célból a Kelet-afrikai Közösség jelenlegi öt tagállamát vizsgálja.

Keresse a kötetet áprilistól az Alexandra Könyvruházakban, a független könyvesboltokban és az internetes portálokon vagy rendelje meg a Publikon Kiadótól a www.publikon.hu oldalon.

AZ ARAB TAVASZ: MAROKKÓ, A LÁTSZÓLAGOS KIVÉTEL

Abdelaziz Boussayer
középiskolai angol nyelvtanár, szabadúszó újságíró
boussayer@yahoo.fr

Fordította: Radics M. Péter

Mohamed Bouazizi tragédiája következtében nem csak Tunéziában, de szerte az arab világban tüntetések kezdődtek. A fiatal gyümölcsárus 2010. december 19-én gyújtotta fel magát, Egyiptomban, Líbiában, Jemenben, Algériában, Szíriában és Marokkóban számos fiatalember követte tettét.

A forradalmi „járvány” hamarosan Marokkót is elérte, bár sokan bíztak benne, hogy a kormányzat elejét tudja venni a tüntetéseknek és reformokkal képes fékezni az elégedetlenség hullámain. Több tízezer tiltakoztak a különböző városokban, de ritkán alakultak ki összecsapások a rendőrökkel, akik parancsba kapták, hogy tartózkodjanak az erőszak alkalmazásától. Zavargások főleg Marokkó északi és déli részén voltak, Elhouceimában pedig öten meghaltak, amikor kigyulladt egy helyi bankfiók. Az indulatok láttán a király már a reformok felgyorsításáról számolt be, de a radikális változásokat követelő hangokat nem vette komolyan. Végül, 2011.

február 21-én bejelentette egy új társadalmi és gazdasági tanácsadó testület megalakítását, amelynek a reformok végrehajtása lett a fő célja. Ugyanakkor az uralkodó azt is kijelentette, hogy nem enged a „demagógiának”, sokkal inkább bízik „a köztünk [...] és hűséges népünk közt fennálló teljes összhangban”.

„Csak semmi demagógia”

Március 9-én a király az alkotmány gyökeres átalakítását jelentette be, ez pedig egybeesett a tüntetők fő követelésével. E szerint a parlament és a bíróságok függetlenebb módon működhetnek, tényleges hatalmat kapnak a regionális tanácsok, valamint az őshonos amazigh népcsoport tagjai is több joghoz jutnak. A következő reggelre Marokkó könnyen befolyásolható politikai elitje és médiája a reformok legelkötelezettebb támogatójává váltak. Üdvözölték annak a bizottságnak a megalakulását, amely egy vezető jogász segítségével összeállítja az alkotmánytervezetet júniusig.

*A király bízik a „hűséges népben”
és nem enged a demagógiának.*

Forrás: AP fotó, www.economist.com

Az alaptörvényről a tervek szerint szeptemberben tartanak népszavazást, így jelezve, hogy Marokkóban megvalósul a „békés forradalom”. (Lapzártánk után derült ki, hogy a marokkói király alkotmányos reformtervezetét elsöprő többséggel elfogadták a szavazók a július 1-ei népszavazáson - a szerk.)

A tiltakozók február 20-a óta minden hétvégén nagy számban vonulnak az utcára. Sokak szerint a király által kinevezett alkotmányozó bizottság csak az uralkodó végrehajtó hatalmának megerősítésére törekszik, és egy spanyol- vagy angol típusú monarchia kialakítására nincs reális esély.

Bár a király alkalmasságát a tüntetők többsége elismeri, a monarchia

működését illetően egyre növekszik a kritikus hangok száma. Az elégedetlenek azzal érvelnek, hogy a palota belső köreinél túl sok hatalom koncentrálódik. A (francia neve alapján közismert) Nemzeti Befektetési Társaságról úgy tudni, Marokkó legnagyobb bankját, biztosítóját, tej-, élelmiszer- és olajipari vállalatát irányítja, de óriási ingatlanvagyonok felett is rendelkezik. Mások a király kultúrpolitikáját bírálják és a Mawazine fesztivál – egy Rabatban évente rendezett, nagyszabású zenei rendezvény – lefújását követelik, annak túlzó költségei miatt.

Jelenleg minden szektor – az oktatás, az egészségügy, a turizmus és az igazságszolgáltatás egyaránt – számos problémával küzd, ami a kivételesnek gondolt marokkói helyzet instabilitását jelzi. A kormány a tiltakozásokra erőszakkal és ellenfelei bebörtönzésével reagál.

Dióhéjban elmondható, hogy a politikával szembeni általános elégedetlenség kitart, a gyenge parlament nagyon keveset tud elérni, így szakpolitikai kérdésekben továbbra is a király, VI. Mohamed szava a döntő. Az alkotmánymódosításra irányuló kezdeményezése így elérheti végül azt az intézményrendszerben ígért áttörést, amit 1999-es trónra lépésekor sokan vártak tőle. Ha viszont a kezdeményezés elbukik, idén szeptemberben egy újabb, a korábbiaknál is dühösebb tiltakozáshullám veheti kezdetét. A következő hónapok ezért létfontosságúak lesznek a kormány és a király jövője szempontjából.

AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK ÉS NAGY-BRITANNIA AFRIKAPOLITIKÁJÁNAK FŐBB MOZZANATAI AZ 1990-ES ÉVEKTŐL, A SZOMÁLIAI ÉS SIERRA LEONE-I INTERVENCIÓK TAPASZTALATAI ALAPJÁN

Földi Sándor
okleveles politológus
Pécsi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
sador.foldi.jr@gmail.com

Fundamentális változásokat hozó folyamatokkal kezdődött a 2011-es év Észak-Afrikában. A tunéziai események, illetve Egyiptom és Líbia óta számtalan elemzés született, amelyek megpróbálják többé-kevésbé megjósolni, hogyan fognak kinézni a Mediterrán-térség országai az „arab tavasz” nevezett forradalmi hullám után. A mai napig egyedül Líbiában történt katonai beavatkozás a nyugati hatalmak részéről, persze a szövetségi rendszerek szabta kereteken belül. A kezdeti időszakot jellemző döntésképtelenséget lezárta az ENSZ Biztonsági Tanácsának határozata, amelyben egy repüléstilalmi övezet felállításával támogatták a Moammer Kadhafi ellen harcoló lázadó csapatokat. A direkt, szárazföldi katonai beavatkozás, mint tudjuk, egy sor

súlyos implikációval járna, ám a harcok elhúzódásával ezt az eshetőséget mégsem lehet kizárni. Ez a fajta szerepvállalás mindig is megtalálható volt a fejlett nyugati országok eszköztárában, így az Egyesült Államok és Nagy-Britannia vonatkozásában is megfigyelhető, igaz, az afrikai kontinenssel kapcsolatban eltérő tapasztalatokkal.

Intervenciók

Az eltérő amerikai és brit hozzáállást a humanitárius akciók fényében (is) kategorizálhatjuk. Ezek az intervenciók a fejlett nyugati országok, túlnyomó részben az USA és az ENSZ szerepvállalását jelentették, legalábbis a hidegháború utáni közvetlen években. Ebben az időszakban a nacionalizmusok újjáéledésével, egy államok közötti háború helyett

inkább egy adott államon belüli konfliktusok váltak gyakoribbá, amelyek nagy részben sújtották a civil lakosságot is. A hagyományos nemzetközi trendeknek megfelelően a fejlett országok a humanitárianizmus elvei alapján próbálták megvédeni és segíteni a konfliktusok által legjobban sújtott régiókat. Emellett kezdett teret nyerni az a hidegháborúban megszilárdult, realista felfogást egy időre háttérbe szorító újfajta attitűd is, melyben a szuverenitás és az emberi jogok kiszélesítése, illetve védelme mindinkább a nemzetközi figyelem középpontjába került.

Az 1991-es öbölháború és más, kisebb ENSZ által vezetett akciók megmutatták, hogy mennyire tud sikeres lenni egy, a legkorszerűbb technikával felvértezett nemzetközi koalíciós erő. Ennek ellenére, az 1990-es évek közepére Szomáliában és Ruandában is megmutatkoztak a célok és lehetőségek közötti ellentétek, amelyek alapvetően aláásták a multilaterális keretek közötti fellépés hatékonyságát. Richard M. Howe *Ambiguous order* (Bizonytalan rend) című könyvében pontos adatokat találhatunk az ENSZ békefenntartók létszámát illetően: míg 1989-ben 10 ezer fővel, 1995-ben már 70 ezer fővel képviseltették magukat világszerte. 1998-ban, az „új intervencionalizmusnak” is nevezett időszak után már csak 19 ezer fő áll rendelkezésre (Howe, 2001: 104–105). A szerző megállapításai az akkori közös vezetés alatt álló hadműveletekről, az afganisztáni és iraki missziókkal kapcsolatban és Líbia vonatkozásában is aktuálisak. Szerinte a demokrácia és az emberi jogok terjesztése és kiszélesítése jól csengő frázisok, ám szerepük nagyon

gyorsan átértékelődhet, főleg akkor, ha áldozatokkal, illetve fokozottabb jelenléttel és bonyodalmakkal járnak. Úgy érvel, hogy a helyi viszonyok megértése elsődleges szempont a sikeres beavatkozás érdekében, olyan alap-szegmens, amely képes önmaga meghatározni egy intervenció sikerességét. A lokális információk hiánya adott esetben súlyos, előre nem tervezett veszteségekkel és a katonai akció kudarcba fulladásával végződhet, csak úgy, mint ahogy az 1990-es évek válságkörzetében történt. A semlegesség is problémaként jelentkezhet, hiszen egy humanitárius katonai akció során felettebb nehéz és összetett feladat neutrálisnak maradni: a beavatkozók sokszor a konfliktusok részeseivé, áldozataivá válnak.¹ A szerző szerint az időtényező is meghatározó faktor, mivel beleszólhat egy adott misszió rendeltetésének alakulásába. A neutralitást és a békefenntartást felválthatja egy agresszívebb fellépés, amely később akár igazolható is a béke, vagy egy szankció kikényszerítése érdekében. Az ad hoc módon felállított nemzetközi erők korlátai, az információhiány, különböző hadászati stratégiák, lehetőségek és a gyorsan változó politikai státusz a legjobban megtervezett műveleteket is beárnyékolhatja.

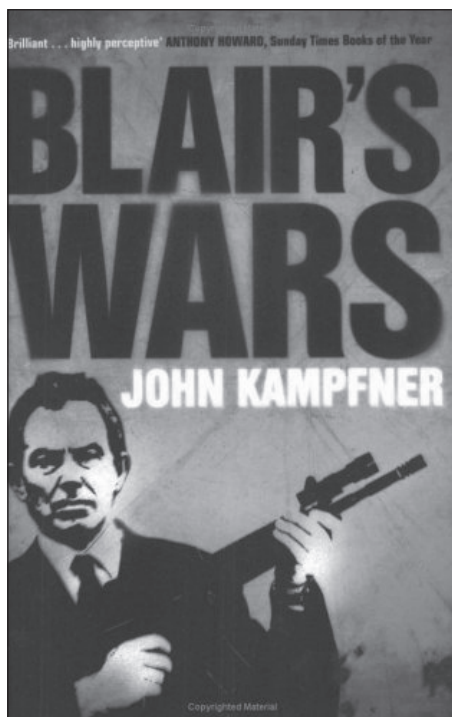
A 2011-es líbiai hadművelettel kapcsolatban is látható, hogy ma a nemzetközi közösség tagjai sokkal inkább azt várják el az egyes országoktól, hogy markánsabban támaszkodjanak önerejükre, nagyobb felelősséget vállalva ezzel saját biztonságukért. Az önrendelkezés elkerülhetővé teheti az esetleges humanitárius beavatkozás (melynek legitimitásához elvárt egyfajta nem-

zetközi jóváhagyás) alkalmával fellépő nem várt komplikációkat: például plusz költségeket, esetleges áldozatokat, vagy haderő-átcsoportosításokat. Az önerőből történő talpra állás egy adott ország biztonsági, gazdasági, politikai és társadalmi fejlődését eredményezheti, ám mindez rosszul interpretálva akár polgárháborúval, vagy a gyenge és törékeny államok szétesésével is végződhet.

Nagy-Britannia

Ha kezünkbe vesszük John Kampfner *Blair's Wars* (Blair háborúi) című könyvét, borítóján legelőször Tony Blairt fedezhetjük fel, fegyverrel a kezében. Ha jobban belegondolunk, ez a karikatúra nem is tűnik annyira szokatlannak, hiszen Blair miniszterelnökként önálló katonai akciót indított és szövetségesként is részt vett különböző hadműveletekben. A megnövekedett katonai aktivitás ellenére hadi vállalkozásainak többségének kimenetele, gazdasági és politikai aspektusból nézve is kevésbé bizonyult sikeresnek, ám a Sierra Leone-i intervenciót mégis eredményesnek könyvelhetjük el.

1997-es hivatalba lépésekor Tony Blair politikájában Afrika marginális szerepet töltött be elhanyagolható gazdasági és kereskedelmi kapcsolataival, de hivatali idejének végére a kontinens külpolitikájának egyik meghatározó elemévé lépett elő. A sikeres katonai akcióval a humanitárius segítségnyújtásról és intervencióról az amerikai tapasztalatoktól eltérő kép alakult ki benne, 2001-től pedig egyes afrikai vezetőkkel ápolt jó viszonya mellett, a kontinens stratégiai is relevánssá vált a nemzetközi szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni harcban.

John Kampfner: Blair háborúi (Blair's Wars) című könyv borítója.

Forrás: amazon.com

A poszt-hidegháborús Afrika országainak életét sokszor a fegyveres konfliktusok, véres polgárháborúk és politikai válsághelyzetek határozták meg, melyek nem egyszer destabilizálták egy adott régió többi államát is. Az 1990-es évek kezdeti időszakában a britek részéről még nem fogalmazódott meg az új szemlélet szerinti cselekvés, megpróbálták elkerülni az afrikai országok belgyűbe való beavatkozást. Emellett, beigazolódta az afrikai országok azon félelmei, melyek szerint a nemzetközi figyelem áthelyeződött Kelet-Európára, hiszen a rendszerváltásokkal 1989-től a régió demokratizálódási hulláma domi-

nálta a politikai gondolkodást és a nemzetközi diskurzusokat.² Idővel, áttételesen egyre több Afrikából eredeztethető probléma érezte hatását a fejlett országokban, így például egy-egy nagyobb fegyveres konfliktus és humanitárius katasztrófa hatására megnőtt az illegális migránsok és menekültek száma, amely elsősorban a Mediterrán térséget, majd az Európai Unió tagállamait érintette. Ezzel együtt nőtt a drog-, fegyver- és embercsempészek száma, amelyek átalakították Európa addigi etnikai, politikai és biztonságpolitikai struktúráit. Nyugat-ellenes iszlamista csoportok már 2001 előtt megjelentek bizonyos országokban, így Szudán, Szomália, Kenya, Etiópia és Nigéria is találkozott már a politikai iszlám radikalizmusával (Porteous, 2008: 14).

Tony Blair miniszterelnökségével, az új munkáspárti kormány külpolitikájában alapvetően új paradigmát alkalmazott. A Blair-kormányzat külügyminisztere, Robin Cook által bejelentett „etikus külpolitika”, majd a „harmadik utasság” pontosan az előbb említettekhez hasonló, határokon átívelő problémák kezelését is megcélozta.³ Ezek szerint a humanitárius kérdések megoldásának kulcsa a konfliktusok kezelése és megakadályozása, az emberi jogok és a jó kormányzás metódusainak elősegítése, terjesztése lehet.⁴ A fegyver- és gyémántkerkedelem szankcionálása mellett a jogsértésekből fakadó következmények mérséklése is a célok között szerepelt (Abrahamsen, Williams, 2002: 251). Az új irányvonal az emberi jogok, demokrácia, szabadság, igazságosság és nemzetközi együttműködés megvalósítását jelentette, ám e jogok feltétlen biz-

tosítása és terjesztése, mint látni fogjuk, nem mindig esett egybe a brit kereskedelmi érdekekkel.

Új irány – UK

1997-es hivatalba lépésekor Tony Blair, a külpolitikai kérdések területén alapjában véve tapasztalatlanak bizonyult, ám ez hamar megváltozott, hiszen ahogy Geoffrey Wheatcroft jellemezte, „háborús miniszterelnökként” öt alkalommal vetette be hadseregét: 1998-ban Irakban, 1999-ben Koszovóban, 2000-ben Sierra Leonében, 2001-ben Afganisztánban és 2003-tól Irakban. Ezen akciók közül csak Sierra Leone mondható minden tekintetben eredményesnek (Dorman, 2009: 11). Egy unilaterális döntésen alapuló beavatkozásról beszélünk, melynek tapasztalatai (Koszovóval együtt) meghatározták Blair világnézetét és hozzáállását az Egyesült Államokhoz, az afganisztáni és iraki akciókhoz. Mint tudjuk, utóbbiak legitimitását már a kezdetektől erősen megkérdőjelezték.

Az afrikai intervenció már a Blair-féle „nemzetközi közösség doktrínája” alapján került kivitelezésre.⁵ Elmélete többek között körvonalazta azokat a körülményeket és szabályokat, amelyek alapján a nemzetközi közösség beavatkozhat egy harmadik ország belügyeibe. Itt a háború humanitárius katasztrófák megakadályozásának, elkerülésének, vagy megállításának eszközeként jöhetett szóba, persze csak akkor, ha már végigjárták a megfelelő diplomáciai utakat. Ezekhez viszont feltétlenül definiálni kellett a célokat és megnézni, hogy a nemzeti érdekek mennyire befolyásolják az adott részvételt. A katonai

kapacitások figyelembevétele mellett az időtényező is fontos jelentőséggel bírt.

Nem kezdenék bele a humanitárius akció fogalmának elemzésébe, annyit viszont érdemes elmondani, hogy 1999 óta számos vitában szerepelt, pro és kontra érvekkel egyaránt alátámasztva. A koncepció „menet közben” fejlődött és alakult, majd a 2003-as iraki beavatkozással kapcsolatban jelentéstartalma kiegészült, értelmezési módjai pedig megváltoztak (Kampfner, 2004: IX). Az afganisztáni és iraki szerepvállalás végül beárnyékolta Blair politikai karrierjét, erős társadalmi ellenállást és saját pártján belüli ellenszenvet váltott ki, amely hatalmának elvesztésével járt.

„Az afrikai intervenció már a Blair-féle „nemzetközi közösség doktrínája” alapján került kivitelezésre.”

A koszovói hadműveletekkel átértékelődtek a konfliktusokhoz való hozzáállásai (Kampfner, 2004: 68), majd a 2000-es Sierra Leone-i akció már teljes mértékben beleilleszkedett a blair-i koncepciókba, amelyek szerint a humanitárius célok elérése érdekében megengedett a katonai erőalkalmazás. Itt tértek el tulajdonképpen Nagy-Britannia és az Egyesült Államok tapasztalatai, hiszen utóbbi a szomáliai és a ruandai fiaskó után már máshogy tekintett a humanitárius beavatkozásokra.

Intézményi átszervezés

Az intézményi átszervezés már 1997 előtt is szerepelt az új munkáspárti programban, így kormányra kerülésükkel sor került az institutionális refor-

mokra, melyek hatására egyes csoportok kikerültek a külügyminisztériumi (FCO) fennhatóság alól (Porteous, 2005: 281). A Nemzetközi Fejlesztési Hivatal (DFID) agendájában Afrika kiemeltebb szerepet kapott csakúgy, mint elődjénél (ODA), amely a tengerentúli fejlesztéseket koordinálta. Ez utóbbi tevékenysége egyébként még a külügyminisztérium hatáskörébe tartozott (Porteous, 2008: 20). Az új szervezet elsődleges céljai, a szegénység elleni harc keretein belül, tartalmazzák a gyermekek alapképzésében való részvételét, a nemek közti egyenlőséget, a gyermekhalandóság csökkentését, az anyák egészségének javítását, a HIV/AIDS, malária és más betegségek elleni fellépést és a környezettudatosságot a globális partnerség jegyében.⁶ A kezdeti időszakban persze a DFID-t csupán intézményi duplikációnak tartották, így egy ilyen helyzetben nehezebbnek bizonyult eldönteni, hogy mely, Afrikával kapcsolatos ügyek tartoznak a Fejlesztési Hivatal, a Külügyminisztérium, vagy a Honvédelmi Minisztérium hatáskörébe (Porteous, 2008: 21–23). A DFID és az FCO viszonyának részletes elemzésére e cikk keretei között nincs lehetőségem, ám annyi elmondható, hogy a súrlódás alapja a kereskedelmi és üzleti érdekek, valamint a humanitárius célok közötti érdekkülönbségek álltak. A kezdeti időszakban, a hidegháború retorikáját követve, ha a kereskedelmi mutatók a megfelelő elvárások alapján működtek, a brit kommerciális érdekek (gyakran fegyvereladásokkal) elnézőnek bizonyultak az emberi jogi viszályokkal szemben. A DFID csupán a fejlesztési érdekek mentén való elhe-

Brit katonák járőröznek az intervenció után Sierra Leonében. Forrás: telegraph.co.uk

lyezkedésével alapvetően megváltozott, hiszen vezetője Claire Short is belátta, hogy a segélyezés és a humanitárius célok megvalósításához szükségszerű olyan koncepciókat is (mint például a konfliktuskezelés) figyelembe venni, amelyek a brit kormány érdekeit is szolgálták (Porteous, 2005: 283). Fegyveres konfliktusok alkalmával alapesetben a kereskedelmi és beruházási kedv csökkent, bár ez nem mindig tűnt akadálynak a profitszerzésben. Tehát, a fejlesztések véghezviteléhez a politikai és katonai kérdésekben is szükséges volt az állásfoglalás, valamint a külügyminisztérium aktív és sikeres külpolitikájához is, a realista felfogás mellett, minden olyan kategóriát figyelembe kellett venni, amelyek a gyenge államok problémájának alapjait képezhették. Így az FCO és DFID, Cook etikus külpolitikai szemlélete alapján megkövetelte az együttműködést, hiszen egyes nyugati

üzleti tevékenységek (gyémántkereskedelem, fegyvereladások) a konfliktusok, szegénység és korrupció táptalaját biztosították. Persze az elkövetkező időszakban a fejlesztési és a konfliktusmegoldó kérdések területén láthatóak bizonyos nézetkülönbségek (Porteous, 2005: 286).

Siker Sierra Leonében

A brit beavatkozás felfogható a Sierra Leone-i polgárháború lezáró fejezeteként, amely 1991-ben kezdődött és a Forradalmi Egyesült Front (RUF), a libériai elnök Nemzeti Hazafias Frontjának (NPFL) támogatásával a fennálló kormány megdöntését tűzték ki célul. A két frakció között 1999. március 27-én került sor a lomói békeszerződés aláírására. Az első cikkely kimondta a tűzszünetet a lázadó erők és a kormány csapatai között, majd a második cikkely értelmében nemzetközi ENSZ csa-

patok vették át a szerződésben foglaltak betartását, felügyeletét, monitoringját.⁷ A békefenntartás és a béke kikényszerítése közötti problematikák miatt a megállapodás sikertelennek bizonyult (Dorman, 2009: 51-58) és a lázadó erők az újbóli támadások során a fővárost fenyegették. Ezek után avatkozott be Nagy-Britannia, hogy segítséget nyújtson az ENSZ misszió és Ahmad Tejan Kabbah kormányának. Hozzá kell tenni, hogy kezdetben az akció a brit VIP-eket, nem harcoló egységek kimenekítését célozta meg.⁸

Sierra Leone kívül esett az Egyesült Királyság fókuszán, a briteket kezdetben nem kötötték az országhoz stratégiai érdekek, ám a hadműveletek elindítását számos érv alátámasztotta. A katonai akció eredetileg a brit érdekeltségek és személyek védelme miatt vált indokolttá, amelyet meghatározhatott a két ország közti koloniális múlt. 1998-ban már egyszer hírbe hozták a Külügyminisztériumot a polgárháborúval: az ENSZ szankciók közepette és a külügy tudtával fegyverek érkeztek az országba az egyik legnagyobb brit fegyvergyártó cégtől. Emellett, Londont számos kritika érte a mozambiki áradások elégtelen kezelésével kapcsolatban, így nem választhatta a be nem avatkozást, főleg azért sem, mert már előzőleg az ENSZ csapatok tartózkodtak az országban (Robertson, 2007).

A beavatkozás példája megmutatta, hogy a katonák alkalmazása működhet a humanitárius intervenciók keretein belül. A hadműveletek pozitív kimenetele meghatározta a britek részvételét az afrikai ügyek és problémák rendezésében, míg az USA ugyanilyen tapasztalatait Szomália és Ruanda negatív élményei hatották át.

A britek véleménye alapján, a humanitárius közbenjárások alkalmával a siker szinte azonnal borítékolható, ha a döntéshozók a hadsereg bevetése mellett döntenek. A haderő használata Tony Blair számára egy reális politikai alternatívaként fogalmazódott meg, hiszen az ellenség egy gyengén felszerelt, szervezetlenebb csoportból állt, ám a sebészeti pontosságú csapásméréseket később az afganisztáni és iraki történések beárnyékolták. Ezek a folyamatok 2001-től, de legfőképp 2003-tól aláásták ezt az evidenciaszerű vélekedést, hiszen a koalíciós erők magasabb fejlettségi szintű hadserege a mai napig jelentős veszteségeket szenved a különböző partizáncsoportok folyamatos ellencsapásaitól.⁹

Az Afrikáért Bizottság

Az Afrikáért Bizottság (Commission for Africa) a brit kormány, pontosabban Tony Blair által kezdeményezett javaslat volt, melynek célja hogy megvizsgálja és ösztönözze az afrikai fejlődést, fejlesztést és beruházásokat. A bizottságot 2004 tavaszán, többek között Blair hívta életre, melynek tagjai között számos akkori és volt afrikai vezető megtalálhatunk.¹⁰ Az együttműködésben többek között etióp, tanzániai, botswanai, elefántcsontparti és dél-afrikai megbízottak is részt vettek, ám a folyamat végig a britek által felállított és ellenőrzött

kezdeményezés maradt. Szándékaiknak megfelelően a fejlődés új kezdeményezéseinek keresése, valamint a már meglévő nemzetközi kötelezettségek megvalósítása és hatékonyabb kihasználása élvezett prioritásokat. A résztvevők a 2005-ös gleneaglesi konferenciára megpróbálták meghatározni az afrikai fejlődés gazdasági és politikai aspektusai alapján egy összefüggő tervet, amelyben tulajdonképpen meghatározták a földrészre váró kihívásokat.

Az itt megfogalmazott célok a Gleneaglesben tartott G8 konferencia Afrikával kapcsolatos döntéseinek alapját képezték. Az „underdevelopment” problematikájára a megoldást a segélyek és hozzájárulások mennyiségének fokozásában látták, a gazdagabb országok intenzívebb szerepvállalásával. Emellett a tervezet adósságenyhítést és csökkentést is előírt a legszegényebb régiókban, a célok között az eddigi alapoktatásra szánt összegek megduplázása mellett humán fejlesztések is megtalálhatóak, a lakosság különböző betegségek elleni immunizációja, a konfliktus prevenció (afrikai békefenntartók képzésével) és a jó kormányzás kritériumai mellett.¹¹ A 2005 márciusában publikált jelentés első helyen foglalkozott a szociális bajok között az oktatás helyzetével. Az afrikai kontinens egészének közel 70%-át teszi ki a 25 évnél fiatalabb lakosok aránya, amelyből jelentős hányad vagy nem jár iskolába, vagy lemorzsolódik (Tarrósy, 2007). A fejlődéshez elengedhetetlen ezen állapotokon további javításokat végrehajtani. 2010 szeptemberében a Bizottság egy új jelentést adott ki, melyben összegezték a 2005-ös konferencián felvázolt koncepciók eredmé-

nyeit. Leírták, hogy a Millenniumi Fejlesztési Célok (MDGs) és más területeken alkalmazott terveket figyelembe véve jelentős fejlődés tapasztalható, ám a kereskedelem tekintetében továbbra is hátrányokról számolhattak be. A résztvevők újabb célokat fogalmaztak meg, a gyorsabb gazdasági növekedés ösztönzésére és a reformok végig vitelére buzdítottak, amelyek az új befektetések előfeltételeit képezik.¹²

Az Egyesült Államok

Az afrikai államok többségének függetlenségével kapcsolatban az USA-t kezdetben egyfajta gyarmatosítás ellenes attitűd jellemezte, ám éles antikommunizmusa és a Szovjetunió feltartóztatását célzó politikájának hatására ez a szemléletmód nagyon gyorsan átalakult. A hidegháborús logika alapján Afrika, bár nem vált központi témává, esetenként szignifikáns helyzetbe került, mint a két szuperhatalom közti megmérettetés színtere. Az USA például nemegyszer nyújtott katonai segítséget Afrikában és szerte a világban olyan, demokratikusnak éppenséggel nem nevezhető országoknak, amelyek segédkeztek megakadályozni a kommunista ideológia expanzióját (Booker, 2001: 12). Az Egyesült Államok és Afrika között nem alakult ki olyan kötelék, amely a kolonizáció és Európa dimenziójában létesülhetett. Ezek szerint, az USA történelmi kapcsolatai a földrésszel (leszámítva például a rabszolga-kereskedelmet, vagy Libéria helyzetét) kevésbé mondhatóak intenzíveknek. Az európai hatalmak általi dominancia meghatározta az USA mozgásterét, amely a hidegháborúban alapvetően átértékelődött. Ma, több mint 20 évvel a

nukleáris fenyegetés elmúlása után felvetődhet a kérdés, hogy sikerült-e az Egyesült Államoknak ezen időszak alatt kialakítania egy koherensebb Afrika politikát, vagy a megváltozott attitűd csupán ad hoc rendszerességgel végrehajtott feladatokban merült ki? Az mindenképpen elmondható, hogy az 1989 utáni környezetben az USA, mint az egyedüli szuperhatalom, geopolitikailag és ideológiaiilag is versenytárs nélkül maradt. George H. W. Bush „új világrendjét” egyre jobban áthatotta az intenzívebbé váló globalizáció, amelyet az 1991-es öbölháború nemzetközi jellege erősített meg. Az ENSZ megnövekedett szerepével az új nemzetközi környezet diplomáciai és politikai kulcsintézményévé vált, amely mellett az USA intenzív szerepvállalása is meghatározónak bizonyult. A korszak sajátosságaként újrafogalmazódtak az elérendő célok és alapvetően egy sor új, eddig nem látott megoldási módozattal is találkozhatunk.

Az első, már nem hidegháborús amerikai elnök, Bill Clinton politikája alapvetően ebbe a nemzetközi trendbe illeszkedett bele. A negatív tapasztalatok ellenére megállapítható, hogy a Clinton adminisztrációval megkezdődtek az első kísérletek egy koherensebb politika kialakítása érdekében: az elszigeteléssel szemben a multilateralizmus, a demokratikus elvek kiszélesítése és a demokráciaépítés vált külpolitikájának meghatározó elemévé (Maynes, 1993–1994). Ennek ellenére, Afrika politikáját markánsan beárnyékolta két, katasztrofálisnak is nevezhető esemény: az 1993-as szomáliai intervenció és az 1994-es ruandai genocídium implikációi (Glied, Keserű: 2009).

Feltevéseim szerint Szomália hosszú időre meghatározta az USA Afrikával kapcsolatos külpolitikáját, hatására inkább politikai és stratégiai megfontolások kerültek előtérbe a szegénységi és demokratikus elvekkel szemben. Ezzel persze nem azt állítom, hogy az Egyesült Államok elhanyagolta volna a humanitárius segítségnyújtást: az ország a HIV/AIDS elleni küzdelemben például mindenkit megelőző, kitüntetett elsőbbséget élvezett, emellett támogatott egy sor afrikai békekezdeményezés például Libéria, Sierra Leone, Burundi, Szudán és a Kongói Demokratikus Köztársaság (DRC) kapcsán is. Úgy vélem, a szomáliai beavatkozás a humanitárius intervenciók tekintetében hatott negatívan: a katonai alakulatok bevetése nem várt áldozatokkal járt. Általánosságban megfigyelhető a 2000-es évek utáni időszak humanitárius krízishelyzeteivel kapcsolatban, hogy az USA kitüntetett figyelme mellett elvárja, hogy az „afrikai megoldások afrikai problémákra” elv alapján rendeződjenek a konfliktusok. Ez esetben a külső beavatkozás helyett inkább az indirekt támogatásokra helyeződik a hangsúly, ám kérdéses, hogy ez mennyire hatékony: a darfúri krízis rendezése kapcsán ez az elv például sokáig csak egy jól hangzó szlogen maradt.

Az amerikaiak által vezetett szomáliai hadművelet alapjaiban határozta meg a humanitárius beavatkozásokról alkotott véleményeket. A ruandai népiirtásra adott válasz elmaradása részben magyarázható a szerencsétlen kimenetelű mogadishui eseményekkel, amelyben 18 amerikai Ranger veszítette életét. A szomáliai tapasztalatok és a ruandai fellépés elmulasztása kihatottak, töb-

bek között az 1992–1995 közötti boszniai békefenntartás folyamatára is, ám Afrika tekintetében úgy tűnt, hogy a katonai áldozatok számának mérsékelése az USA egyik fontos irányelve (Clarke, Herbst, 1996: 76).

Bukás Szomáliában

Az 1992-es polgárháború és a szárazság következtében fellépő éhezés több száz ezer szomáliai halálát okozta. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 794-es határozata felhatalmazta az USA vezette alakulatokat, hogy mihamarabb teremtsenek egy biztonságos környezetet a humanitárius akcióknak.¹³ Az USA szerepvállalása egyfelől hasonlít Nagy-Britannia Sierra Leone-i akciójához, hiszen egy humanitárius misszió keretében kerültek bevetésre harci alakulatok, mely elsődlegesen nem a stratégiai érdekeinek védelmében történt. Másfelől, az ENSZ jövőbeni akciói mérföldkövének is tekinthető, hiszen először hagyott jóvá kényszerítő intézkedést egy elméletileg szuverén országgal szemben, Alapokmánya VII. fejezete alapján.¹⁴ A beavatkozás még az idősebb Bush elnöksége alatt kezdődött 1992-ben, ám az amerikai csapatok kivonulására már Clinton hivatali idejében került sor 1994-ben.¹⁵ Az USA vezetése alatt álló ENSZ akció már kezdetben nehézségekbe ütközött, majd a jövőre nézve is alapvető negatívumokkal szolgált. Az akciók kudarcai alapvetően a humanitárius beavatkozás korlátaiból fakadtak, ugyanis az első UNITAF misszió megbízásában nem szerepelt Szomália politikai stabilizációja, a tervek szerint ez az akció rövid mandátumidejű lett volna. Az éhezés megszüntetésére tett kísérletek a helyi

politikai viszonyokba való beavatkozást jelentették, amelyet már nem jellemzett a kezdeti „jöttünk, láttunk, győztünk” mentalitás. Az intervencióból és a nemzetépítésből adódó problematikákat az USA nem vette figyelembe, nem rendelkezett hosszú távú direktívákkal a békés rendezés illetően (Clarke, Herbst, 1996: 75). Az amerikai csapatok távozása után végül az ENSZ UNOSOM II. missziója maradt hátra, hogy valamilyen szinten megpróbálkozzon a békefenntartással és a legalapvetőbb állami intézmények újjáépítésével, egyébként az USA koncepciói alapján.

Az akció után Clinton, elnöki direktívájában (PDD 25) úgy határozott, hogy jövőbeni ENSZ békefenntartó missziókban az USA csak akkor vesz részt, ha azok beleilleszkednek az ország nemzeti érdekeltégi körébe.¹⁶ Az ENSZ részéről is jelentek meg olyan álláspontok, amelyek kevesebb optimizmussal beszéltek a humanitárius beavatkozás lehetőségéről. A krízis Szomáliában kiemelte például a mai napig is kurrens gyenge, sérülékeny és bukott államok problematikáit, illetve az új típusú háborúk kérdéskörét az államon belüli törzsi, etnikai, vallási törésvonalak mentén. Alapvető különbség Sierra Leonével szemben, hogy míg itt a sebészeti pontosságú katonai műveletek kudarccal végződtek, addig a britek képesek voltak a katonai hadműveleteket sikeres kivitelezésére, így ezek a tapasztalatok a jövőben meghatározónak bizonyultak. Ruandában, az USA a 25-ös elnöki direktíva alapján utasította el a proaktív intervenció lehetőségét, majd mivel a genocídium a genfi egyezmények alapján büntetendő, az atrocitások népirrassá váló minősítésével váratott magára.

Jeffrey Manuszak: Készültségben (On the alert) című illusztrációja a szomáliai helyzetről, 1994-ből. Forrás: history.army.mil

Új irány – USA

Clinton második ciklusában fokozatosan bebizonyosodott, hogy a globalizáció és a nemzetközi rendszerek mozgásai alapján egy bizonyos szinten túl kellett lépni a PDD 25 direktíva előírásain. Egy élenkebb, ugyanakkor korlátozottabb érdeklődés figyelhető meg az USA szerepvállalását illetően, hiszen az 1990-es évek polgárháborúi felvetettek bizonyos nemzetközi biztonsági kockázatokat. Az adminisztráció meghatározta az Afrikával kapcsolatos legégetőbb problematikákat, úgymint HIV/AIDS, államok közti és államokon belüli konfliktusok, migráció, terrorizmus és az illegális drog- és fegyverkereskedelem. Bill Clinton és George W. Bush aktív szerepe a HIV/AIDS elleni harcban megkérdőjelezhetetlen, hiszen

az általuk kezdeményezett folyamatoknak köszönhetően a betegségek kezelésének megvalósítása eljutott a legfelsőbb nemzetközi szintekig.

Ebben az időszakban öltött testet egy gyors-reagálású afrikai haderő felállításának gondolata is, amely az ENSZ által jóváhagyott afrikai békefenntartó missziók keretein belül látott volna el feladatokat. Ez a koncepció az évek során folyamatosan fejlődött, először az ACRF kezdeményezés révén, amely egy 5000 fős haderő felállítását jelentette. A koncepció szerint a felszerelést és kiképzést a fejlett nyugati hatalmak által valósult volna meg, ám a várt érdeklődés a britek és a franciák mellett más regionális hatalmak részéről is elmaradt. Az erőfeszítések ellenére a terrorista aktivitás egyre intenzívebbé

vált: 1998-ban az al-Kaida bombatámadást hajtott végre amerikai nagykövetségek ellen Dar es-Salaamban és Nairobi-ban, amelyre az USA szudáni és afganisztáni rakétacsapásokkal válaszolt, az Etiópia és Eritrea közötti határháború 1998-tól, polgárháborúk a DRC-ben, Angolában és Sierra Leonében. Az újra-definiált célok szerint utódszervezete, az ACRI már kimondottan a bilaterális megállapodások alapján, egy tisztán békefenntartó programként tökéletesítette a programban résztvevő államok békefenntartásra alkalmas kapacitásait (Omach, 2000: 90-94). A külföldi felszerelés és kiképzés a legitimáció tekintetében adott esetben problematikus lehet, és mint az ACRF esetében, az afrikai államok kihasználhatják a program általi támogatásokat, amelyekkel a vitás, lokális politikai kérdések katonai úton való rendezését célozzák meg (Omach, 2000, 94-95). Bush elnök ACOTA programja, a Global Peace Operations Initiative (GPOI) részeként, a békefenntartás mellett már a béketeremtés lehetőségével is számolt. A GPOI egyébként 2005-től egy 75 ezer tagú kontingens kiképzését vállalta, amely segédkezhet a különböző ENSZ missziók során. Maga a program sikernek bizonyult, 2009. január 31-ig 57.600 békefenntartót képeztek ki, miközben működési területét kiszélesítette Közép-Amerikára, Dél-Ázsiára és a csendes-óceáni térségre.¹⁷

AGOA

A Clinton által megálmodott újfajta partnerség, a kezdeti negatív tapasztalatok miatt csak első periódusának második felében kezdődhetett el. A demok-

rácia és az emberi jogok terjesztésével és kiszélesítésével összhangban, a Clinton adminisztráció kitüntetett figyelmet fordított a piaci reformok és a szabad kereskedelem mechanizmusaira is. Az AGOA programot a Clinton adminisztráció hívta életre, hogy megpróbálja Afrikát integrálni a világgazdaságba, így a program keretein belül kezdetben 500 millió dollárral kívánták elősegíteni a szabad piac kialakítását és a gazdasági fejlődést. Az afrikai segélyek feltételeként a demokratikus politikai berendezkedést jelölték meg. Emellett a legfontosabb újítás, hogy lehetővé tette a bejutást egyes afrikai országok számára az Egyesült Államok piacaira. Ez képezte a „kereskedés nem segély” (trade not aid) stratégia alapját és egyes helyi vezetők, például Yoweri Museveni is, úgy gondolták, hogy a fokozott piachoz jutással a gazdasági növekedés és fejlődés sokkal eredményesebbnek bizonyul.

2000. május 18-án lépett életbe a tervezet, mely számos szubszaharai országnak adta meg a vámmentes és kvóta-mentes belépés lehetőségét az amerikai piacra. A vámok és kvóták eltörlése több mint 1800 termékre és árucikkekre vonatkozott.¹⁸ Ez elmozdulásnak tekinthető az eddigi segélyezési gyakorlattól, hiszen ez a megállapodás kimondottan egy gazdasági együttműködés kialakítását célozta meg. Természetesen a már említett feltétel, a demokrácia mellett a piaci alapon működő gazdaság, a korrupció elleni harc, az amerikai beruházások kereskedelmi korlátainak lebontása, illetve a szellemi termékek tiszteletben tartása is megtalálható a kondíciók között (Copson, 2007: 34). A 2015-ig meghosszabbított program

37 ország részvételével ma is működik. A program egy lökést jelentett elsődlegesen a textil és ruházati cikkel exportjában, ám a 2000-es évek közepétől egyre intenzívebben jelentek meg az amerikai piacon a kínai textilárúk is, amelyekkel a kontinens már kevésbé tudott versenyképes lenni. Az USA felé lebonyolított afrikai AGOA export döntő hányadát hamarosan az olaj tette ki, ám kérdéses, hogy az olajtermelés és export egyedül képes-e beindítani a gazdasági fejlődését. A kritikusok szerint az AGOA megszilárdította az USA stratégiai pozícióját és saját kereskedelmi érdekeit szolgálta az olajtermelésben és más, ásványkincsekben gazdag térségekben. Számos kritika érte a programot, többek között, mint egy külső iniciatíva, nagyrészt téves információk és egyfajta paternalista attitűd alapján készült. Másrészt, a kritikusok szerint a legfőbb motiváció az afrikai piac és profitszerzés ezen, az eddig döntően európai piaci túlsúlyal rendelkező területen. Negatívumként említhető a magas alkalmassági sztenderdek meghatározása, amelyek adott esetben, bár nem a legszigorúbb minták, de kizárhatják a részvevő országok nagy részét (Banjo, 2010: 145).

A HIV/AIDS program

Már a Clinton adminisztrációban történtek lépések a HIV/AIDS és más betegségek megelőzésére, de intézményesített szinten a Bush érában kezdődött el egy koherensebb politika kialakítása. 2001-től markáns amerikai jelenlétet és dominanciát tapasztalhatunk ezen a területen, így elmondható, hogy a szomáliai vagy ruandai negatív tapasztalatok erre az ágazatra nem érvényesültek. Egy tel-

jesen más jellegű, indirekt beavatkozásról beszélhetünk, amely válaszolni próbál a legsürgetőbb humanitárius vészhelyzetekre és az ezekből adódó biztonságot veszélyeztető tényezőkre. A Bush elnök által életre hívott PEPFAR kezdeményezés 2004 és 2008 között mindenel együtt 19 milliárd dollár támogatással indult, amelynek felét retrovírus elleni kezelésekre fordították (Copson, 2007: 43). Az USAID keretein belül sor került a malária elleni védekezésre is, melyre 1,2 milliárd dollárt különítettek el (Morrison, Cooke, 2009: 39). Az ágazatban eddig nem tapasztalt amerikai érdeklődés mellett meglátható még a hozzájárulások növekedése: a 2008 utáni időszakban a PEPFAR 48 milliárd dollárt osztott ki, amelyből 37 milliárd az AIDS elleni védekezést szolgálja. Az egyre aggasztóbb egészségügyi mutatók hatására, az ezredfordulóra egyes betegségek már valós fenyegetést jelenthetnek akár az Egyesült Államokra nézve is, hiszen az UNAID adatai alapján 2001-ben a 30 millió globális fertőzött közül 20 millió származott az afrikai kontinensről. Ha figyelembe vesszük a 2007-es adatokat, elmondható, hogy az arányok nem sokban változtak, a 33 millió fertőzöttből 22 millió található Afrikában. Ezzel persze nem azt szeretném mondani, hogy az AIDS és egyéb betegségek elleni harc eredménytelen, ám hiányoznak a nagyobb koordinációt és hatékonyságot elősegítő intézkedések, amelyek esetleg hatékonyabban működhetnének. A 2008-as adatok alapján javuló tendencia figyelhető meg például a halálozási arányszámokat tekintve, és a gyermekek körében is valamivel csökkent az újabb megbe-

*“Az AIDS-ne nincs ellenszere” – hívja fel a figyelmet egy tábla egy ugandai iskola előtt.
Forrás: EZT MEGNÉZNI*

tegedések száma. Az intézményi sűrűlő-
dás, amely a Global Fund körül bonta-
kozott ki, sem tett jót a közös fellépés
lehetőségének és az eleve unilaterális
amerikai hozzáállás is rontotta a haté-
konyságot. A Global Fund egyébként
a magánszektor, alapítványok és más
donor országok felajánlásait koordi-
nálta, amelynek keretén belül, többek
között sor került az anya és gyermeke
HIV általi megfertőzések kezelésére
(Copson, 2007: 50–56). Az 500 millió
dolláros keretnek köszönhetően, a pro-
gram több mint 200.000 esetben ért el
sikert. Hozzá kell tenni, hogy az oltások
ugyan teljes mértékben nem szüntetik
meg a fertőzöttséget, ám az immunizá-
ció a halálesetek elkerülésében kiemel-
kedő szerepet játszik.

A már említett, 2007-es adatok arra
engednek következtetni, hogy az AIDS
elleni küzdelemben bizonyos területek

nem megfelelően szabályozottak, nem
valósul meg az intézmények közötti
koordináció. Még mindig nem beszél-
hetünk egy teljes mértékben koordinált,
koherens és kidolgozott álláspontról,
az intézményi fragmentáció sok eset-
ben megnehezíti a hatékony munkát.
A helyi struktúrák adathiány miatt nem
egy esetben maradtak feldolgozatlanok,
a személyzeti intézményi és strukturá-
lis hiányra való válaszlépések sokszor
duplikációt idéznek elő. A finanszíro-
zás is problematikus lehet, adott eset-
ben az egészségügyi ráfordítások ront-
hatják ezeket a mutatókat. Más beteg-
ségek elleni védekezés kapcsán is jelen-
tős támogatásokat léptettek életbe, az
USAID keretein belül például 2008-ban
15 millió, 2009-ben már 350 millió dol-
lárrel járultak hozzá. A kanyaró elleni
megelőzési program hatására 60%-kal
csökkentek a halálozási arányszámok,

míg 1999-ben 780.000, addig 2005-ben 345.000-ről beszélhetünk (Morrison, Cooke, 2009: 47). A gyermekbénulással szembeni fellépés az akkori szinten a 2000-es évekre tette a kór teljes leküzdését, ám ez továbbra is problémának bizonyult, mivel az immunizáció folyamata 2002 és 2004 között Nigériában problematikussá vált (Morrison, Cooke, 2009: 48). Az AFRICOM megszületésével adott esetben már a Védelmi Minisztérium külön is támogathatta az egészségügyi kezdeményezéseket.

Az AIDS elleni küzdelem az egyik olyan terület, ahol az afrikai megoldások afrikai problémákra elv hatékonyabban működött. 2001-ben egy megbeszélés során Abujában a résztvevők megállapodtak, hogy az egyes országok büdzséjéből 15%-ot egészségügyi kérdések rendezésére fordítanak. Az Afrikai Unió 2003-as Maputoi Deklarációja is nagyobb részvételt ír elő az AIDS és más betegségek elleni küzdelemből, ám ezt a legtöbb résztvevő ország nem feltétlenül tartotta be maradéktalanul.¹⁹

Egy olyan szféráról beszélünk tehát, ahol kevésbé érződtek a humanitárius kérdések és intervenciók negatív tapasztalatai. Ez egyes afrikai vezetők, egészségügyben való egyéni elkötelezettségében, a nemzetközi NGO-k, alapítványok és intézmények támogatásában, különböző betegségek megelőzésében tanúsított aktivizmusban jól kimutatható.

További aspektusok

Az USA és Nagy-Britannia Afrika politikájának legfőbb tulajdonságait a továbbiakban, Tom Porteous *Britain in Africa* (A britek Afrikában) című,

2008-ban megjelent könyvében található tipizálás alapján vázolom, amelyben a terrorelhárítást, az energiabiztonság és kereskedelmi érdekek kérdéskörét, a migrációt, a klímaváltozást, az intézményi lehetőségeket és Afrika, ismert emberek általi promócióját hangsúlyozza ki. Tony Blair politikájában a felvázolt tételekre adott koherens válasz 2003 után (2005-től pedig hivatalosan az Afrikáért Bizottság javaslatai alapján) található meg, de a kategóriák felhasználásával Bill Clinton és George W. Bush eredményeit is meg lehet említeni. A különböző aspektusok tárgyalásakor megállapítható, hogy Afrika külpolitikailag nem választható el a világ többi részétől, az elérendő célok köztük, összefüggésben állnak egymással (Porteous, 2008: 81). A problémák hatékony kezelésére és végleges megoldására egy intenzívebb nemzetközi együttműködés lenne szükséges, amely országhatárokat átívelve biztosítaná a többnyire eltérő politikák koordinációt.

Terrorellenes hadműveletek

Egy direkttebb kötelezettségvállalás alapján Porteous elsőként az antiterrorista vonalat említi meg (Porteous, 2008: 82). Szinte már közhelynek számít az a kijelentés, hogy 2001. szeptember 11. alapvető vízvonalstó a nemzetközi politika minden területén. A tragikus New York-i és washingtoni terror-támadások után a terrorellenes hadműveletek megnövekedett intenzitásával találkozhatunk, melyeknek hatását közvetten-közvetlenül érezhetjük a világ minden táján. Ez alól Afrika sem kivétel. A már korábban megemlített, USA követségek elleni merényletekkel, vagy

az Al-Kaida szudáni tevékenységével a nemzetközi terrorizmus, már 9/11 előtt is valós fenyegetést jelentett a kontinensen. Szeptember 11. után viszont újra előtérbe került az a vélekedés, hogy a gyenge és bukott államok biztonsági kockázatot jelentenek az USA érdekségek számára, sőt, egyes radikális csoportok illegális tevékenységének táptalaját képezhetik. A terror elleni harc jegyében a Bush kormányzat egy sor új megelőző akciót indított, például Afrika szarván egy egyesített harci alakulat (CJTF – HOA), vagy a Pán-Száhel Kezdeményezés (PSI) a Száhel térségben. Míg előbbi 1500-1800 katonával telepítését írta elő Djiboutiban, addig utóbbi első sorban határvédelemben, határok kérdésében segédkezett. 2008 óta a hatékonyabb koordináció jegyében ezek az akciókat a közös amerikai parancsnokság, az AFRICOM alá vonták össze, amely a terrorelhárítás mellett kiképzéssel és technikai tanácsadással is foglalkozik (Whelan, 2007: 31–36).

A koordináció tekintetében és az USA 2006-os Nemzetbiztonsági Stratégiája²⁰ alapján, geostratégiaiilag kitüntetett figyelmet kapnak a régió fejlettebb országai, például a Dél-Afrikai Köztársaság, Kenya, Nigéria vagy Etiópia. Előnyös elhelyezkedésükből adódóan ezek az államok, a katonai tréning, diplomáciai és fejlesztési támogatások kapcsán egy intenzívebb párbeszédet folytatnak Washingtonnal bár a partnerországok közül jó pár csak névlegesen tekinthető demokráciának. A hivatalos indoklás szerint ugyan esetenként megkérdőjelezhető a rendszerek demokratikus berendezkedése, ám elkötelezettjei a piaci reformoknak és markáns sze-

repet vállalnak a korrupció elleni harcban is (Alden, 2000). Az angol szakirodalomban a „horgony állam” elnevezéssel találkozhatunk (anchor state), amely az adott ország megkülönböztetett szerepére utal. A lakosság szám, vagy például az infrastruktúra fejlettsége alapján ezek az országok szubregionális csomópontokként szolgálnak a különböző biztonsági vagy egyéb szövetséges műveletek során. A konfliktuskezelés és a hatékony békefenntartás érdekében kiemelten fontossá vált a párbeszéd ezekkel a csoportokkal. A Bush adminisztráció hozzáállása a szűkebben értelmezett nemzetbiztonsági érdekek mentén mindinkább a stratégiai vonalat követte, melyekben nagy szerep hárul a különböző, régiókon átívelő és helyi partnerszervezetekre.

„...egyre több olyan misszió is megvalósításra kerül, melyben az Egyesült Államok és szövetségesei helyi békefenntartókat képeznek ki a helyi problémák megoldására, kezelésére..”

Az Egyesült Államok akciói mellett elmondható, hogy a brit terrorelleljes intézkedések is hasonló intenzitásúak és természetesen itt is megtalálható az elkötelezettség a brit érdekségek védelme iránt. A metódus követi a nemzetközi trendeket, melyekben a megelőzés kiemelten fontos: radikális csoportok megfigyelésén kívül hálózatok és sejtjeik felszámolása is elsődleges feladat. A felkészüléssel és a gyors fellépéssel a károk minimalizálhatóak. Nagy-Britannia aktivitásáról elmondható, hogy ha nem is annyira nagy volumenűek, mint az USA kezdeménye-

zései, képesek szinte mindenhol részt venni szövetséges partnerként különféle közös hadműveletekben, a Vörös tenger térségében, vagy akár különböző afrikai országokban. Porteous szerint a terrorelhárítást nagyfokú militarizáció jellemzi, amelyben például az USA 2006-ban létesített új, önálló katonai parancsnoksága, az AFRICOM vezető szerepet vállal. Emellett, egyre több olyan misszió is megvalósításra kerül, melyben az Egyesült Államok és szövetségesei helyi békefenntartókat képeznek ki a helyi problémák megoldására, kezelésére: a somáliai háború folyamán például az etióp hadsereg az USA támogatásával lépett fel a lázadó erőkkel szemben, az átmeneti kormány státuszának megerősítése érdekében (Lyons, 2006).

Energiabiztonság

A britek, de legfőképp az USA részéről több vitatott intézkedés is született az energiabiztonság és más kereskedelmi és gazdasági érdekek mentén (Porteous, 2008, 83). Elsősorban 9/11 után, az energiabiztonság és ezen a területen tapasztalható függés mérséklésének céljából, a legnagyobb industrializált országok tekintete a kifogyóban lévő szénhidrogén kapacitásokra összpontosult. Ezen országokban és ágazatokban természetesen a kínai előretörés a legszignifikánsabb, amerikai szerzők például már az 1990-es évek végén figyelmeztetnek a kialakulóban lévő új versenyhelyezetre, melyet nemrégiben Hillary Clinton tett, úgymond hivatalossá. A kínai elnök egyesült államokbeli látogatása alkalmával az USA jelenlegi külügyminisztere tulajdonképpen intézményesítette azt a folyamatot, amelyről eddig csak beszél-

tünk, de hivatalosan még sehol sem manifesztálódott. A réalpolitika tekintetében a „versenyzünk Kínával” kijelentése pont ellenkezője férje, Bill Clinton által felvázolt, liberálisabb szemléletnek, amely az 1990-es évek végét nagymértékben meghatározta.²¹ Az Afrikáért Bizottság 2005-ös jelentésében is szerepel például, hogy a fokozottabb kínai és indiai szerepvállalás mellett az USA 2015-re kőolajmenyiségének előreláthatóan 25%-át a nyugat-afrikai térségből fogja importálni.²² A Nigériában, Angolában és Szudánban is találhatóak olyan kiterjedt olajmezők, ahol az USA és Nagy-Britannia mellett megjelennek a kínai érdekeltségek is (Patey, 2010: 617–636). Az energiaszektorban megtalálható brit kereskedelmi érdekek is számottevőek, Porteous Nigériát és a British Petrol (BP) angolai olajipari beruházásait emeli ki. Előbbinél, a brit export 2000 és 2005 között 535 millió fontról 818 millió fontra növekedett, utóbbinál, 2010-ig pedig 8 milliárd font körüli beruházást eszközöltek (Porteous, 2007: 44). Emellett különböző bányászti beruházásai is szignifikánsak, valamint a külügy által támogatott fegyvereladások is, az egyik legnagyobb védelmi, biztonsági és hadiipari cég, a BAE Systems érdekeltségi körének megfelelően.²³ A Külügyminisztérium hivatalos álláspontja szerint Nagy-Britannia importált energiahordozókra szorul, így nemzetközileg támogatja a diverzifikáltabb és nyitottabb energiapiacokat (Porteous, 2008, 83–84).

Migráció

Az 1990-es évek humanitárius válsághelyzetei a globalizáció erőivel össz-

hangban olyan új szituációkat teremtenek, amelyek különböző szinteken képesek beleszólni a fejlett országok mindennapjaiba. Legjobban talán a migrációs kérdések kapcsán lehet beszélni erről az újszerű helyzetről, amely nem csak adott államokat, de régióknak (például az Európai Unió egészének életét) is képes megváltoztatni a kulturális és gazdasági berendezkedését. A fegyveres konfliktusok által sújtott afrikai országokból (DRC, Szudán, Szomália, Angola, Eritrea, Sierra Leone) a menekültek a gazdagabb északi régiók felé vándorolnak, amelyek ugródeszkaként, tranzitként szolgálnak a harmadik országba történő bevándorláshoz. A Brit Külügyminisztérium adatai alapján 1999–2000 és 2007–2008 között másfél millióról 3 millióra nőtt a vízumkérelmek száma (Porteous, 2008: 85). A 2005-ös londoni bombatámadások alkalmával komolyabban is felvetődött a migráció biztonságpolitikai aspektusa is, melyben a többi EU tagállam is érdekelt lehet, így a bevándorlási folyamatok rendezését és szabályozását az afrikai régiók stabilizálásával párhuzamosan kell megoldani. Emellett a vízumigénylés szigorú szabályozása növelheti az illegális migránsok számát, amely szintén egy, ha nem a legfontosabb, biztonsági rizikófaktornak minősül a tranzit és célországokban.

Klímaváltozás

A klímaváltozás kérdésköre a 2000-es évektől egyre inkább a figyelem középpontjába helyeződik. A kérdést a britek elnöklése alatt, a 2005-ös G8 tanácskozáson is kiemelt fontossággal kezelték, melynek hatása 2006-tól egyre markán-

sabban megnyilvánul (Porteous, 2008, 86-87). Afrikában, a globális meteorológiai trendek megváltozásának hatására, a kialakuló szélsőséges időjárási viszonyok hozzájárulhatnak a politikai instabilitáshoz és megakaszthatják a gazdaság teljesítőképességét. Egy WWF tanulmány szerint a trópusi ciklonok, árvizek, a tengerszint emelkedése, a szárazság és az ezek következtében fellépő mezőgazdasági és társadalmi katasztrófák, az éhezés és a betegségek mind-mind olyan határokon átnyúló probléma, amely hatványozottan érződik egy olyan kontinensen, ahol a populáció 70%-a a mezőgazdaságból él.²⁴ A National Drought Mitigation Center tanulmányából például kiderül, hogy Afrika számos országát súlyos csapásként érte az 1997–1998-as El Niño, egyes régiókban a termények 30–40–50%-a is odaveszett, így a szárazság hatására az élelmiszerárak az egekbe szöktek.²⁵ Afrika, bár az okokhoz nem sokban járul hozzá, mégis érzékenyebb és kiszolgáltatottabb a szélsőségekre, amelyek így felgyorsítják a konfliktusok kialakulását és a migráció tendenciáira is negatívan hatnak.

Informális – formális szintek

Érdemes pár szót szólni a populistább és idealisztikusabb agendáról is. A filmstárok, különböző társadalmilag jól ismert karakterek általi Afrika-promóció nem újdonság, de elmondható, hogy Tony Blair kormányzása idején élte fénykorát. Kezdvé Diana hercegnő taposóaknák elleni kampányával,²⁶ vagy például Bono²⁷ és George Clooney²⁸ szereplésével, ez a fajta támogatás pszichológiai hatásával a társadalom még szé-

lesebb csoportjait is képes megnyerni. Ez a módszer, az összetett problémák leegyszerűsítésével viszont olyan irányban tematizálja a közéletet, amely ellehetlenítheti az érdemi munkát, a politikák tudományos elemzését. Ebben a ma is sok helyen tapasztalható jelenségben Afrika egy reménytelen kontinens, amely csak több problémát okoz, amelyeket önerőből már képtelen megoldani. A média egy torz képet sugároz, melyben a hírességek, vagy rock sztárok, esetleg humanitárius önkéntesek egyfajta véget nem érő szélmalomharcban mérkőznek meg a hadurakkal, korrupt állami vezetőkkel és milicistákkal. Legtöbb esetben ez a tendencia félrevezető, vagy akár kontraproduktív is lehet a tárgyalt afrikai kérdéskörök hatékony kezelése és végleges megoldása kapcsán.

Tony Blair Afrikával szemben tanúsított aktivizmusán (főleg hivatali idejének második felében) belül a tradicionális érdekek érvényesítésére is találhatunk bizonyítékokat. Ellenben nem kérdés, hogy a miniszterelnök több figyelmet fordított a kontinens problémáira, mint a dekolonizáció óta akármelyik más brit politikus. Tény, hogy a sikeres lobbizással és meggyőző erejével számos nemzetközi szereplőt sikerült megnyernie az afrikai ügyek és célok támogatására. Az is igaz továbbá, hogy 2007-es afrikai útja során „csak” egyes stratégiai partnereit látogatta meg Líbiában, Sierra Leonében és a Dél-afrikai Köztársaságban²⁹ és nem járt azokban a régiókban, amelyekben a legnagyobb a gazdasági elmaradottság és hiányosságok tapasztalhatóak az emberi jogok területén is. A brit miniszterelnök látogatása mellett magas rangú amerikai

személyiségek is a kontinensre látogattak: Bill Clinton 8 szubszaharai országot látogatott meg, George Bush már 10-et, de például Madeleine Albright, Richard Holbrooke és Colin Powell is járt a kontinensen. A katonai, gazdasági, diplomáciai eszközök persze korlátozottan állnak rendelkezésre, így indokolt egyfajta sorrend felállítása a megvalósítandó célok érdekében, Bush elnök szavaival élve egy elsőbbségi sorrend definiálása meghatározó szempont (Booker, 2000). Ebben az esetben az afrikai és a nemzetközi szereplők közti együttműködés fontossága azért kihangsúlyozott, mivel lefedhet olyan területeket is, amelyeket egyik-másik politika már nem ér el, vagy figyelmen kívül hagy. Tom Porteous a megkérdőjelezhető tevékenységek között említi, hogy 2005-ben a DFID hozzájárulások 90%-át Nagy-Britannia volt gyarmatai kapták, a szigetország legnagyobb kereskedelmi partnerei. Kongó, Ruanda, Etiópia és Mozambik esetében egyéb érdekek, személyes okok és 9/11 után stratégiai megfontolások alapján folyósították a hozzájárulásokat. Etiópia az Egyesült Államoknak is fontos, megkerülhetetlen szövetséges a terrorellenes hadműveletekben és ezt ki is használja például az Eritreával kötött békeszerződésben foglaltak be nem tartására.

A gazdasági fejlődést ösztönző pénzügyi támogatások kiutalásakor persze felvetődik a kérdés, hogy mi a teendő, ha egy adott ország jó gazdasági mutatókat produkál, ám az emberi jogok és a demokrácia tekintetében elmaradásokkal szolgál? Ruanda és Uganda gazdaság fejlődését tekintve például figyelembe kell venni a DRC nyersanyagai-

nak kizsákmányolását és 1999-től a szudáni gazdaság fejlődésének okai között az intenzív kőolajtermelés és értékesítés hatásait.

Az Egyesült Királyság elkötelezte magát a szegénység csökkentése mellett, ám ezzel párhuzamosan a brit stratégiai, kereskedelmi és gazdasági érdekek védelme is megfigyelhető. Egy 2002-es ENSZ jelentés szerint áttételesen brit érdekeltségek részvétele is kimutatható Kongó természeti kincseinek kizsákmányolásában³⁰ és a 2004-ben, Egyenlítői-Guineában történt puccskísérletben brit állampolgárt is felelősségre vontak. A guineai incidensben felvetődött a volt brit miniszterelnök, Margaret Thatcher fiának központi szerepe is.³¹ Egyenlítői-Guinea egyébként jelentős mennyiségű kőolajjal rendelkezik³² és a korrupció, valamint az emberi jogi visszaélések tekintetében is vezető helyet foglal el.

Konklúzió

Mint láttuk, Tony Blair Afrika tekintetében tulajdonképpen egy teljesen új mentalitást képviselt, melynek pozitívizmusát és sikerességét nagyban meghatározták első katonai sikerei. A Sierra Leone-i akció után, formális csatornákon keresztül egyre gyakrabban foglalta bele az afrikai kérdésköröket a nemzetközi megbeszélések, illetve találkozók napirendjébe. Blair humanitárius miszsiójával, csak úgy, mint az USA Szómáliában, nagy politikai kockázatot vállalt, amely végül növelte saját és országa hírnevét. Az afganisztáni és iraki szerepvállalása már megosztotta a közvéleményt, a katonai hadműveletek pedig hatalmas forrásokat emésztettek fel. A politikai figyelem áthelyeződött a

terrorellenes hadműveletek színterére, amely mellé társult Nagy-Britannia romló nemzetközi megítélése. Elmondható, hogy Blair tíz évében a humanitárius intervenciók mellett, a kiemelt partnerség jegyében, neki köszönhetően szignifikánsan növekedtek a donor országokból származó hozzájárulások. Talán még fontosabb, hogy Blair aktivitásával a kontinens a különböző nemzetközi eseményeken, találkozókra a megnövekedett érdeklődés középpontjába került, így Afrikával ma is egy szélesebb konszenzus tapasztalható a legfejlettebb országok között. A legfontosabb döntések és megvalósítások természetesen a kereskedelmi keretek szabta határokon belül történtek.

Az új globális politikai aréna kialakulása és a magabiztosnak tűnő multilaterális időszak után az USA kötelezettségvállalása korlátozottabban figyelhető meg a kontinensen, már ami a direkt katonai részvételt illeti. Afrika sokáig marginális kérdést jelentett az USA külpolitikájának agendájában, 2001-től és Bush hivatali idejének kezdetétől stratégiai jelentősége fokozódott, majd átalakult. Ebbe a koncepcióba illeszkedtek bele a terrorellenes hadműveletek és a kontinens állami, illetve szubnacionális szereplőinek hadászati támogatásai a partnerség és az „afrikai megoldások” elv szerint. A leírtak alapján érzékelhetőek a humanitárius intervenciók eltérő tapasztalatainak hatásai, amely az USA-val kapcsolatban a veszteségek minimalizálását, egyfajta szelektív attitűdöt, addig Nagy-Britannia esetében pedig az aktivizmus megerősítését hozta.

A szemünk előtt kibontakozó észak-afrikai intervencióval úgy tűnik, újra

átértékelődik a humanitárius beavatko-
zásokról alkotott koncepció, amely alap-
anyagot szolgáltathat további, jövőbeli
kutatásoknak. Arra a kérdésre, hogy
ezúttal milyen mértékben kötelességük
beavatkozni a fejlettebb nyugati orszá-
goknak a civil lakosság védelmében,
még ma sincs egyértelmű válasz, főleg
akkor, ha nemzeti érdekek is megjelen-
nek és ez egy szuverén ország vezetése-
nek akarata ellenére történik.

Jegyzetek

- 1 Gondoljunk csak az 1994-es Ruandára, ahol belga békefenntartók is áldozatul estek.
- 2 A kelet-európai folyamatok kapcsán elsősorban az USA csoportosított át Afrikából jelentős mennyiségű pénzüsszegeket és apparátust fontosabbá vált kelet-európai partnereinek.
- 3 Robin Cook's speech on the government's ethical foreign policy, <http://www.guardian.co.uk/world/1997/may/12/indonesia.ethicalforeignpolicy>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 4 Robin Cook az „etikus külpolitikáról tartott, 1997-es beszéde alapján.
- 5 A beszéd teljes terjedelmében megtalálható a Chicago Economic Club oldalán: 1999. április 23., <http://www.econclubchi.org/Documents/Meeting/1afd70f3-4eb6-498d-b69b-a1741a5a75b1.pdf>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 6 A DFID tevékenységének pontos leírása megtalálható a Brit Nemzeti Archívumban: *DFID Mission statement*: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20090422161118/http://www.dfid.gov.uk/aboutdfid/missionstatement.asp>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 7 Sierra Leone Web: *A Loméi szerződés szövege online*, <http://www.sierra-leone.org/lomeaccord.html>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 8 HM Forces Online: *Operations Palliser – Barras (Sierra Leone) - Part 1*, <http://www.hmforces.co.uk/training/articles/2110-operations-palliser-barras-sierra-leone---part-1>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 9 Az USA veszteségei adatokkal alátámasztva, *Iraq casualties*, http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraq_casualties.htm, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 10 A Bizottság 17 tagja online: *Commissioners*, <http://www.commissionforafrica.info/commissioners>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 11 A 2005-ös jelentés megtalálható a Bizottság oldalán: <http://www.commissionforafrica.info/2005-report>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 12 A 2010-es jelentés megtalálható a Bizottság oldalán: <http://www.commissionforafrica.info/2010-report>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 13 ENSZ Biztonsági Tanács 794-es Határozata: *UN Security Council Resolution 794, Somalia*, <http://www.cfr.org/somalia/un-security-council-resolution-794-somalia/p24237>, 1992. December 3, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 14 Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya elérhető magyarul a Magyar ENSZ Társaság oldaláról: *Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya*, <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 15 Egy évvel később, 1995-ben az ENSZ is kivonta alakulatait, ám a béke nem állt helyre.
- 16 A direktíva szövege elérhető a Federaton of American Scientists oldaláról: *Presidential Decision Directive/NSC-25*, 1994. május 3., <http://www.fas.org/irp/offdocs/pdd/pdd-25.pdf>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 17 Nina M. Serafino: *The Global Peace Operations Initiative: Background and Issues for Congress*, 2009. június 11., <http://www.fas.org/spp/crs/row/RL32773.pdf>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 18 A termékek listája elérhető online: *New GSP Products added under AGOA*, <http://www.fas.org/spp/crs/row/RL32773.pdf>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.

- www.agoa.info/index.php?view=about&story=product_lines, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 19 Az Afrikai Unió Maputoi Deklarációja: *Assembly of the African Union, Second Ordinary Session Declaration*, <http://www.nepad.org/system/files/Maputo%20Declaration.pdf>, 1-3. o., utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 20 Az USA 2006-os Nemzetbiztonsági Stratégiája, *The National Security Strategy*, 2006. március 1., <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-060316-08.htm>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 21 Király András: *Kína az Egyesült Államok szerepére tör?*, Index.hu, 2011. március 4., http://index.hu/kulfold/2011/03/04/clinton_szerint_kina_az_usa_szerepere_tor/, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 22 *Comission for Africa 2005 report*, elérhető a Bizottság oldaláról: <http://www.commissionforafrica.info/2005-report>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 23 Simon Rogers: *UK arms sales to the Middle East and North Africa: who do we sell to, how much is military and how much just „controlled”?*, 2011. február 22., <http://www.guardian.co.uk/news/datablog/2011/feb/22/uk-arms-sales-middle-east-north-africa>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 24 World Wildlife Fund a klímaváltozásról szóló tanulmánya: <http://www.worldwildlife.org/climate/Publications/WWFBinaryitem4926.pdf>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 25 A dokumentum elérhető a National Drought Mitigation Center oldaláról: <http://www.drought.unl.edu/risk/world/table2.pdf>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 26 BBC News: *1997: Princess Diana sparks landmines row*, 1997. január 15., http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/15/newsid_2530000/2530603.stm, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 27 BBC News: *Bono honoured for Africa campaign*, 2007. május 25., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/entertainment/6690635.stm>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 28 Martin Plaut: *Darfur campaign cuts Sudan money*, 2006. október 7., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/5416272.stm>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 29 Blair utolsó afrikai útjáról a The Guardian publikált fényképeket, 2007. június 1., <http://www.guardian.co.uk/politics/gallery/2007/jun/01/tonyblair.politicalnews/#/?picture=329959532&index=8>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 30 Kongó kizsákmányolásáról szóló ENSZ jelentés online: *Report of the Panel of Experts on the Illegal Exploitation of Natural Resources and Other Forms of Wealth of the Democratic Republic of the Congo*, 2001. április 12., <http://www.un.org/News/dh/latest/drcongo.htm>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 31 A puccskíséret: *Q&A: Equatorial Guinea coup plot*, 2009. november 3., <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/3597450.stm>, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.
- 32 Egyenlítői-Guinea kőolaj-termeléséről további adatok találhatóak: http://www.eia.doe.gov/cabs/Equatorial_Guinea/Oil.html, utolsó hozzáférés: 2011.06.01.

Felhasznált irodalom

- Abrahamsen, Rita – Williams, Paul: Ethics and foreign policy: the antinomies of New Labour's „Third Way” in Sub-Saharan Africa, *Political Studies*, 49. évfolyam, 2. szám, 2002, 251. o.
- Alden, Chris: From neglect to virtual engagement, *African Affairs*, 99. évfolyam, 396. kiadás, 2000.
- Banjo, Adewale: U.S. development diplomacy in Africa: From Bill Clinton to George W. Bush, *African Journal of Political Science and International Relations*, 4. évfolyam, 4. szám, 2010, 145. o.
- Booker, Salih: The colour line: US foreign policy and national interests in Africa, *South African Journal of International Affairs*, 8. évfolyam, 1. szám, 2001, 12. o.
- Booker, Salih: The Coming Apathy: Africa Policy Under a Bush Administration, *Foreign Policy In Focus*, 2000. december 1.

- Clarke, Walter – Herbst, Jeffrey: Somalia and the Future of Humanitarian Intervention, *Foreign Affairs*, 75. évfolyam, 2. szám, 1996, 76. o.
- Dorman, Andrew M.: Blair's successful war: British military intervention in Sierra Leone, Ashgate, Farnham, 2009.
- Glied Viktor – Keserü Dávid: Katonai akciók Afrikában, *Afrika Tanulmányok*, 3. évfolyam, 3–4. szám, 2009. 78–88. o.
- Howe, Herbert M.: Ambiguous order: military forces in African states, Lynne Rienner Publishers, London, 2001.
- Kampfner, John: Blair's Wars, The Free Press, London, 2004.
- Lyons, Terrence: Avoiding conflict in the Horn of Africa: US policy toward Ethiopia and Eritrea, Council on Foreign Relations, USA, 2006.
- Maynes, Charles W.: A workable Clinton doctrine, *Foreign Affairs* 93. évfolyam, 1993-94 téli kiadás.
- Morrison, J. Stephen – Cooke, Jennifer G.: US Africa policy Beyond the Bush years, CSIS, Washington DC, 2009, 39. o.
- Omach, Paul: The African Crisis Response Initiative: Domestic Politics and Convergence of National Interests, *African Affairs*, 99. évfolyam, 394. kiadás, 2000, 94–95. o.
- Patey, Luke A.: Crude days ahead? Oil and the resource curse in Sudan, *African Affairs*, 109. évfolyam, 437. szám, 2010, 617–636. o.
- Porteous, Tom: Britain in Africa, Zed Books, London – New York, 2008.
- Porteous, Tom: British government policy in sub-Saharan Africa under new Labour, *International Affairs*, 81. évfolyam, 2. szám, 2005, 281. o.
- Robertson, Walter Grady: British Military Intervention into Sierra Leone: A Case Study, Fort Leavenworth, Kansas, 2007.
- Tarrósy István: Biztonsági kihívások Afrikában. In: Balogh Béla (szerk.): A XXI. század kihívásai. Az integrációs szervezetek jelenlegi helyzete. BHKK Könyvek, Budapest, 2007. 8–14. o.
- Whelan, Theresa: Why AFRICOM?, *Global Dialogue*, 12. évfolyam, 2. szám, 2007, 31–36. o.

**Tropical medicine and nursing
Training in Africa 2011**

Joint training course of the University of Pécs, School of Medicine, Hungary
and the Moi Teaching and Referral Hospital, Eldoret, Kenya

Unique opportunity for doctors, high-school graduate nurses and medical students & nursing students in their last year to join an onsite training in Kenya, Eldoret Town.

The course can be started with the minimum of 10 students on 10th October

The planned end of the semester is 9th December.

Applications will be closed on 31st August.

More information and registration:
africa.pta.hu

PECS
EÖTÖSRÓZSA
UNIVERSITY OF MEDICINE

MAGYAR KIKÉPZŐK AZ EURÓPAI UNIÓ SZOMÁLIAI KIKÉPZŐ MISSZIÓJÁBAN

Besenyő János
őrnagy, PhD aspiráns
Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem
besenyo.janos@gmail.com

Az elmúlt időszakban a Magyar Honvédség, ha csak kismértékben is, de növelte az afrikai békeműveletekben történő részvételét, azzal hogy katonákat küldött az Európai Unió Szomáliai Kiképző Missziójába. Négy magyar katona szolgált kint hat hónapot, akik azóta már vissza is tértek, sőt lassan az őket váltóknak is lejár a mandátuma. Erről a tevékenységről nagyon kevesen hallottak itthon, illetve sokan nem is tudják, hogy az EU milyen módon vesz részt a szomáliai újjáépítésben. Erről szeretnék írni, az ott szolgált magyar katonák tapasztalatát felhasználva.

Az utóbbi években az EU, mint a legnagyobb anyagi támogatást nyújtó donor, egyre nagyobb szerepet vállalt a „bukott államként” ismert Szomália újjáépítésében. A pénzügyi támogatás mellett az EU politikai téren is felelősséget vállalt az ország sorsáért, hiszen a nemzetközi közösséggel egyetemben támogatja a Dzsibuti Béke Egyezmény

megvalósítását, az átmeneti kormányt és mindazokat a szervezeteket, amelyek pozitív változásokért küzdenek az évtizedes belháborúkkal küszködő Szomáliában.¹ Az EU támogatja azokat az elveket, amelyeket a Béke Egyezmény is tartalmaz: a nemzeti megbékélést, egy új alkotmány elkészítését és elfogadását, majd egy új választás kiírását, ahol az emberek maguk dönthetnének az új vezetők személyéről és az ország további sorsáról a 2011 végén lejáró átmeneti időszak végén.

Az EU másik fő célja, hogy helyreállítsák a jogállamiságot Szomáliában és olyan, a szomáliaiak által működtetett kormányzat kerüljön hatalomra, amely képes megreformálni a kormányzati és a biztonsági szektort egyaránt. Az Unió által nyújtott pénzügyi segélyekből sikerült valamelyest javítani az Átmeneti Kormány által ellenőrzött területeken élő lakosság életkörülményein, beleértve az alapvető szolgáltatásokat és biz-

tonságot. A 2010-es év folyamán az EU 23 projektre 52 millió eurót biztosított, vissza nem térítendő támogatásként.²

Az Európai Fejlesztési Bank 12 millió eurót adott a somáliai rendőrség kiépítésére és felszerelésére az ENSZ Fejlesztési Programjának keretén belül, illetve további 31 milliót az igazságszolgáltatás reformjára. Az Unió további anyagi és logisztikai támogatást nyújt az Afrikai Unió somáliai békefenntartó műveletének (African Union Mission in Somalia – AMISOM), annak a megalakulásának kezdete óta.³ Az EU tagállamai a kétoldalú kapcsolataikon keresztül 5 millió eurót adtak a műveletek tervezéséhez szükséges infrastruktúra kialakításához, illetve további 95 millió eurót az afrikai békefenntartók fizetésére, a missziók működtetésére, a kommunikációs, egészségügyi rendszer kiépítésére és az egyéb járulékos költségekre (African Peace Facility).

Katonai részről az EU két békétámogató művelet költségeit biztosította Szomáliában (ezek az EUNAVFOR – Atalanta és az EUTM Somalia).⁴ Emellett az ország parti őrségének és haditengerészetének létrehozásában, fejlesztésében is jelentős szerepet vállalnak az európai országok, hogy ezzel is csökkentsék a kalózok tevékenysége által okozott károkat. Az Unió több karitatív szervezeten keresztül támogatja a társadalom legelesettebbjeit és az ország újjáépítését. Ezekre a célokra 2008 és 2013 között összesen 215,4 millió eurót biztosít a költségvetés.⁵

Az EU az első kiképző műveletét (EUTM Somalia/European Union Training Mission in Somalia) 2010 májusában kezdte meg az ugandai Bihanga

településen.⁶ A misszióba 15 európai ország – köztük Magyarország is – küldött katonákat, akik 2x6 hónapos intervallumú időszakokban 2x1000 somáliai katona kiképzését vállalták az Ideiglenes Kormány számára. A tervek szerint ezek a katonát képezik majd a bázisát az ország újonnan felállítandó haderejének, de a kormányzat már annak is örülne, ha Mogadishu biztonságát képesek lennének garantálni. A fővárost azonban a kormányzattal és az egymással is szembenálló hadurak csapatai terrorizálják.

„Az utóbbi években az EU, mint a legnagyobb anyagi támogatást nyújtó donor, egyre nagyobb szerepet vállalt a „bukott államként” ismert Szomália újjáépítésében.”

A művelet során az EU szorosan együttműködik az Amerikai Egyesült Államokkal, az Afrikai Unióval és Ugandával, amelynek a gyakorlati részét az európai és az ugandai kiképzők valósítják meg. A tisztek és a magasabb beosztású tiszthelyettesek kiképzését az európaiak, a többi katona tréningjét pedig az ugandai hadsereg szakemberei végzik. A kiképzés utolsó időszakában pedig közösen „kovácsolják össze” a különböző szintű tudást kapott egységeket. A kiképző missziót azért Ugandában és nem Szomáliában hozták létre, mivel az Afrikai Unió által működtetett AMISOM katonáinak nagyobb részét az ugandai hadsereg (Uganda People’s Defence Force – UPDF) egységei biztosítják. A misszió vezetője, napi munkakapcsolatban

van Wamala tábornokkal, az ugandai szárazföldi csapatok parancsnokával, illetve összekötő tisztet delegált Nairobi-ba, az AMISOM főhadiszállására. Az EU nem csak kiképzési, hanem jelentős logisztikai és anyagi támogatást is nyújt a szomáliai biztonsági szektor reformjához.

Magyar részről a misszió egyik tagja a szentendrei kiképző bázison dolgozó százados, Konczi Pál Ferenc volt, aki hazatérte után a Honvédelmi Minisztérium Védelempolitikai Főosztályára került vezénylésre, ahol az Európai Unió Afrika műveleteiben jártas segítőként tevékenykedik. A küldetéshez 2010 februárjában csatlakozott, miután a Magyar Köztársaság 1 jogászt és 3 tréneret ajánlott fel az EU számára a szomáliai kiképző misszió állományaiba. A jogász beosztás a parancsnoki törzs állományához tartozott és erre a feladatra kérték fel Konczi századost, aki korábban az ENSZ Sínai-félszigetén működő tűzszünetet ellenőrző misszióban a katonai rendészet egyik váltásparancsnokaként szolgált. A tisztség betöltéséhez követelmény volt az angol nyelv magas szintű ismerete, a jogi végzettség és a területen megszerzett gyakorlati jártasság, illetve a korábban már említett békefenntartói múlt is sokat nyomott a latba a sikeres pályázati elbírálás során. A felkérés után a jogásztisztnek a

Oktatás a terepen

kiképző állománnyal ellentétben azonnal csomagolnia, majd utaznia kellett Brüsszelbe, hogy részt vegyen a misszió felállításáért felelős előkészítő törzs munkájában. A többi magyar katona csak az itthoni felkészítést követően utazott ki Spanyolországba, majd onnan egy katonai különgéppel Ugandába, ahol a misszió ténylegesen működött.⁷

A tervezőcsoport készítette elő a művelettel kapcsolatos összes tevékenységet, amelyek közül az egyik legfontosabb a kiképzési program volt, ame-

lyet az ugandai hadsereg kiképzési terveihez kellett igazítani, emellett pedig markánsan megjeleníteni benne az EU által megfogalmazott szakmai követelményeket. A tréning dokumentumait főként a spanyol és a francia hadsereg tisztjei készítették el, ebben Konczi százados jogásként csak minimálisan vett részt. Azonban a misszió működéséhez szükséges összes szabályzó megszületésekor ott bábáskodott, talán ennek is volt köszönhető, hogy a dokumentumok törvényességével kapcsolatosan sohasem merültek fel kérdések. A misszió másik igen fontos alapkövetelménye a Műveleti Terv (Mission Plan)⁸ volt, amelynek több fejezetét is a magyar tiszt készítette el (emberi jogi tevékenységek, a jogász feladatai, fegyverhasználat szabályai, stb.). A fegyverhasználat rendelkezéseit igen gondosan kellett elkészíteni, mivel a művelet nem végrehajtott misszió volt, így harcászati eszközök csak önvédelmi célból használhatók az ott szolgálók. Ehhez a műveletben résztvevő összes EU tagállam ilyen irányú szabályozását át kellett nézni és azokkal összhangban kellett kidolgozni a misszióét. A kiképzők egy része, köztük a magyar katonák is, a saját önvédelmi fegyverekkel érkeztek a műveleti területre, de voltak olyanok is, akik egyáltalán nem hoztak fegyvert magukkal.

Az előkészítő (tervezési) periódus január elejétől egészen április végéig tartott, amikor elkészítették a működéshez szükséges utasításokat, szabály-

zókat, illetve a személyre szabott munkaköri leírásokat. Szintén ez időszakban dolgozták ki a misszió logisztikai biztosításával kapcsolatos feladatokat (az állomány kiszállítása, a tábor felállításával és működtetésével kapcsolatos tevékenységek, stb.), amelyben szintén szerepet kapott a magyar tiszt. Április végén, az előkészítő munka befejeztével, a misszióban résztvevő összes nemzet katonája Madridba, majd onnan egy külön géppel az ugandai Entebbébe (majd Kampalába) utaztak. Az előkészítési feladatokban résztvevő magyar tiszt sok társával szemben előnnyel indult, hisz már ismerte a misszió parancsnoki állományát (akikkel jó kapcsolatot sikerült kialakítania), a misszióval kapcsolatos terveket és annak működési rendjét. Éppen ezért az első feladatai közé tartozott az újonnan érkezők felkészítése (Induction Program), a műveleti területről és a misszióról már korábban megszerzett információk átadása. A program során az újonnan érkezettek számára olyan előadásokat tartottak logisztikai, személyügyi, jogi, kiképzési, fel-

derítési és egyéb kérdésekről, amelyek jelentősen megkönnyítették a későbbi munkájukat.

A misszióban szolgálók életkörülményei az Uganda nyugati részén található Bihanga városában lévő táborban ugyan távol álltak a luxustól, de az alapvető ellátást (ételmezés, szállás, stb.) megfelelő módon biztosították számukra. A kiképzőbázist azért Bihangában hozták létre, mivel az ugandai hadsereg már működtetett egyet ott, így lehetett használni a korábban már kialakított létesítményeket, így a művellet költségei lényegesen alacsonyabbak lettek. A táborban az állomány főként sátrakban került elhelyezésre, míg a néhány téglapépületben a vezetési pont, a parancsnokság különböző részlegei, az étkezdé, a mosdó és a tisztálkodó helyiségek, illetve az egészségügyi központ kapott helyet. A misszió parancs-

nokságát azonban Kampalában állították fel, mivel Ugandában ott tevékenykedtek azok a szervezetek (nagykövet-ségek, kormányzati és nem kormányzati szervek, stb.) akikkel a misszióknak együtt kellett működnie. A kis létszámú parancsnokság részére Kampalában egy szállodát bérelt az EU, amelyet kizárólagosan a misszió törzse és az őket biztosító ugandai egység használt.

A misszió alapvető feladata az ugandai hadsereggel együttműködve a szomáliai kormányerők 2000 katonájának kiképzése volt. Emellett az európai kiképzők készítették fel a tiszteket és tiszthelyetteseket, illetve azokat az ugandai trénerket, akik közvetlen kapcsolatban álltak a szomáliai legénységgel. A képzés igen sokrétűnek mutatkozott, az alapvető lövész tréning mellett, a szomáliai katonák fegyverismerettel, városharccal, térképészeti és

Képzés

egészségügyi ismeretekkel készültek fel a későbbi feladataik ellátására. Konczi százados kellemesen meglepődött, amikor az emberi jogi normákról és a nemzetközi hadijogról tartott számukra előadást, mivel a muzulmán katonák nem csak hogy végighallgatták őt, hanem aktívan részt vettek a foglalkozáson, többször kérdeztek, sőt bizonyos tézisek szükségességét el is fogadták. A terveket az EU és NATO irányelvek szerint dolgozták ki, azonban azok elkészítésekor igyekeztek figyelembe venni az ugandai hadsereg kiképzési tapasztalatait, meglévő terveit és a somáliai helyzet sajátosságait.

A tréning során több, hat főből álló kiképző csoportot hoztak létre, akik 20-20 fős szakaszok mentorálásáért és felkészítéséért feleltek. A magyar kiképzők a németekkel alkottak egy csoportot, amely munkája révén, az írekkel holtversenyben, a legsikeresebbek közé tartozott. A magyar kiképzőcsoport munkájának sikeressége nagymértékben a csoportot vezető Horváth Csaba főhadnagy magas szintű képzettségének, tapasztalatának és vezetői képességének volt köszönhető. Bár a képzettségük és az angol nyelvismeretük sokszor kívánnivalót hagyott maga után, a somáliai katonák magas szintű motiváltsága jelentősen elősegítette a sikeres kiképzést. A kiképzés során az angol nyelvet használták, azonban a somáliai katonák egy részének a Kenyából érkező, somáli származású tisztek fordították le az instrukciókat.

Bár több biztonságpolitikai szakértő aggályosnak nevezte a somáliai katonák motivációját, sőt attól tartottak, hogy azok kiképzésük után az

Al-Shabab soraiban fognak a kiképzőik és a somáliai kormányerők ellen harcolni, erre példa eddig nem volt. A kiképzésben részt vevők kiválasztását és biztonsági átvilágítását nem az EU, hanem az Afrikai Unió, az USA és a programban résztvevő más nemzetközi szervezetek végezték. Ennek ellenére a szövetségesek a kiképzés után is figyelemmel kísérik a somáliai kormánykatonákat, hisz hatékony alkalmazásuk az ő érdekük (köztük Magyarországé!) is.

A parancsnokság főbb feladatai közé tartozott a művelet irányítása, a teljes körű logisztikai biztosítás megszervezése és nem utolsósorban a kommunikáció, vagyis a misszió munkájának „eladása”. A küldetés ugyanis igen nagy nyilvánosságot kapott a mindennapok során, hisz nemcsak a műveletben szolgálók országai, de az USA, AU, NATO, ENSZ és különböző nem kormányzati szervek komoly, folyamatosan fennálló érdeklődéssel viszonyultak/viszonyulnak a műveleti területen történetekhez. Konczi százados bár maga nem végzett PR feladatokat, több esetben is adott olyan jogi tanácsot, véleményt, amely kihatással volt a misszióról kialakult kedvező képre. Feladata volt a különböző pályáztatások, beszerzések, szerződések jogi megalapozottságának biztosítása, szakmai állásfoglalások elkészítése, elbírálása, az afrikai és európai szabályozók közötti jogharmonizáció. A különböző szerződéseket az európai uniós jogelveknek megfelelően készítette el, az anyagi hátterét pedig az ALTHEA program biztosította.⁹ Természetesen nem minden esetben lehetett érvényesíteni az európai uniós jogelveket (például egy helyi

munkaszerződés elkészítésekor), ilyenkor a magyar jogász, kénytelen volt a helyi sajátosságokhoz, eljárásmodokhoz alkalmazkodni. A magyar tiszt a jogi tevékenység mellett, több más feladatot is kapott a parancsnoktól, amelyek inkább a helyi ügyintézésel voltak kapcsolatosak. Ez a misszió alacsony létszámának volt köszönhető (nem voltak titkárnők vagy adminisztratív tevékenységért felelős munkatársak, stb.), ezért az ott szolgálók, az eredeti feladatok elvégzése mellett, sok minden mást is elvégeztek. Ilyen feladat volt akár egy vízum, egy repülési engedély elintézése vagy a magyar közigazgatás bürokráciáján is túltevő afrikai kollégáikkal való napi szintű együttműködés.

„A misszióban történt szolgáltatelljesítés sokban különbözött a hazaitól, ez köszönhető volt a szélsőséges éghajlati viszonyoknak, a megszokottól eltérő infrastruktúrának, az élet és munkakörülmények másságának, a mindennapos munkával járó kihívásoknak.”

A parancsnokság felépítése és működése során ezek a sajátosságok több esetben is láthatóvá váltak. A missziót egy spanyol ezredes irányította, akinek egy spanyol (törzsfőnök) és egy francia (kiképzési) helyettese volt. A parancsnok közvetlen alárendeltségében dolgozott a politikai tanácsadó, a jogi tanácsadó és a végrehajtó tiszt is. A végrehajtó tisztet Nagy-Britannia biztosította, hiszen Uganda és Szomália egy része is, korábban az ő gyarmatbirodal-

muk része volt. A parancsnokhelyettesek és a végrehajtó tiszt is jelentős afrikai tapasztalatokkal bírtak, ami a misszió működtetése során igen hasznosnak bizonyult. Ezen kívül a parancsnokság állományához tartozott a személyügyi, felderítő, hadműveleti, logisztikai, kommunikációs részlegek is, illetve az orvosi tanácsadó, aki egyben a misszió vezető orvosa is volt.

A misszió ellátását, az egyre inkább elfogadott outsourcing keretében, egy dél-afrikai cég (African Sky Company) és annak ugandai leányvállalata végezte, így a misszióban csak egy kis létszámú pénzügyi csoport és egy logisztikus felelt az ellátás zavartalanságáért.

Az egészségügyi ellátás két szintű biztosítással működött. Az első szintet (ROLE1) tagállami vállalásként, Franciaország, míg a ROLE2 szintet a dél-afrikai Medical Support Solution biztosította. Központi kórháznak a kenyai Nairobiban található egészségügyi intézményt jelölték ki, amely Kelet-Afrika legjobban felszerelt intézménye, és amelyet az európai államok is elfogadtak. A kisebb egészségügyi problémák esetén a kampalmai nemzetközi kórház biztosította a misszióban szolgálók ellátását. A bihangai táborban a logisztikai és az egészségügyi ellátás zavartalansága érdekében létrehoztak egy kis repülőteret, ahonnan képesek voltak légi evakuációt is végrehajtani. A misszió során egy vakbél problémától eltekintve, komolyabb egészségügyi problémák azonban nem merültek fel.

A munka során sokszor történtek furcsa, humoros esetek is. Ilyen volt, amikor az európai tiszték egy része, köztük Konczi százados is, az ugan-

Jókedv a táborban

dai kollégáikkal együtt a tábor mellett egy biztonsági bejáráson vett részt, ahol a tábor környékét derítették fel. A tábortól alig száz méterre egy kis patak folyt, amit egy nádassal benőtt part övezett. Éppen az evakuációs tervet beszélték át, amikor az ugandai katonák szétugráltak, mint akik közé mennykő vágott, és lélekszakadva rohantak vissza a táborba. Az európai tisztek megdöbbenve figyelték a jelenetet, amikor megláttak egy fekete kígyót az ösvényen. Később kiderült, hogy a kígyó igen gyors és agresszív, a mérge percek alatt képes végezni egy felnőtt emberrel, de ezt a menekülő ugandaiak akkor még nem közölték velük, csak a táborban gratuláltak a vakmerőségükhöz.

A misszióban történt szolgálatteljesítés sokban különbözött a hazaitól, ez köszönhető volt a szélsőséges éghajlati viszonyoknak, a megszokottól eltérő

infrastruktúrájának, az élet és munkakörülmények másságának, a mindennapos munkával járó kihívásoknak. Ennek ellenére a magyar katonák ugyanolyan jól megállták helyüket, mint más európai kollégáik, kiképzettségük és felszereltségük miatt nem kellett szégyenkezniük. Konczi százados reményei szerint a kint tanultakat, itthon is és a későbbi katonai pályafutása során is képes lesz kamatoztatni.

Konczi százados a saját és kollégái legnagyobb sikerének azt tartotta, hogy képesek voltak egy idegen kultúrkörben, idegen embereknek, idegen nyelven ismereteket úgy átadni, hogy azt azok megértették és hatékonyan elcsatították. A kiképzés végén pedig a magyarok által mentorált szakasz érte el az egyik legjobb eredményt, egyszóval kiképzőink ismét öregbítették a magyar katonák jó hírét.

Jegyzetek

- 1 http://www.xildhibanpublications.com/21_Somalia.pdf (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 2 http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/rpt/2010/2089.pdf (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 3 <http://www.connectmun.ca/backgrounders/EUTopicB.pdf> (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 4 <http://www.eurunion.org/eu/images/stories/eufocus-africa-mar2011.pdf> (letöltés ideje: 2011. 06.01) illetve Kis-Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: Országismertető – Szomália, 67-68. o.
- 5 http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/foraff/115160.pdf (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 6 <http://www.consilium.europa.eu/showPage.aspx?id=1870&lang=en> (letöltés ideje: 2011. 06.01)
- 7 A Magyar Köztársaság az 1 fő jogásztiszt mellett 3 kiképzőt (1 tisztet és 2 tiszthelyettest) küldött a misszióba, akiket kijelölés útján, a Szentendrei Kiképző Bázis biztosított. A misszió időtartama 6 hónap volt, aminek lejáta után váltást küldtek ki. Egy kiképző tiszt és egy tiszthelyettes vállalta a hosszabbítást, így csak a jogászt és egy kiképzőt kellett lecserélni, ami költséghatékonyság szempontjából kedvezőbbnek ígérkezett.
- 8 A Mission Plan (Force Standing Order) egy több fejezetből álló dokumentum, amely a misszió mindennapi életét, tevékenységét szabályozza a lehető legrészletesebben. Ehhez hasonló, de még sem ugyan az a dokumentum az SOP (Standard Operation Procedure), amely a különböző eljárásmodokat tartalmazza.
- 9 Az ATHENA mechanizmust az Európai Unió 2004. március 1-jén hozta létre, mint a katonai műveletek finanszírozásának új rendszerét. Ezen keresztül finanszírozzák az EU békeműveleteinek összes közös kiadását, mint például a missziók parancsnokságainak költségei, mindenemű szállítási költség (művelési területre való kijutás, az ottani közlekedés, majd a katonai egységek visszatérése a hazájukba), adminisztratív költségek, egyéb működési költségek (tölmácsok biztosítása, szolgáltatók bérlése, reprezentációs kiadások, stb.), infrastruktúra, szállás költségei, a műveletben résztvevők egyéb, járulékos költségei. Az ATHENA a korábban finanszírozási eljárásokkal szemben központosítja a pénzügyi döntéshozatalt, így a műveletek tervezése és kivitelezése sokkal gördülékenyebb. A rendszer működését egy Különleges Bizottság felügyeli, ahova a műveletekben résztvevő EU tagállamok delegálnak egy-egy képviselőt. A mechanizmus működéséhez szükséges összeg részben az uniós költségvetésből, részben pedig a tagállami befizetések származik. Bővebb információ található az ATHENA mechanizmusról: <http://epa.oszk.hu/00800/00878/01121/pdf/00140033.pdf>

EGY BÚVÁR ÉS ZENÉSZ TANZÁNIÁBÓL – T. HORVÁTH ATTILA INTERJÚJA

T. Horváth Attila
könyvtáros, történész PhD
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
afurika@freemail.hu

Magyarországon alig valamivel több, mint ezer olyan ember él, aki Fekete Afrikából érkezett, többségük nyugat-afrikai, főként nigériai. Tavaly október óta azonban a kis létszámú hazai kelet-afrikai közösség egy új taggal bővült: hazánkba érkezett Deus Kizenga Tanzániából. Zanzibáron dolgozott bűvár-oktatóként amikor megismerkedett egy magyar lánnyal, akit követett hazánkba. Az alábbiakban a „Feketén-Fehéren – Itt vagyunk!” projekt keretében készült interjút olvashatják vele.

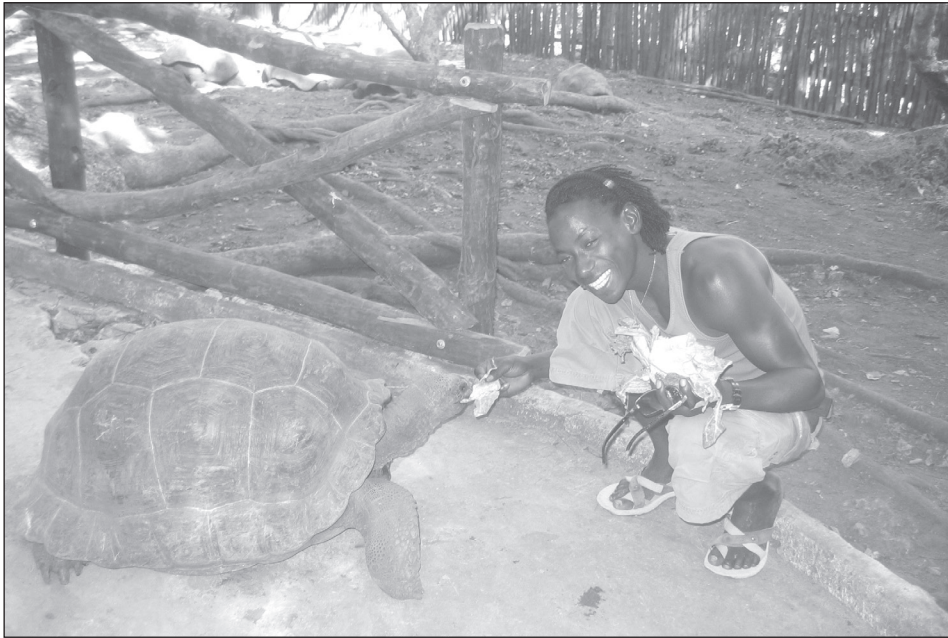
Mesélj magadról, honnan érkeztél és mivel foglalkoztál korábban?

1974-ben születtem Dar es-Salaamban. Egyébként Manderában laktunk, amely egy kis település, Bagamoyóhoz van közel. Még kisgyerek voltam, amikor Darba költöztünk. Amikor ötödikes lettem, édesanyám rákos lett, és visszaköltöztünk a faluba. Megműtötték, de sajnos két évre rá meghalt. Mivel édesapám nem élt velünk, nagyszüleim neveltek tovább. Elkerültem

Morogoróba, egyházi szemináriumba. Sajnos itt hibát követtem el, kiszöktünk egy barátommal a diszkóba, úgyhogy el kellett hagynunk az intézményt...

A zene szeretete nem új keletű dolog nálad...

Igen, mindig is szerettem a zenét. Amikor Morogorót otthagytam, Bagamoyóba mentem a nagynénémhez. Itt mindenféle kisebb munkát elvállaltam, hogy ki tudjam fizetni a középiskolai tandíjat. Emellett elkezdtem járni egy művészeti iskolába, ahol hagyományos dobolást, táncot, színészkedést tanultam. Ezután Darba mentem, ahol házakat festettem, dekoráltam, ezt a fajta munkát mind a mai napig nagyon szeretem. Kitanultam az asztalosságot is, és Kekóban kaptam munkát. Ez Temeke városrészen belül van és arról híres, hogy rengeteg asztalos dolgozik itt, akik főleg bútorokat készítenek. Mivel látták, hogy jól rajzolok, bútortervezéssel kezdtem el foglalkozni. A mesterek többsége általában csak egy-két bejáratott mintával dolgo-

Deus Zanzibáron

zik, de igény volt arra, hogy különféle más stílusú bútor is készüljön. Terveket készítettem és adtam el, alkalomadtán be is tanítottam az asztalosokat. Szabadidőmben pedig elkezdtem színészkedéssel foglalkozni. Tanzániában nagyon népszerűek a komikus színészi csoportosulások. Többféle stílus létezik, mi az amerikaiit csináltuk. Hatan voltunk alapítók, egy iskolában próbáltunk az órák után, mert az igazgató megengedte, hogy ott lehessünk. Alig egy hét múlva rengetegen jöttek, hogy csatlakozzanak hozzánk, mindenki színész akart lenni. Fiatalok, öregek, gyerekek, mindenki. Próbáltunk, helyzetgyakorlatokat tartottunk, sokat profitáltam abból, hogy ilyeneket már tanultam Bagamoyóban. Több mint negyven tagja lett a csoportnak, így már nemcsak humoros, hanem drámai színdarabokat is próbáltunk. Egy

barátom lett az igazgató, én a helyettese és más tisztségekre is választottunk embereket. Hivatalosan is bejegyeztük a csoportot, így lettünk mi a Kilimanjaro Arts Group. Nemcsak drámai és humoros darabokat, hanem táncot, akrobatikát, divatbemutatót is rendeztünk. Sajnos annyira sok szervezőmunkát igényelt tőlem ez a tevékenység, hogy láttam, hosszú távon nem fogom bírni, ezért amikor 2000-ben Zanzibárra mentem, kiléptem tőlük. Utánam már nem volt senki, aki akkora erőbedobással szervezett volna, mint én, ezért a csoport több darabra esett szét, de sokan ma is színészkednek közülük.

Zanzibáron mit kezdél el csinálni?

Egy barátom mondta, hogy mivel jól faragok és festek, Zanzibáron jó lehetőségeim lennének, hogy szállodákat és

magánházakat dekoráljak. Egy kőműves unokatestvéremhez mentem, aki főleg szállodákat épített, felújított, és éppen egy Ras Nungwi nevű szállodában volt egy nagyszabású megbízása. Nungwi egyébként egy település Zanzibár északi részén, egy turistaparadicsom gyönyörű tengerparttal és búvárkodási lehetőséggel. A szálloda igazgatója egy Kenyából származó fehér nő volt, akinek feltűnt, hogy munka után én nem megyek haza, mint a többi munkás, hanem segíték tervezni, számolni a rokonomnak. Meg is kérdezte, hogy miért vagyunk mi mindig együtt, mire unokatestvérem válaszolta, hogy ő a rokonom, aki sok mindenhez ért, fest, farag és segít nekem. A hölgy megörült, mert pont keresett valakit hasonló munkákra a szállóba, így hát ott maradtam. Nem sokkal később egy bűvár centrumot kellett kifestennem különféle tengeri állatokkal. Ide éppen ekkor érkezett egy új igazgató Angilából, aki szuahéliül egy szót sem beszélt. Segítettem neki a helyi erőkkal való kommunikációban, míg végül megbeszélték a főnökömmel, hogy átmegyek hozzá dolgozni, segíteni a szervezésben, szobafoglalásban, recepción, egyszóval mindenféle szállodás munkában. Az egyetlen probléma csak az volt, hogy ekkor még egyáltalán nem tudtam úszni. Egyszer jött egy csoporttal egy öreg francia, aki kérdezte, hogy miért nem megyek én is a búvárokkal a tengerre? Mondtam, hogy annak az az oka, hogy nem tudok úszni, mire ő azt válaszolta, hogy ő Európában úszómester, és ha akarom, a napi munkám után megtanít úszni engem. Így hát elkezdtük az órákat. Szorgalmasan gyakoroltam minden nap, és egészen jól megtanultam úszni, úgyhogy a főnököm

megkérdezte, miért nem végzek el egy búvártanfolyamot is? Azt válaszoltam, hogy az nagyon sokba kerül. Ő megbeszélte a cég főnökével, hogy a fizetésemből levonják a tanfolyam díját, valamint az egyéb merülések díját, mert a gyakorlat megszerzéséhez sok merülésre van szükség, és az külön pénzbe kerül. Idővel több különböző búvárvizsgát tettem, vízimentést, elsősegélyt tanultam például, és így oktató lettem, búvárcsoportokat vezettem. Egész Zanzibáron összesen talán négy-öt olyan helyi születésű személy van, aki ilyen végzettséget szerzett. Kenyaiak többen vannak, sokan itt dolgoznak, meg persze az oktatók többsége európai, vagy amerikai.

Mikor kezdtél el zenével foglalkozni?

Mint már említettem, régóta érdekel a zene. A búvárkodás mellett volt időm ezzel is foglalkozni, de a zenélést inkább csak szórakozásból csinálom. „Bongo Flava” (a flava az angol flavour szóból eredeztethető, mely ízt, zamatot jelent – *a szerk.*) stílusban íródnak dalaim. Ez a hip-hopnak, rapnek és a helyi zenei stílusoknak a keveréke és a kilencvenes évektől kezdve nagyon népszerű a tanzániai városi fiatalság körében. A szövegek gyakran szuahéli városi szlengben íródnak, ezeket jórészt csak a fiatalok értik, az idősebbek ez a nyelvjárást pusztán a „tisztá szuahéli” megcsúfolásának tartják. Legsikeresebb dalom címe „Damu yangu” azaz a „Az én vérem”. Olyan kérdésről szól, amely nagyon sok tanzániai számára mindennapi tapasztalat. Arról a feszültségről, amely a korábbi házaságból származó gyerek és az új szülő között fennáll. Nagyon elítélem azt, ha a szülőnek ellenérzései vannak a mosto-

hagyerekével szemben, mert a gyermek nem tehet erről, a felnőtteké a felelősség, erről írtam a dalt. Ez a szám 2006-ban felkerült a slágerlistán a legjobb tíz közé, így az egész országban megismerték; nagyon népszerű lett, a rádiók rendszeresen játszották. Rengetegen gratuláltak, és mondták, hogy mennyire mélyen érintette őket a dal mondanivalója, mintha az ő életükről írtam volna.

Szoktam dalokat, szövegeket írni mostanában is. Nagyon sok zenészt ismerek, akik sztárok hazámban. Gyakran megkérnek, hogy segítsék nekik a szövegírásban. Sajnos a zenei karrier Tanzániában is egész embert és sok pénzt kíván, így nem könnyű ezen a pályán sem érvényesülni.

Milyen benyomásaid vannak Magyarországról?

Mielőtt megismertem Klaudiát, a feleségemet – egyébként pár nappal ezelőtt

volt az esküvőnk – már hallottam Magyarországról. A Magyarországon gyártott Nokia telefonok a legjobbak és legdrágábbak közé tartoznak Tanzániában, és ezért mindenki úgy gondolja, hogy ahol ilyen telefonokat gyártanak, csak jó ország lehet (*nevet!*) Találkoztam turistákkal is Magyarországról, Klaudia is így érkezett Zanzibárra.

Az első benyomásaim jók voltak, az emberek kedvesek voltak, csak az volt furcsa, hogy mindenki megbámul, főleg a kisgyerekek, és nemcsak vidéken, hanem Budapesten is. Kérdeztem is Claudiát, hogy itt egyáltalán nincsenek afrikaiak, hogy ennyire különösnek találják? Azt mondta, hogy vannak, de csak kevesen, ezért az emberek ritkán találkoznak velük.

Mint a legtöbb afrikai, korábban én is azt gondoltam, hogy Európában mindenkinek könnyű az élete, van munka, pénz, gazdagság, stb. Most, hogy itt

Deus Budapesten

élek, látom, hogy nem egészen így van, nagy különbségek vannak a különféle országok és régiók között. Nagyon a fizetések, de sokkal magasabbak az árak is itt. Egy BKV villamosjegy árából például Zanzibáron vagy hatvan kilométert utazhatnánk.

Budapesten élek, de sok szép dolgot láttam az országban, szép a környezet. Balatonlellén a feleségem révén jártam sokat, mert a családja ott él. Egyelőre szeretnénk Magyarországon maradni, de a legnagyobb kérdés az, hogy talál-e munkát.

Hogy állsz a magyar nyelvvel? Tudsz beszélgetni másokkal?

Úgy látom, hogy az a legnagyobb akadálya annak, hogy munkát találjak, hogy nem beszélek magyarul, a magyarok pedig általában nem beszélnek angolul, persze szuahéliül még annyira sem. Sok tervem, ötletem van, tarthatnék például afrikai dobolás vagy táncórákat, de a magyar nyelv hiánya miatt nem nagyon tudnék kommunikálni.

Járok rendszeresen edzőterembe, nagyon szeretek sportolni, itt vannak haverjaim, akikkel jóban vagyok. Nem tudták, hogy hol van Zanzibár, de hála a modern digitális technikának, az iphone-okon van szua-

héli menü is, ezért mindig kérdezik, hogy ez a szó mit jelent, az a szó mit jelent, és én is tudok képeket mutatni Zanzibárról, Tanzániáról. Úgy látom, érdeklődök az emberek. Hallottam, hogy vannak olyanok is, akik nem szeretik az afrikaiakat, de nekem jók a tapasztalataim.

Úgy látom, hogy nehéz ugyan a magyar nyelv, de gyorsan belejönnek, mert a nyelvi környezet sokat számít. Rájöttem egyébként egy érdekes dologra: a magyarok közül sokan azt mondják, hogy nem tudnak angolul. Idővel aztán kiderül, hogy egy csomó mindent értenek, meg beszélni is tudnának, de nem mernek megszólalni. Ez nekem különös, mert Afrikában az emberek nem félnek használni egy adott nyelvet, a többnyelvű környezet miatt minden gond nélkül mernek beszélni.

Milyen terveid vannak a közeljövőre?

Először is szeretnék munkavállalási engedélyt kapni. Emellett keresem a kapcsolatot a többi itt élő kelet-afrikai-val, hátha tudnak segíteni. A magyart is tanulnom kell, hogy minél előbb tudjak kommunikálni.

Köszönöm a beszélgetést.

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

A projekt az Európai Unió **Európai Integrációs Alapjának** támogatásával valósul meg.

TERMÉSZETVÉDELEM ÉS A BATWA NÉP KÜZDELME UGANDÁBAN

Hodosi Róbert
fejlesztéspolitikai szakértő
rhodosi@gmail.com

Jelen írás Uganda délnyugati részén, a Bwindi Áthatolhatatlan Nemzeti Park környékén élő batwa néppel foglalkozik. Ez a pigmeus nép vadászó-gyűjtögető életmódot folytatott egészen pár évtizeddel ezelőttig, az életmódjuk azonban megváltozott a harcos természetvédő felfogás és az azt követő nemzeti parkok megalakítása folytán. Évezredekken keresztül többé-kevésbé háborítatlanul éltek a sűrű, áthatolhatatlan őserdőben. Az 1990-es évek elején nemzeti parkot jelöltek ki ezen a területen, amelynek értelmében az ott élő népek kitelepítésre kerültek, amit az akkor érvényben lévő szabályozások nem tiltottak.

Fontos megjegyezni, hogy a batwa elnevezés az egész népre vonatkozik, és többes számot jelöl, míg egyes számban a mutwa a használatos, így a magyar nyelv előírásait követve batwa népnek, vagy mutwáknak fogom nevezni a jelen írás főszereplőit. A tanulmány közel 3 hónapos ugandai terepmunkám ered-

ményének rövid leírása, melyhez nagy segítséget nyújtott az ugandai Makerere Egyetem, valamint a norvég Élettudományok Egyeteme.

Két szempontból szükséges megvizsgálni a batwa nép helyzetének alakulását, egyrészt természetvédelmi megfontolásból: a fajok sokfélesége és más természeti értékek miatt számos területet Afrikában védelem illet meg annak érdekében, hogy a jövő nemzedékei is élvezhessék azokat. A második szempont szerint a védelem ellenkező hatást érhet el, mert a természetvédelem megvonja a megélhetési és kulturális lehetőségeket és jogokat az ilyen területeken, vagy azok környezetében élő népektől. Ebből kifolyólag a kitelepített népek gazdasági helyzetük és hagyományos életkörülményeik adott esetben romlanak, vagy egyenesen ellehetetlenülnek (Adams, W. M. – Hutton, J., 2007). Ezért az erdő erőforrásaihoz való hozzáférés nem egyszerűen termé-

szetvédelmi kérdés, hanem egy sokkal összetettebb rendszert feltételez, melynek jelentős emberjogi aspektusai is vannak. Egyes népeket, mint történetesen a batwa népet a hatóságok erőszakkal kitelepítették az őseik földjéről, majd magukra hagyták őket és azóta sem kaptak semmilyen ellentételezést az elszenvedett igazságtalanságért.

„Történelmi távlatokban nézve a batwa népcsoport az egyik legősibb emberi közösség ezen a vidéken.”

Bwindi Áthatolhatatlan Nemzeti Park
A Bwindi Áthatolhatatlan Nemzeti Park Uganda délnyugati részén körülbelül 331 km²-en terül el a Kongói Demokratikus Köztársaság határán. Ez a sűrű trópusi esőerdő az egyik legrégebbi természeti közösség a földön, körülbelül 50 millió éves. Számos különleges, sok esetben endemikus fajt rejt magában (Namara – Nsabagasani, 2003). Az egyik legismertebb, veszélyeztetett vadállat az ezüsthátú hegyi gorilla is őshonos itt, mely Uganda egyik fő turisztikai attrakciójának számít. A terület földrajzi és klimatológiai értelemben is fontos terület, mivel vízgyűjtő feladatokat lát el és a helyi éghajlati viszonyokat is befolyásolja, így a park és környezete Uganda egyik legcsapadékosabb részének számít.

Történelmi távlatokban nézve a batwa népcsoport az egyik legősibb emberi közösség ezen a vidéken (Kingdon, 1988). A pigmeus nép Afrika négy országában, Burundi, Ruanda, a Kongói Demokratikus Köztársaság és

Uganda területén él. A gyűjtögető-vadászó életmód volt rájuk a jellemző, amit az emberiség 12000 éve alakított ki és az egyik legeredményesebb túlélési mód volt az akkori természeti körülmények között. A vadászó-gyűjtögető életmód felvétele vezette az emberiséget egy páratlan fejlődés útjára, ami lehetővé tette a túlélést (Lee – Daly, 1999). A kitelepítés megtörténtével ez a fajta batwa életmód csaknem 20 éve megszűnt, illetve ősi kultúrájuk módosult, már őseik földjére nem mehetnek vissza például, hogy halottaikat tiszteljék. A mai napig a batwa családok közösségekben élnek jól elkülönülten a többségtől. Nyelvi különállásukat azonban már a kitelepítésük előtt elveszítették, nyelvük írott változata nem maradt fenn, így a környezetükben élők beszéd- és írásmódját vették át. Mivel pigmeusok, alacsony testmagasságuk van, ami erősen megkülönbözteti őket más népektől, emiatt az előítéletek, sőt mindenféle hiedelmek is élnek velük szemben. Jól szemlélteti az előítéletet az, amikor a fővárosban Kampalában beszélgettem egy ugandaival és amikor közöltem, hogy melyik népcsoporttal foglalkozom, kitért belőle, hogy a batwa az egy lusta, részeges népség, minek foglalkozom velük. Hány mutwával találkozott már életében – érdeklődtem – mivel nagyon határozott véleményt hangoztatott. Eggyel sem – hangzott a válasz – de már hallott róluk, illetve olvasta az újságban. Hiedelmek is származnak a különleges és a többség számára ismeretlen alacsony termetű emberkéek világáról, a legszörnyűbb az a fajta hiedelem, hogy egy mutwa nővel eltöltött éjszaka az AIDS betegséget is megszünt

teti. A batwa közösséget azonban pozitív előítélet is éri, mert kiváló vadászként és nagy harcosokként tartják őket számon, akik könnyen és hatékonyan terítik le a vadállatokat.

A batwa közösségek élete

A batwa közösségek általában 5-10 családból állnak. Leginkább földművelésből, állattartásból élnek és vannak olyan családok, ahol kézzel készített ajándéktárgyakat árulnak a turistáknak. Nyelvükben és kultúrájukban általában már azonosultak a környező népek társadalmi viszonyaival, azonban sok civilizációs tudást tekintve még hiányosak az ismereteik a modern állami rendszerben való boldoguláshoz. Nehéz ezt elképzelni a mai (nyugati) embernek, de talán úgy lehetne leginkább jellemezni, mint egy ősembert, aki a megszokott erdőjében vándorolva nőtt fel és hirtelen egy vágással az erdőn kívül találja magát, ahol teljesen új tevékenységeket kell elsajátítania, mint például a földművelést, az állandó helyben lakást. Természetesen nem volt teljesen ismeretlen számukra a környező népek élete, mert az erdőben való életük során többször kapcsolódtak be a kereskedelembe, állatbőröket, húst adtak és cserébe kaptak sót, cukrot, vagy egyéb fogyasztási cikket más népektől (Ngologoza, 1998).

Az analfabétizmus elég magas a batwa közösségben és nem ismerik a helyi politikai szerveződési formákat, eljárásrendszereket, a helyi önkormányzatban nem képviseltetik magukat kellőképpen, mert hiányzik az ilyen típusú tudás. Hátrányos helyzetük szinte behozhatatlannak tűnik a többséghez képest. Nem vádolhatjuk azonban a mutwákat,

mivel az elmúlt húsz évben, a kitelepítésük óta eltelt kevés idő gyakorlatilag a túlélésről szólt. Az első években földet sem kaptak, mások földjein tengődtek, napszámosként éltek, az utóbbi pár évben kaptak földet egy-két jó szándékú szervezettől és onnantól kezdve javult a helyzetük (Kidd, 2008). Életük megértéséhez közel három hónapot töltöttem közöttük, melynek során 122 Batwa családdal készítettem interjút a Bwindi Áthatolhatatlan Nemzeti Park vonzáskörzetében. Emellett a Bwindi Nemzeti Park vezetőségét, valamint számos kutatót, szervezetet is megkérdeztem a pigmeusok jelenlegi helyzetéről.

A kutatás tárgya

Kutatásom egyrészt a batwa életfenntartási eszközeinek számbavételére – például a termőterület nagysága, különböző gazdasági tevékenységek – másrészt pedig ezek hatékony használatának megvizsgálására irányult. A meglévő lehetőségek mellett azt is vizsgáltam, hogy milyen újabb eszközökkel lehetne kiegészíteni a bevételi forrásait ideértve esetleg a nemzeti park területén fellelhető nélkülözhetetlen alapanyagokhoz való minimális hozzáférést. A védett parkban található növények, sok esetben táplálék-kiegészítőkként vagy alapanyagul szolgálnak olyan eszközök előállításához, melyek eladásából a helyi közösségek többletbevételi forráshoz juthatnak. A helyi növények beszerzésére azért is van szükség, mert sok esetben helyi gyógyászati és egyéb kulturális tevékenységekhez köthetők.

Egy kutató munkáját azonban nem csak a terep és a téma sajátossága,

Bwindi hajnali ködben. A cikkben szereplő képeket a szerző, Hodosi Róbert készítette.

hanem az uralkodó tudományos és az aktuális politikai széljárás egyaránt befolyásolják. A tudományt tekintve jelen kutatás esetén a politikai ökológia (political ecology) eredményeit hívhatjuk segítségül, mely választ adhat a szegénység és a természeti környezet kölcsönhatásának dinamizmusára (Hutton, Adams – Murombedzi, 2005). Egyik elgondolása szerint a környezetrombolás elkerülhetetlen szükségszerűség, mert a mélyszegénységben élő közösségeknek nincs más lehetősége, mint a rendelkezésre álló erőforrások maximális kihasználása. Mindazonáltal a helyi közösségek negatív irányultságú, pusztító jellegű természeti tevékenysége csak egy válasz a különböző technokrata termelési elvárásokra és a központi hatalom beavatkozásaira. Az állam bizonyos törvényalkotási folyamatokkal, vala-

mint a nemzetközi vállalatok döntéseivel ugyanis fokozhatják a természetrombolást. A másik tudományos felfogás szerint a természeti népek a környezetre nagymértékben támaszkodnak, és ennek következtében tisztában vannak azzal, hogy milyen mértékben használhatják ki a rendelkezésre álló forrásokat a saját szükségleteik kielégítése céljából (és nem profit érdekelt módon) (Robbins, 2004). Szerencsére számos társadalmi szervezet támogatja azon bennszülött népek törekvését, hogy a helyi tudás és hozzáértés kerüljön előtérbe, nehogy ez egy felülről erőltetett rendszer alapján történjen.

Bwindi területét már a 20. század elején védettnek nyilvánították, amikor az ország Brit Protektorátus volt. 1963-ban Uganda függetlenné válása után, a mindenkori politikai helyzet válto-

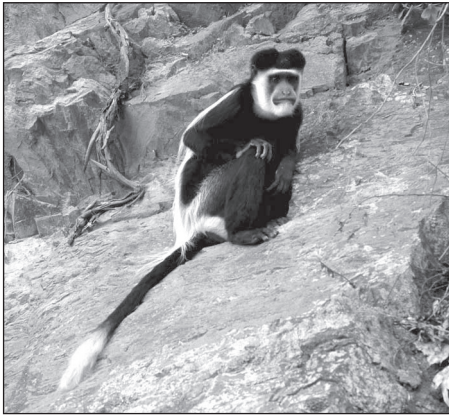
zása befolyással bírt a terület természetvédelmi jellegére. A politikai helyzet jelenleg nyugodtnak tekinthető ugyan, de ez nem volt elmondható a múltban. Az 1970-es és '80-as évek polgárháborúi következtében Bwindi területét teljesen elhanyagolták, a szakszerű védelemre sem eszközök, sem pénz nem állt rendelkezésre. Ebben az időszakban az állatállomány megcsappant és a fakitermelés is megsokszorozódott veszélyeztetve ezzel a biológiai sokféleséget. A politikai helyzet konszolidálódása után a '90-es évek elején találkozott az ugandai törekvés és a nemzetközi akarat, hogy egy magasabb jogi szinten kerüljön megvédésre a természet nemzeti park formájában, amivel gyakorlatilag megpecsételték a helyi közösségek sorsát (Dutki, 2003). A természeti értékek védelme sem morális, sem normatív szempontból nem kifogásolható, ugyanakkor a végrehajtás módja sok kérdést felvet. A harcos természetvédelmi megfontolások és az ezt képviselő nem kormányzati szervezetek a természeti értékek védelmét előbbre helyezték az emberrel szemben (Wunder, 2001). A természetvédelem története és a nemzeti parkok története a 19. században eredeztethető, amikor az első ilyen parkokat az Egyesült Államokban létrehozták. A gyarmatosítók az első védett területek létrehozását segítették, és a kialakításuk ideológiai háttérét a korai európai és amerikai nemzeti parkok mintájára képzelték el. Úgy gondolták, hogy ezek a parkok az elveszett Éden ideális állapotát kell, hogy tükrözzék, ahol a természet az ember által érintetlen terület. Így a park területét az emberek jelenléte, azaz gaz-

dálkodó lakók nélkül képzelték el (Neumann, 1998). Ennek teljes körű megvalósítására azonban 1993-ig kellett várnia az ugandai hatóságoknak, mert a nemzeti park státuszt csak ekkor kaphatta meg Bwindi és ezzel vált lehetővé, hogy az ott élő őslakosokat kitelepítsék.

A nyugati turisták számára ellenben az érintetlen vadon és az ott élő állatok megtekintését nem tiltja senki, sőt az ugandai kormányzat egyik legnagyobb bevételi forrása a természetvédelmi területek látogatói díjából befolyó összeg. Ez ugyanakkor a környéken élő népek számára egy abszurd helyzetet teremt, mivel hiába a földhöz való ősi kötődés, nem látogathatják a területeiket, míg a gazdag nyugati turisták bármikor megtehetik azt. Az őshonos batwa népesség és más helyi lakos nem lépheti át a hivatalok által meghúzott nemzeti park határát, ellenben az előírás megszegése esetén akár pénzbírságra, vagy elzárásra számíthat. A külföldi turista a Bwindi Nemzeti Parkba egy napra 50 dollárt fizet az Ugandai Természetvédelmi Hatóságnak (Ugandan Wildlife Authority), amennyiben a hegyi gorillát kívánja meglátogatni akkor vezetett túra keretében 500 dollár ellenében teheti meg. A Hatóság tartja fenn szakszerűen az ország védett területeit, és gondoskodik az engedély nélküli határátlépés megakadályozásáról.

Az elméleti háttér áttekintése

A természeti értékek megőrzésének több végrehajtási módja is létezik, melyek közül az egyik az emberi jelenlét teljes kizárásával valósul meg, ezt hívják Fortress, azaz Erőd megközelítési módnak is. Az elnevezés is jelzi,

*Fekete-fehér kolobusz majom,
a terménypusztító*

hogy erődszerűen képzelik el a nemzeti park irányítását, melynek szigorúan védett határai vannak, a területre engedély nélkül senki nem teheti be a lábát. Szélsőséges esetekben még az erőszak bevetésétől sem riadnak vissza az engedély nélkül belépő emberekkel szemben (Brockington, 2002). Egy átlagos afrikai természetvédelmi terület körül élő túlnyomóan szegény közösségeknek azonban sok esetben fontos lenne az erdőből megszerezhető alapvető eszközök – mint például a tűzifa – beszerzése. A nemzeti park és a megművelt földterületek között látható éles határ annak is köszönhető, hogy Bwindi környékén az egyik legmagasabb a népsűrűség, ezért minden egyes kis területet, a szinte függőleges hegyoldalakat is művelés alá vonják a helyiek. A parkban élő vadállatok azonban nem igazán veszik figyelembe a hatóság által meghúzott éles határokat, hanem gyakran elhagyják azokat és előszeretettel dézsmálják meg a falusiak földterményeit. A mutwák gyakran panaszkodtak erről a morbid helyzetről, hogy a hatóság

csak azzal törődik, hogy az emberek ne lépjék át a park határait, a terményfosztogató erdei elefántokkal, fekete-fehér kolobusz majmokkal, páviánokkal nem foglalkoznak. Egy elefánt csorda egy este alatt eltüntethet egy egész idény várható terményét, ezzel egy családot, vagy akár közösséget megfosztva a betervezett élelemtől. A közösségek többnyire a földművelésből élnek, ezért alternatív megélhetési lehetőségek nélkül ilyen esetben teljes elszegényedés és éhezés várja a helyieket, jóllehet az ország egyik leggazdagabban termő, legcsapadékosabb vidékéről van szó. Az okokat vizsgálva a vadállatok terménypusztítása egy olyan gondolatot is felvet, hogy a park terményei már nem elegendők a védett állatpopuláció maradéktalan ellátására, ezért kényszerülnek arra, hogy elhagyják azt. Amint a fentiekből levezethető egy ökológiai és egy az emberi közösséget érintő, humanista jellegű probléma egymásra kölcsönösen ható, egymással ellentétesen alakuló helyzetével állunk szemben.

A protekcionista látásmódnál azonban összetettebb természetvédelmi felfogások is léteznek, amelyek segítségével a helyi közösségek érdekeit is vizsgálják. Ez az elmúlt évtizedben történt paradigmaváltások következtében vált lehetővé, mivel a korábbi erőszakosabb formákat egy emberközpontú fejlesztési felfogással helyettesítették. Ezt úgy is hívják, hogy „win-win”, vagy kölcsönösen előnyös természetvédelmi látásmód, aminek következtében a természetvédelem alaptétele nem sérül, de a helyi közösségek érdekeit, gazdasági kilátásait is figyelembe veszik (Laudati, 2007; Roe et al., 2009). A védelem hat-

ványozottan érvényesül, ha a helyieket érdekeltté teszik a park gondozásában, azáltal, hogy a park bevételi díjaiból részesülnek. A díjakból származó pénzből közösségi projekteket valósítanak meg, így az emberek közvetlenül érzékelik a park előnyét, ezáltal fontosnak érzik a természetvédelmet (Archabald – Naughton-Treves, 2000). Ez az egyébként *revenue sharing scheme*-nek nevezett modell azonban nem teljes mértékben váltotta be a hozzá fűzött reményeket, ugyanis a belépődíjak csak kis, mindössze 5 százalékat kapják meg a közösségek és csak kevés közösségi-fejlesztési projektre elegendő az összeg.

Nagyobb az igény, mint amekkora a rendelkezésre álló keret és ez elégedetlenséget szül a lakosság körében. A földvásárlást nem támogatják ezekből a pénzekből, viszont a közösség számára haszonállat-állományt, vagy mezőgazdasági alapanyagokat vásárolnak. Ezen kívül létrehoztak egy Alapot (Mgahinga and Bwindi Impenetrable Forest Trust), ami szintén közösségi programokat szorgalmaz, azonban ezek a pénzüsszegek is kevesek ahhoz, hogy a batwa nép jelenlegi állapotát maradéktalanul ellentételezze (Kabanankye – Wily, 1996, Kidd, 2008).

Sok batwa úgy nyilatkozott a kutatás során, hogy hallomásból ismeri a modelleket, de annak konkrét előnyeiről nem tud számot adni. A kutatás eredménye bebizonyította, hogy ennek az oka azért is van, mert a batwa közösség mellett számos más etnikum is részesül ebből a keretből, holott a batwa közösség szenvedte meg a legjobban a park létrehozását, mert a kitelepítésen kívül, a megélhetési forrásukat, a létalapjukat is meg-

szüntették. Újabban, azok a közösségek, amelyek a park mellett élnek, egy speciális engedélyt kaphatnak. Havi egy alkalommal előre meghatározott csoportokat engednek a park területére, hogy bizonyos növényi alapanyagokat gyűjtsenek. Egyelőre kevés batwa részesül ebből a kedvezményből, mert ehhez egy igazolvány kiváltása is szükséges, amit az Ugandai Természetvédelmi Hatóság készít el.

„Egy elefánt csorda egy este alatt eltűntethet egy egész idény várható terményét, ezzel egy családot, vagy akár közösséget megfosztva a betervezett élelemtől.”

A batwa közösségnek arányaiban nagyobb részben kellene részesülnie a bevételekből, mint másoknak, mert nagyobb mértékben szenvedték meg a változásokat. Az 1990-es évek elején a kitelepítés után csak tengődtek és a hatóságok nem tették lehetővé a letelepedésüket, földet nem kaptak. A túlélés érdekében bér munkából éltek, vagy végső esetben lopáshoz folyamodtak, hogy egyáltalán túléljék a mindennapokat (Zaninka, 2001). Nagy szegénység, rossz egészségügyi kilátások, magas gyermekhalandóság alakult ki körükben, a batwa közösség lélekszáma Bwindi körül erősen megcsappant. A kényszerből elkövetett lopások miatt egy máig ható előítélettel is meg kell küzdeniük. Afrikában is létezik előítélet a mássággal és az alacsonyabb rendűnek kikiáltott közösségekkel szemben. A batwa népesség archaikusabb

társadalmi berendezkedési formája – a gyűjtögető-vadászó életmód – a többségi nép a bakiga által erősen lenézett, és akik emiatt a mutwákat nem tekintik velük egyenrangúnak.

A batwa nép létfenntartási eszközei

A kutatás a *livelihoods analízisre* támaszkodik; azt vizsgálta, hogy milyen létfenntartási eszközökkel rendelkeznek a közösségben (Ellis, 2000). A létfenntartási eszközökhöz tartoznak a fizikai tőke (minden infrastrukturális eszköz), humán tőke (szaktudás, tanulmányok), társadalmi tőke (társadalmi kapcsolatrendszer, normák), pénzügyi tőke (készpénz, hitelállomány), és ami gazdálkodó népeknek a legfontosabb, a természeti tőke (a föld és ahhoz tartozó állatállomány, erdők és vizek) (Scoones, 1998).

Emellett számos más hatás is befolyásolja az emberek létfenntartási eszközeihez való hozzáférést és az azokkal való gazdálkodást. Ilyen például a környezeti sebezhetőség, amit több tényező is befolyásol, mint például a népesség nagysága. A Bwindi Nemzeti Park környékén nagy a népsűrűség, emiatt a családok földterületei kisméretűek, nehezen teszik lehetővé a családok eltartását. Vannak olyan elméletek, hogy a nemzeti park és ahhoz kapcsolódó munkalehetőségek még vonzzák is az embereket, így átlagban magasabb a népesség száma, mint az ország más részein (Wittemyer et al., 2008).

További környezeti tényező a klímaváltozás miatt bekövetkezett szélsőséges időjárás, amely sokszor szárazságot idéz elő, ami az egyébként kiváló éghajlati adottságokkal rendelkező délnyugat

Egy család tagjai, háttérben a parkkal

ugandai mezőgazdaságot kiszámíthatatlanná teszi: sokszor kevesebb a termés, mint ami egyébként elvárható lenne. Emellett a bizonytalan politikai helyzet is befolyásolja az emberek élethelyzetét, Bwindi a Kongói Demokratikus Köztársaság közvetlen közelében fekszik, ahol a mai napig fegyveres konfliktusok nehezítik a mindennapokat, és előfordult, hogy felfegyverzett kongói lázadók lépték át a határt fosztogatva az ugandai oldalon. A helyi politikák, kormányzati megfontolások szintén befolyásolják az adott közösség életét.

A kutatás eredménye: mindenből többet

A létfenntartási eszközök lehető legpontosabb számbavételére a 122 családdal készített interjú adott jó alapot, ami *regressziós analízissel* került feldolgozásra. Közel 700 mutwát sikerült így elérni, amely jelentős számú mintát jelent a 3-4000 fős ugandai populációhoz viszonyítva. A későbbiekben így elvárható lehet, hogy a kapott eredmény alapján fejlesztési beavatkozással hatékonyabban tudjanak működni a segítő szervezetek.

A kutatás alapján kiderült, hogy természeti tőkében mutatkozik az egyik legnagyobb hiányosság. A megkérdezett batwa háztartások 20%-ának egyáltalán nincs földje, míg a legnagyobb százalékban, közel a családok felének van fél hektárnál kisebb földje, míg a többinek fél és 1 hektár közötti, és elenyésző az ennél nagyobb földterülettel rendelkező család. A jövőbeni fejlesztési segélyeknek földhöz kell juttatnia a gazdálkodó batwa családokat, mely a legfőbb kiút lehet a szegénység-

ből. Állandó probléma Afrikában, így a batwák körében is jellemző megoldatlan kérdés a földterületek tulajdonjogának rendezetlensége. Több család is művel földet, azonban a legtöbbjük nem tulajdonosa, de nem is bérlője a területnek, ami erős létbizonytalanságot indukál a családokban.

A pénzügyi tőkét tekintve a szerényebb életvitelű mutwák nem rendelkeznek számlával, megtakarításuk alacsony szintű. Azonban a családok nagyobbik része gyűjt pénzt azért, hogy a váratlan kiadásokat is fedezni tudják (ilyenekre például megbetegedés vagy elhalálozás esetén kerül sor). Ne gondoljunk nagy tételekre, heti szinten 50 forintot takarítanak meg a családok, amely egészen szerény tőke felhalmozását teszi lehetővé. Az árak szemléltetésére álljon itt két példa: egy bárány ára nagyjából 5000 forintnak feleltethető meg, míg egy kiló liszté 110 forint lehet. A legtöbb kereskedelmi áruforgalom barterben történik. Vannak olyan batwa közösségek, ahol kicsit jobban élnek, mely az alternatív bevételi forrásaiknak köszönhető. Az ilyen kommunák általában közel vannak turisztikai látványosságokhoz, a nemzeti park bejáratához ezért egyes utazási irodák előszere-ttel viszik a turistákat a közelben élő pigmeusokhoz, akik táncukkal és portékájukkal kápráztatják el a külföldieket. A családok a fellépésért kapnak pénzt, illetve növényi anyagokból fűzött tartókat, kaspókat készítenek, amiket átlagosan 500 forintnyi ugandai schillingért árulnak. Az ebből származó pénzek jól kiegészítik a mezőgazdasági bevételeket, de nem biztosítanak tartós plusz jövedelmet, mert a turisták is meghatá-

rozott szezonban érkeznek. Az utóbbi időben a politikai helyzet változása, a gazdasági válság is erősen visszavetette a turizmust: kevesebb külföldi érkezett.

Társadalmi kapcsolatrendszerük eléggé elenyésző a már korábban említett előítéletek és a hiányos érdekérvényesítő képességük miatt. Egy-egy képviselőjük, aki egyben a batwa közösség vezetője is jelen van helyi önkormányzati testület üléssein, de véleményét nem veszik komolyan a többséget alkotó etnikumok. A batwa törzsön belül általában egy idősebb embert választanak vezetőnek, a fiatalok nem kaphatnak szerepet, hiába nagyobb a tudásuk, mivel hosszabb ideig jártak iskolába és akár angolul is beszélnek.

Fizikai tőkét tekintve az ország ezen része eléggé elmaradott, az utak állapota és a szolgáltatások színvonala nyilvánvalóan alacsonyabb, mint a fővárosban, Kampalában. A turisták két napot autóznak a fővárostól 400 km-re fekvő nemzeti parkba, mert az út utolsó része már meredek földutakon vezet. A batwa közösségek általában nehezen megközelíthető helyeken találhatók, így a piacozóknak sokat kell gyalogolni a legközelebbi árucsere helyszínéig, vagy egy betegnek eljutni egy egészségügyi létesítményig – ez utóbbi akár több napig is eltarthat. Járművük ugyanis nincs, a megkérdezett családok közül egynek volt kerékpárja.

A humán tőkére vonatkozóan is erős hiányosságot mutatnak, mivel kevés mutwa végezte el az általános iskolát, nem is beszélve a felsőfokú intézményben képesítést szerettek arányáról. A jótékonyági, illetve fejlesztési szervezetek segíteni próbálnak azzal,

hogyan bentlakásos iskolát finanszíroznak néhány tanulóknak. Erős intergenerációs disszonancia alakul ki így, mivel a batwa nebulók nem szívesen térnek vissza a nyári szünetre a döngölt padlójú, tapasztott falú, pálmalevél tetejű kunyhókba a rendezett iskolai körülmények után. Lehetőségem volt egy komoly trópusi esőt megélni egy ilyen kunyhóban, ahol az eső valójában belül is esett, csak nem olyan sűrűn, hanem lomhább, kövérebb cseppekben. A lakhatás minősége is komoly problémát jelent. A szülők gyakran panaszkodnak, hogy gyermekeik nem akarnak már a földdel kapcsolatos munkákban segíteni. Örvendetes az egyre nagyobb számú iskolai végzettek száma, de azonnal felmerül a kérdés, hogy ezek a gyerekek milyen munkát kaphatnak majd az iskola elvégzése után, mert a környéken a gazdálkodáson kívül nagyon kevés munkalehetőség van.

Mindehhez még hozzájárul a hideg hőmérséklet, mert Bwindi környéke 1500 méteren fekszik, ahol egy-egy esőzés alkalmával akár 12-15 fok is lehet és a megfelelő ruházat és lábbeli nélkül a gyerekek könnyen megfázhatnak. A betegségek erősen tizedelik őket, magas a gyermekhalandóság, a megkérdezett családok közül szinte mindegyikben volt már gyermekhalál. A felnőtteket sem kímélik a betegségek és ez is rontja az életfeltételeiket, mivel egy beteg felnőtt akár egy napi kimaradása a munkából komoly bevételkiesést jelenthet egy nagyszámú családnak.

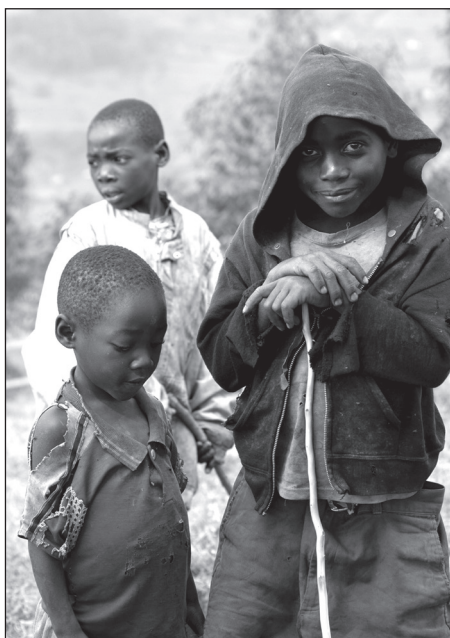
Amire mindenképpen szükségük van

A korábban említett és a hatóságok által proponált win-win megközelí-

tés tehát nem teljesül maradéktalanul a Bwindi Nemzeti Park környékén, ugyanis a népesség veszteségei nagyobbak, mint a nyereségeik. A természetvédelem ugyanakkor megvalósul, mivel a helyi közösségek nem férhetnek hozzá a nemzeti park javaihoz, az erdő minősége kiváló és a vadállomány is növekedést mutat (Hodosi, 2010). A nemrég beindított erdőlátogatás lehetővé teszi bizonyos erdei termények szervezett formában történő gyűjtését, a havi egy alkalom azonban kizárólag egyfajta növényre vonatkozik, és így nem járul hozzá számottevően a batwa közösség gazdasági fellendüléséhez.

Az emberjogi aspektusokat tekintve a batwa közösség helyzete folyamatosan stagnál, mert a közösség anyagi, vagy jogi helyzetének rendezése nem történik meg. A megfelelő művelhető földterület hiányában továbbra is megalázó életkörülmények között élnek. A jelenlegi helyzetükbe önhibájukon kívül kerültek, ezért elvárható lenne, hogy az ugandai hatóságok javítsanak a méltatlan állapotban. Erre azonban nem igazán lehet számítani, mert Uganda nem ismeri el a mutwákat őshonos bennszülöttnek, mivel egyes vezetők úgy fogalmazznak, hogy Afrikában a legtöbb népcsoportot őshonos bennszülöttnek lehetne tekinteni (Kidd, 2008). Természetesen az ok máshol keresendő, mert amennyiben hivatalosan is elismernék a kompenzáció jogi alapját, sok más hasonlóan megszenvedett népet is kárpótolni kellene, arra pedig a központi hatalom nem kíván felelősséget vállalni és pénzt áldozni.

A civil és vallási szervezetek adományai és fejlesztési munkája nélkül a

Batwa gyerekek

batwa nép sokkal rosszabb életkörülmények között élne. A fejlesztési munka további hatékony kifejtéséhez elengedhetetlen, hogy a donor közösség megértse: elsősorban földvásárlásra kellene fordítani a segélyezési pénzeket a mutwák esetében. Az adományozók ugyanis vagyontárgyakat képező adományozást nem szoktak előnyben részesíteni.

A batwa közösségnek nagyobb politikai képviseletre lenne szüksége a helyi önkormányzati szinten egyrészt a jogaik érvényesítése céljából, másrészt az információk hatékonyabb áramlása végett. Az információhiány miatt a közösség továbbra is kimarad számos támogatási lehetőségéből.

Az elmúlt két évtizedben sem a kormányzatnak, sem más helyi, vagy nemzetközi szereplőknek nem sikerült meg-

nyugtató választ találni a batwa nép áldatlan állapotára. Mint oly sok esetben Afrikában, itt is kimondható, hogy a helyzetre összetett és többirányú megközelítéssel kell megoldást találni. Addig azonban a szenvedésük nem ér véget.

Felhasznált irodalom

- Adams, W. M. – Hutton, J. (2007). People, parks and poverty: Political Ecology and Biodiversity Conservation. *Conservation and Society*, 5 (2): 147-183.
- Archabald, K. – Naughton-Treves, L. (2000). Tourism revenue-sharing around national parks in Western Uganda: early efforts to identify and reward local communities. *Environmental Conservation*, 28 (2): 14.
- Brockington, D. (2002). *Fortress Conservation: the Preservation of the Mkomazi Game Reserve, Tanzania*. Oxford: James Currey.
- Dutki, G. Z. (2003). *Mgahinga and Bwindi Impenetrable Forest Conservation Trust Fund*. Vth World Parks Congress: Sustainable Finance Stream, Durban, South Africa, p. 4.
- Ellis, F. (2000). *Rural Livelihoods and Diversity in Developing Countries*. Oxford: Oxford University Press. 273 p.
- Hodosi, R. (2010). *Parks and People – A livelihood study of the Batwa People around Bwindi Impenetrable National Park, Uganda*. Ås, Norwegian University of Life Sciences, Department of International Environment and Development Studies (Noragric) 105 p.
- Hutton, J., Adams, W. M. – Murombedzi, J. C. (2005). Back to the Barriers? Changing Narratives in Biodiversity Conservation. *Forum for Development Studies* (2): 342-370.
- Kabanankye, K. – Wily, L. (1996). Report on a Study of the Abayanda Pygmies of South Western Uganda. 221 p.
- Kidd, C. (2008). *Development discourse and the Batwa of south west Uganda*. University of Glasgow, Department of Sociology, Anthropology and Applied Social Sciences. 226 p.
- Kingdon, E. (1988). The Twa of the Kigezi. 47 p.
- Laudati, A. A. (2007). *The Greening of the Fortress. Reclaiming the Politics of Exclusion in the Green Era*: University of Oregon, Department of Geography. 225 p.
- Lee, B. R. – Daly, R. (1999). *The Cambridge Encyclopedia of Hunter and Gatherers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Namara, A. – Nsabagasani, X. (2003). Decentralization and Wildlife Management: Devolving Rights, or Shedding Responsibility? Bwindi Impenetrable National Park, Uganda. In Ribot, J. C. – Veit, P. G. (eds). *Environmental Governance in Africa*. Washington: World Resources Institute. 46 p.
- Neumann, R. P. (1998). *Imposing Wilderness: Struggles over livelihood and nature preservation in Africa*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Ngologozo, P. (1998). *Kigezi and its people*. First ed. Kampala: Fountain Publishers.
- Robbins, P. (2004). *Political ecology: a critical introduction*. Malden, Mass.: Blackwell. 242 s. p.
- Roe, D., Nelson, F. – Sandbrook, C. (2009). Community management of natural resources in Africa: International Institute for Environment and Development.
- Scoones, I. (1998). Sustainable rural livelihoods: a framework for analysis. *Working Paper - Institute of Development Studies, University of Sussex*. Brighton: Institute of Development Studies, University of Sussex.
- Wittemyer, G., Elsen, P., Bean, W. T., O. Burton, A. C. – Brashares, J. S. (2008). Accelerated Human Population Growth at Protected Area Edges. *Science*, 321.
- Wunder, S. (2001). Poverty alleviation and tropical forests - What scope for synergies? *World Development*, 29 (11): 1817-1833.
- Zaninka, P. (2001). The impact of (forest) nature conservation on indigenous peoples: the Batwa of south-western Uganda.

AFRIKAI NOBEL-DÍJASOK – FIZIKA, KÉMIA, ORVOSTUDOMÁNY

Bagi Judit
okleveles politológus
IDResearch Kft.
bagi@publikon.hu

Tovább folytatódik az Afrika Tanulmányok sorozata, melynek keretében különböző tudományterületek afrikai Nobel-díjasait ismerheti meg az Olvasó. Az előző számban szereplő irodalmi díjazottak után most a természettudományok vizeire evezve a fizika, a kémia illetve az élettan (fiziológia) és az orvostudomány területén Nobel-díjat nyert tudósok élettörténete és szakmai tevékenysége kerül bemutatásra.

Az imént felsorolt kategóriákban a következő négy nagyszerű afrikai kutató tudhatja magáénak a világ legdrágább tudományos díját:

- Allan Cormack (orvostudomány, 1979, Dél-Afrika)
- Claude Cohen-Tannoudji (fizika, 1997, Algéria)
- Ahmed Zewail (kémia, 1999, Egyiptom)
- Sydney Brenner (orvostudomány, 2002, Dél-Afrika)

Összegésében mind a négy díjazottól elmondható, hogy gyermekkoruktól kezdve tudatosan készültek a kutatói pályára és lépcsőről-lépcsőre haladva építették fel szakmai karrierjüket.

Az imént tett kijelentést **Ahmed Zewail** példája is tökéletesen alátámasztja. Az 1999-ben kémiai Nobel-díjban részesült tudós gyermekkori szobájának ajtaján ugyanis „Dr. Zewail” felirattal ellátott tábla szerepelt. A tudásvágytól fűtött gyermek ekkor még nem is sejtette, hogy 53 éves korában a világ legdrágább tudományos elismerését veheti majd át. Zewail a Nobel-díjat azért kapta, mert *kísérleti úton bebizonyította, hogy gyors lézerek alkalmazásával lehetséges az atomok megfigyelése, miközben azok a reagáló molekulákban átrendeződnek.* A Kaliforniai Műszaki Egyetemen (California Institute of Technology, Caltech) oktató professzornak tudományos kutatási területe

*Ahmed Zewail. A cikkben szereplő képek
forrása: nobelprize.org*

a femtokémia. E tudományterületet, melyet egyébként az ultragyors jelenségek kémiájának neveznek, maga Zewail teremtette meg 1978 és 1990 közötti felfedezéseinek köszönhetően.

Az Egyiptomban született, majd az Amerikai Egyesült Államokban kutató Zewailt szülei mindig is tudományos pályára szánták; minden vágyuk volt, hogy fiúk egyetemi professzor legyen. Az 1946-os születésű tudós mindig tisztelettel és csodálattal beszélt szüleiről. A kereskedő apa és a főállású anya szigorú vallási szellemben nevelte a matematika, fizika és kémia iránt megszállottan érdeklődő gyermeket. Zewail egyetemi tanulmányait Egyiptom második legnagyobb városában, Alexandriában végezte. A tehetséges és lelkes ifjú 1967-ben a mesterdiploma megszerzése után tanárai támogatásával az Egyesült

Államokba (USA) utazott, hogy tovább folytathassa kutatásait és doktori címet szerezzon. Zewail a Pennsylvanai Egyetemre (University of Pennsylvania) nyert felvételt, PhD fokozatát szintén ezen intézményben, 1973-ban szerezte meg. Kutatásait IBM-ösztöndíjasként a Berkeley Egyetemen (University of California at Berkeley) folytatta, katedrát pedig a Kaliforniai Műszaki Egyetemen kapott. A jól fizető és kiváló lehetőségekkel kecsegtető egyetemi adjunktusi pozícióig vezető út viszont korántsem bizonyult akadályoktól mentesnek. Az angolul nehezen beszélő és a nyugati kultúrát csak részeiben ismerő Zewail Amerikába érkezésekor igencsak elvesztettnek érezte magát. A szorgalom volt az egyetlen út, mely reményt adhatott a fiatal egyiptomi kutató számára. Zewail egyszerre több munkán, éjt nappallá téve dolgozott. A kitartás meg is hozta eredményét. Néhány évvel később az angolul már folyékonyan író és beszélő PhD-hallgatónak egyre több publikációja jelent meg és a kulturális különbségek okozta nehézségeken is sikerült túllépnie. Zewail az amerikai állampolgárságot csak tizenöt évvel érkezése után, 1982-ben kapta meg.

Ahmed Zewail második (és jelenlegi) feleségével, Demával, egy rangos szaúd-arábiai díjátadó ünnepségen (King Faisal International Prize) ismerkedett meg. 1988-ban Zewail és felesége édesapja is a kitüntetettek között szerepelt. A sorsszerű találkozást egy éven belül házasság követte. Később két fiú és két lány gyermekük született.

Zewail jelenleg a Caltech kémia és fizika professzora és a Nemzeti Tudományos Alap által finanszírozott Mole-

kuláris Tudományok Laboratóriumának igazgatója. Az egyetemi professzor a Nobel-díjon kívül számtalan további szakmai elismerés és kitüntetés büszke tulajdonosa. A budapesti Eötvös Lóránd Tudományegyetem 2010-ben avatta díszdoktorává. A világhíres kutató egyébként saját honlappal is rendelkezik, melyen szakmai- és magánéletének alakulása egyaránt nyomon követhető (www.zewail.caltech.edu).

Zewailhoz hasonlóan a fizikai Nobel-díjas **Claude Cohen-Tannoudji** is egy észak-afrikai országban, Algériában látta meg a napvilágot. Zewaillal ellentétben Tannoudji nem afrikai, hiszen francia szülők gyermeke. Születésének idején, 1933-ban Algéria politikai helyzete igen különlegesnek bizonyult. Gyakorlatilag gyarmatnak minősült, ám közigazgatásilag Franciaország tengerentúli „megyéjének” számított. Az amerikai csapatok 1942 novemberében érkeztek Algériába, hogy felvegyék a harcot a náci Németország afrikai terjeszkedésével szemben. A második világháború lezárását követően, az 1950-es évek elején felgyorsult Algéria függetlenedési folyamata. Az indulatok pattanásig feszültek, megalakult a Nemzeti Felszabadulási Front, 1954-ben pedig fegyveres felkelés robbant ki. Tannoudji szerencsésnek mondhatta magát, hiszen miután Algériában kiváló eredménnyel elvégezte a középiskolát, még 1953-ban, a véres események kitörése előtt elhagyhatta szülőhazáját. A rendkívül jól tanuló ifjú az egyik legrangosabb párizsi felsőoktatási intézménybe nyert felvételt. Az École Normale Supérieure (ENS) hall-

Claude Cohen-Tannoudji

gatójaként eltöltött négy év hatalmas tapasztalatot jelentett Tannoudji számára. Az eminens diák eredetileg a matematika iránt mutatott nagyobb érdeklődést, azonban egy tanára, Alfred Kastler hatására mégis a fizika mellett döntött. Szakdolgozatának megírásához nagy segítséget nyújtott, hogy az ENS-ben a diákok kisebb csoportokban végezhetek kísérleteket. Tannoudji sok nyilatkozatában hangsúlyozza, hogy a kísérletek elvégzése és rögzítése lényegesen több munkát igényelt akkor, mint manapság. Tannoudji számára szintén inspirálóan hatott, hogy 1955 nyarán két hónapot tölthetett el a francia Alpokban megrendezésre kerülő híres Les Houches Nyári Egyetemen. A program nagyrészt a modern- és az elméleti fizikával kapcsolatos előadásorozatból épült fel. A szakdolgozat megírását

követően a frissen diplomázott fizikus sorkötelezettségének volt kénytelen eleget tenni. A katonai szolgálat az algériai háború miatt lényegesen hosszabb időt, huszonnyolc hónapot vett igénybe. Ezt követően Tannoudji PhD hallgatóként Alfred Kastler felügyelete alatt kezdett újra kutatni a rangos Francia Nemzeti Tudományos Kutatóközpontban (French National Centre for Scientific Research – CNRS). Itt főként az atom és a foton kölcsönhatását vizsgálta és később az úgynevezett *dressed atom* modellt fejlesztette ki.

1962-ben a doktori tanulmányok befejezése után Kastler biztatására Tannoudji elfogadta a Párizsi Egyetem (University of Paris) által kínált tanári állást a kvantummechanika területén. Az oktatás igen közel állt a szívéhez, különösen a szemináriumokat preferálta. Első könyvének megjelenését – *Kvantummechanika* – az egyetemen tartott órái inspirálták. 1973-ban egy párizsi székhelyű oktatási és kutatói intézmény, a Collège de France professzora lett. Az 1980-as évekre radioaktív sugárással (*radiative forces*) is foglalkozott.

Az 1997. évi fizikai Nobel-díjat Steven Chu, Claude Cohen-Tannoudji és William D. Phillips az atomi gázok lézeres hűtése, illetve a lehűtött gázok atomi csapdában való összetartása területén végzett úttörő tevékenységükért kapták. A Nobel-díj nyertes Tannoudji kutatásának részletezésére e cikk keretében sajnos terjedelmi korlátok miatt nincs mód. A részletesebb információkat igénylő olvasók többek között a következő oldalon tájékozódhatnak: www.termeszetvilaga.hu. A díjnyer-

tes fizikust egyébként a mai napig aktív kutatóként tartják számon. Az egykor középiskolai tanárként dolgozó feleségével Franciaországban élnek, házasságukból három gyermek született. A kiegyensúlyozott családi légkört egy szörnyű tragédia törte meg. Legidősebb fiúk Alian, 34 évesen egy hosszantartó betegség következtében hunyt el 1993-ban.

Az irodalmi Nobel-díjasokhoz hasonlóan tudományos téren is két dél-afrikai születésű kutatót találunk. Allan MacLeod Cormack 1979-ben, Sydney Brenner pedig 2002-ben nyert Nobel-díjat. Mindketten az élettan és az orvostudomány területén végzett kutatómunkájuknak köszönhetően részesültek a rangos elismerésben. A két tudós egyébként fehér bőrű, Cormack szülei Skócia északi részéről, Brenner édesapja Litvániából, édesanyja pedig Lettországból érkezett Dél-Afrikába.

Allan MacLeod Cormack az egyetlen a fent említett kategóriákban díjazott afrikai Nobel-díjasok közül, aki már elhunyt. A díjat Godfrey Hounsfield angol tudós társaságában kapta egy *nagyteljesítményű új vizsgálati eljárás, a komputertomográfia (Computed [Axial] Tomography, CT vagy CAT) kifejlesztéséért*. A komputertomográfiát egyébként a hagyományos Röntgen-átvilágítási technika továbbfejlesztéseként értelmezik.

Az 1979-es Nobel-díj átadás több szempontból is érdekes volt. A két díjazott kiválasztása korántsem bizonyult zökkenőmentesnek. Meglehetősen szokatlannak mondható, hogy a korábbi és a későbbi díjazottakkal ellentétben

Allan Cormack

a díjkiosztó időpontjáig sem Cormack, sem Hounsfield nem rendelkezett doktori fokozattal. Az eredeti tervezet szerint nem is ők, hanem egy másik személy részesült volna 1979-ben az élet- és orvostudomány területén odaítélt Nobel-díjban. A jelölőbizottság döntését az akadémia megvétózta, így az előbb említett két tudós nyerte el a rangos elismerést. A történetet még érdekesebbé teszi, hogy a két – egyébként konkurensként ugyanazon a kutatáson tevékenykedő – tudós soha nem találkozott és dolgozott egymással.

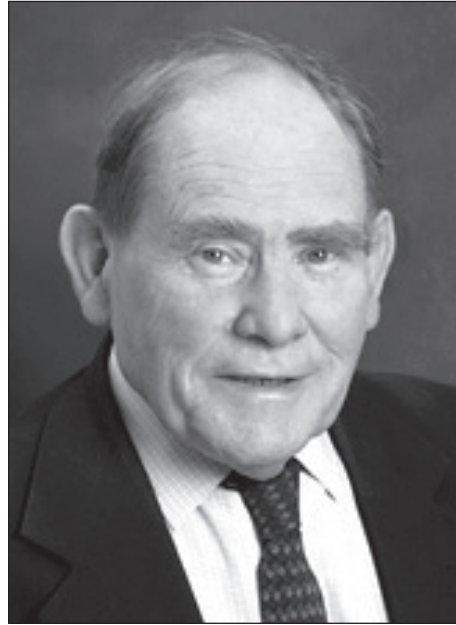
Az 1924-es születésű Cormack már gyermekkorában érdeklődött a matematika és a fizika iránt, viszont eleinte nem fizikus, hanem csillagász szeretett volna lenni. Apja, illetve bátyja nyomdokaiba lépve a Fokvárosi Egyetemen (University of Cape Town) villamosmérnöknek kezdett tanulni. A mérnöki

tanulmányai során Cormacknak lehetősége nyílt mélyebben elmerülni a matematika és a fizika rejtelmibe. Ennek hatására pár évvel később úgy döntött, hogy a szívéhez közelebb álló fizika területén kíván a későbbiekben érvényesülni. Alapdiplomát tehát fizikából, mesterdiplomát pedig kristálytanból szerzett. Cormack számára igen kedvezőnek bizonyult, hogy egyetemi éve alatt boldogan hódolhatott kedvenc hobbijának, a hegymászásnak. A Fokvárosi Egyetem kertje ugyanis a hegyek lábainál helyezkedik el, így szabadidejében bármikor lehetősége volt egy kisebb túra megtételére.

Mint az afrikai Nobel-díjasok többsége Cormack is elhagyta Dél-Afrikát és Angliában, a Cambridge-i Egyetemen (University of Cambridge) folytatta tanulmányait. Egy kvantummechanikai előadáson ismerte meg későbbi feleségét, az amerikai Barbara Seavey-t. Cormack már fél évvel később szerette volna elvenni választottját, de anyagi okok miatt ezt egyelőre nem tehetette meg. 1950-ben menyasszonyával vizsgatért Fokvárosba, ahol a fizika tanszéken előadói állást ajánlottak neki. A dél-afrikai városban Cormacknak lehetősége nyílt az Angliában megkezdett kutatásának folytatására. Továbbra is atomfizika területén tevékenykedett, de kutatásaiban nem volt kire támaszkodjon, mivel csekély számú volt a hasonló tudományterületen dolgozó tudósok száma. Az ötvenes évek közepére már számos publikációval rendelkező fiatal kutató érdeklődését a matematikában nevezett terület keltette fel. Felesége unszolására végül az USA-ba költöztek. A kette-

jük között született alku értelmében ugyanis Cormack éppúgy feleségével kellett, hogy tartson Amerikába, mint ahogy Barbara tette azt Afrika esetében. A döntés Cormack számára igen kedvezőnek bizonyult, hiszen kutatóként egy egész évet tölthetett a Harvard Egyetemen (Harvard University), majd a Massachusettsben található Tufts Egyetemen (Tufts University) kapott tanársegédi állást. Ez idő tájt az elemi részecskék kölcsönhatásait vizsgálta. Pár évvel később az egyetemi tanári, 1968-ban pedig a tanszékvezetői posztot is sikerült megszereznie. 1966-ban egyébként az amerikai állampolgárságot is magkapta. Másodállásban egy kórház radiológiai osztályán dolgozott, ahol a *lágyszövetek és a különböző sűrűségű rétegekből álló szövetek röntgenképének kialakulásával* foglalkozott. A *számítógépes pásztázás* alapjait 1970-re dolgozta ki. A Tufts Egyetem fizika tanszékét egészen 1976-ig vezette. Három gyermeke született. A Dél-afrikai Köztársaság legrangosabb díjának (Order of Mapungubwe) arany minősítésével posztumusz tüntették ki 2002-ben.

A bevándorló zsidó szülők gyermekeként világra jött **Sydney Brenner** tudományos pályafutása az előbb említett Nobel-díjasokhoz hasonlóan igen korán kezdődött. A *szervfejlődés és a programozott sejthalál genetikai szabályozására vonatkozó felfedezésért* kitüntetett tudós már igen korán megtanult írni és olvasni. A cipészként dolgozó apát egyik vásárlója – aki Brennert kiskorában írni és olvasni tanította – győzte meg arról, hogy fiát az óvoda kiha-

Sydney Brenner

gyásával már 5 évesen iskolába írassa. Az eset érdekessége, hogy Brenner apja analfabéta volt, kiválóan beszélt viszont angolul, jiddisül, oroszul, és Dél-Afrika való költözésüket követően a zulu és az afrikaans nyelvet is elsajátította.

Brenner már tizenöt évesen befejezte a középiskolát. A Germinstoni Középiskola (Germinston High School) évei kiválóan hatottak tudományos fejlődésére. A kémia iránt kifejezetten érdeklődő fiú hosszú órákat volt képes eltölteni a könyvtárban és kisebb kémiai kísérleteket is végzett. A germistoni városi tanács ösztöndíj támogatásának köszönhetően Brenner tizenöt évesen a fokvárosi Witwatersrandi Egyetemen (University of the Witwatersrand) orvostudományt kezdett hallgatni, illetve fizikai, kémia, növénytan és állattan kurzusokra is járt. Az extrém módon fiatal hallgató fejében kikris-

tályosodott, hogy a sejtek és a sejtek funkcióinak felfedezése iránt érez különös érdeklődést. A nagybátyjától kapott mikroszkóp segítségével szabadidejében is lehetősége nyílt az élővilág tanulmányozására. Az alap diploma megszerzése után Brenner mesterképzésben folytatta tanulmányait, pénzkeresés céljából pedig részmunkaidőben laboránsként dolgozott. Az egyetemi éveinek végén citogenetikából írt szakdolgozata későbbi kutatásainak alapjául szolgált és egyben Brenner molekuláris biológussá válásának kezdete volt.

Mikor Brenner 1951-ban befejezte tanulmányait, külföldre utazott. Először a Cambridge-i Egyetem biokémiai tanszékére nyújtotta be doktori jelentkezését, választ viszont soha nem kapott. Az első sikertelen próbálkozás után Brenner nem esett kétségbe. Az Oxfordi Egyetemen újabb próbát tett, ahol elfogadták jelentkezését és a baktériumölő bakteriofágok kutatását ajánlották neki. Feleségével szintén ugyanabban az évben, 1952-ben házasodott össze. A Londonban pszichológia szakon PhD-hallgató hölgy Oxfordba költözött, így férjével együtt mindketten nyugodtan tudtak disszertációjukon dolgozni. Brenner tudományos ismereteinek bővítésére kiváló lehetőség kínálkozott mikor egy New York-i kutatóintézet (Cold Spring Harbor Laboratory) meghívására számos amerikai laboratóriumba ellátogathatott. 1954-ben visszatért a Dél-afrikai Köztársaságba és a Fokvárosban egy kutatólaboratóriumot hozott létre, ahol genetikai kutatásokat végzett. Két évvel később elhagyta szülőhazáját és ismét visszatért Angliába, ahol a Cambridge-i

Egyetemre, ahol a Molekuláris Biológia Laboratóriumában (MRC Laboratory of Molecular Biology) tovább folytatta kutatásait. Brenner 1977-ben a laboratórium igazgatójának nevezték ki. A klónozás és a molekuláris biológia iránt egyre mélyebben érdeklődő tudós egészen 1992-ig dolgozott a laboratóriumban. Ezt követően egészségügyi okok miatt minden télen melegebb éghajlatra, Kaliforniába utazott, ahol egy kutatótársa részmunkaidős állást biztosított számára a La Jollában található The Scripps nevű kutatóintézetben. 1995-ben Brenner megalapította a Molekuláris Tudományok Intézetét (The Molecular Sciences Institute), mely a fiatal tehetségek kutatási tevékenységét segíti. Sydney Brenner 2000-ben vonult nyudijba.

2002-ben a Nobel-díjat *a szervi fejlődés genetikai szabályozása és a programozott sejtelhalás területén végzett kutatásaik alapján megosztva Sydney Brenner, H. Robert Horvitz és John E. Sulston kapta*. Az imént említett tudósok a *C. elegans* nevű modelszerkezetet fejlesztették ki, mely segítségével nyomkövethetővé vált a sejtosztódás differenciálódása a petesejtől egészen a felnőtt szervezetig. A felfedezés elsősorban a bizonyos betegségek kórfejlődése tekintetében mutathat új irányt.

Mint ahogy az már az irodalmi Nobel-díjasok tekintetében említésre került, egyértelmű, hogy Afrika méltán lehet büszke újjító tehetségeire. A jövőre vonatkozóan talán annyit kívánhatunk Afrikának, hogy minél több, ténylegesen fekete kontinensbeli felmenőkkel rendelkező tudóst ismerhessen meg

a világ. Hiszen a Nobel- vagy bármely világhírű díj elnyerése nem csak a díjazott, hanem az ország és a kontinens számára is büszkeséget és elismerést jelent.

Felhasznált irodalom

<http://www.zewail.ypteam.com/English/default/default.php> Ahmed Zewail hivatalos honlapja

http://nobelprize.org/nobel_prizes/chemistry/laureates/1999/zewail.html Ahmed Zewail Authobiography, Nobelprize.org

<http://www.termesztvilaga.hu/tv2000/tv0001/femto.html> Keszei Ernő: Nobel-díj a femtókémia kutatásokért

http://nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1997/cohen-tannoudji-autobio.html

html Cohen Tannoudji Authobiography, Nobelprize.org

<http://www.madehow.com/inventorbios/82/Claude-Cohen-Tannoudji.html> Cohen Tannoudji Biography

http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1979/cormack-autobio.html Allan Cormack Authobiography, Nobelprize.org

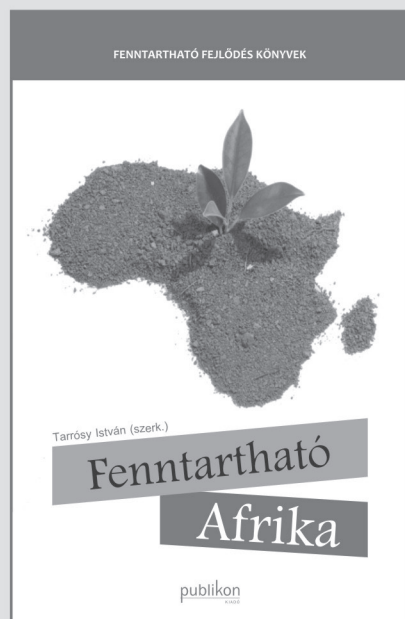
<http://www.faqs.org/health/bios/78/Allan-M-Cormack.html> Allan Cormack Biography

http://nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/2002/brenner-autobio.html Sydney Brenner Authobiography, Nobelprize.org

<http://www.orvosnet.hu> Az orvosi Nobel-díjasok felfedezése a sejtudományok területén

<http://elegans.swmed.edu/Sydney.html>

Tarrósy István (szerk.) Fenntartható Afrika

A kötet a fenntartható fejlődés fogalmának afrikai formáit vizsgálja különböző aspektusokból. A klímaváltozás negatív hatásai, a nők és férfiak egyenjóságának kérdései, Afrika gazdasági, pénzügyi és kereskedelmi rendszere, a jövőbeni fejlődési lehetőségek, az urbanizáció, a migráció és a környezetszennyezés egytől-egyig meghatározó kérdések, illetve megoldandó problémák Afrika és a világ számára.

A kötetben fiatal kutatók elemzik napjaink környezeti-gazdasági-társadalmi problémáit az afrikai kontinens szemszögéből.

Érdekes olvasmány és fontos kutatási terület az Afrika és a fejlődő világ iránt érdeklődők számára.

*A kötet megrendelhető a kiadótól:
www.publikon.hu*

MAGYAR FIATALOK A BEVÁNDORLÓKRÓL

Radics M. Péter
egyetemi hallgató
Politikai Tanulmányok Tanszék
Bölcsészettudományi Kar, Pécsi Tudományegyetem
radics@idresearch.hu

A pécsi IDResearch Kft. „*Feketén-Fehéren – itt vagyunk!*” című, az Európai Integrációs Alap és Belügyminisztérium által támogatott országos kutatási és kommunikációs projektjének fő célja a hazánkban élő afrikai bevándorlókkal kapcsolatos kép megalkotása, a társadalmi nyitottság és integráció elősegítése. Elsődleges törekvésünk, hogy a migrációban kiemelten érintett jövő nemzedékét ismeretterjesztő előadásokon, egy internetes játékon, illetve különböző nyomtatott kiadványokon keresztül tájékoztassuk a vándorlás okairól és következményeiről, beleértve a középiskolás és a felsőoktatásban résztvevő diákokat egyaránt.

A fiatal korosztály Magyarországon élő afrikai bevándorlókkal kapcsos-

latos ismereteinek, attitűdjének, tájékozottságának vizsgálata projektünk hangsúlyos elemét képezi. Az ország különböző területein élő, középiskolás és főiskolás-egyetemista korú fiatal által 2011 január és február hónapjaiban kitöltött és visszaküldött 1046 kérdőív összegzése megtörtént, jelen cikkünkben néhány érdekes adatot szeretnénk közölni olvasóinkkal.

Figyelemre méltó például, hogy a megkérdezett fiatal korosztály tagjai 40%-ban helyesen becsülik meg a Magyarországon élő afrikai bevándorlók számát. (A tartózkodásra, bevándorlásra, illetve letelepedésre jogosító engedéllyel rendelkező afrikai állampolgárok száma a KSH adatai szerint 2010 elején 2513 fő volt). A kérdőívet

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

A projekt az Európai Unió **Európai Integrációs Alapjának** támogatásával valósul meg.

kitöltők 25%-a becsülte alul az afrikai bevándorlók számát (500-1000 fő), továbbá a válaszadók 27%-a szerint a csoport nagysága körülbelül 5000 fő, 8%-a pedig 10 ezerre tette ezt a számot.

Egyes kérdéseink nem csak az afrikaiakra, hanem általában a harmadik országokból érkezett bevándorlókra vonatkoztak. Az ezekre adott válaszokból az látszik, hogy a fiatalok majdnem fele véli úgy, a bevándorlók terhet jelentenek hazánk számára (a válaszok: 20% igen, 26% inkább igen). Érdekes módon arra a kérdésünkre, hogy „*milyen típusú terhet jelentenek a bevándorlók*”, a kitöltők 33%-a válaszolta azt, hogy gazdasági terhet, míg 32%-a szerint szociális, 20%-a szerint pedig biztonsági terhet jelentenek és 15% véli úgy, hogy kulturális jellegű problémát (kihívást) okoznak a hazánkban élő külföldiek. Talán meglepő, de mindenesetre tanulságokkal szolgál, hogy négy, általunk felkínált társadalmi probléma közül válaszadóink messze a legkisebb problémának látták a bevándorlók/ bevándorlással kapcsolatos kérdéseket. Mindössze a válaszolók 1%-a gondolja úgy, hogy a bevándorlás a „legnagyobb probléma”, jócskán azt megelőzi a tartós munkanélküliség (40%), a romakérdés (37%) és a tartós szegénység (22%). Ennek okán pedig érdekesnek tűnik, hogy mégis közel 50%-os az az arány, mely teherként értékeli a bevándorlók jelenlétét. Kérdésünkre, mi szerint „*A csökkenő számú magyar lakosság miatt, a munkaerőpiacnak szüksége van-e külföldi munkaerőre?*” 51% válaszolta, hogy „igen, korlátok között”, 38%, hogy „nem”, 11% pedig egyértelműen úgy véli, „igen”. További érdekes-

ség, hogy a válaszadók 79%-a nyilatkozott úgy, hogy fenntartások nélkül dolgozna olyan munkahelyen, ahol munkatársai között EU-n kívüli országból érkezett bevándorló is dolgozik.

Az Afrikából érkező bevándorlók-kal kapcsolatban feltett kérdéseink eredményeiből az látszik, hogy valamilyen mértékben szinte minden válaszadó érdeklődik az afrikai kultúra, történelem, illetve a hagyományok iránt, mindössze 4% felelt nemmel az erre vonatkozó kérdésre. Afrikából érkezett bevándorlókat a kitöltők 27%-a ismer a közvetlen környezetéből, illetve 18% az ismerősei révén. Válaszóink úgy gondolják, hogy a legtöbb afrikai bevándorló az észak-afrikai térségből érkezik hazánkba (38%), esetleg Közép- és Kelet-Afrikából (35%). Az előbbieknél egyébként igazuk van, hiszen a hazánkban élő afrikaiak közel fele Észak-Afrika valamely államából érkezett. A legtöbb válaszadó szerint az afrikai migránsok számára hazánk célország (73%), csak negyedük szerint tranzitország (27%). Azonban a felmérések és a statisztikák szerint az utóbbi bizonyul igaznak, mely szerint hazánk csak maximum tranzitország, hiszen a nyugat-európai országokhoz képest elenyésző a bevándorlók, ezen belül pedig az afrikaiak száma, bár a rendszerváltás előtti évtizedekben több ezer afrikai diák tanult Magyarországon, különböző ösztöndíjas lehetőségeknek köszönhetően. A kérdőívet kitöltők 79%-a véli úgy, hogy az afrikai bevándorlók „dolgosak/szorgalmasak”, illetve 76% válaszolt igenel arra, hogy „megbízna-e egy Afrikából származó emberben”. Kérdésünkre, hogy az afrikai bevándorlók tolatkodó-

ak-e, 87% felelt nemmel, mely kérdéshez szorosan kapcsolódik, hogy 86% szerint az afrikai bevándorlók barátságosak.

Kedvezőtlenebb képet festhet a szférában tevékenykedő szervezetekről, hogy 95% nemmel felelt arra a kérdésre, hogy „*ismer-e Magyarországon Afrikával foglalkozó civil szervezetet?*”. Ha módjában állna, a megkérdezettek többsége segítené valamely afrikai bevándorlókkal foglalkozó civil szervezet munkáját, hiszen 35% adományokkal, 24% önkéntesként, 3% pedig egyéb módon járulna hozzá a civilek munkájának sikeréhez. Az említett szervezetek céljai közül legtöbbször az egészségügyi ellátás javítását támogatják (34%), 29% fordítana több figyelmet az árvák, hátrányos helyzetű gyermekek támogatására, 27% az oktatásra, 9% viszont ösztöndíj programokkal segítené.

Hasonló eredményekre vezettek azok az egymáshoz kapcsolódó kérdé-

sek, amelyek arról érdeklődtek, „zavarná-e” a válaszadót, ha afrikai származású személlyel kerülne mindennapjai során, különböző helyzetekben kapcsolatba. Többségében nem zavarná a válaszoló fiatalokat (47%-ot „egyáltalán nem”, 17%-ot „inkább nem zavarna”), ha lakókörnyezetében afrikaiak élnének. Még kevesebben éreznék zavarónak, ha afrikai osztálytársai/iskolatársai/évfolyamtársai lennének (63%-ot „egyáltalán nem zavarna”, 15%-ot „inkább nem zavarna”). Némileg meglepő azonban, hogy ezekkel ellentétben a házassággal kapcsolatos kérdéseinkre („Házasságot kötne afrikai országból érkezett bevándorlóval?”) 67% válaszolt nemmel és csupán 33% igennel. Meglepő lehet, de ennél a kérdésnél nincs számottevő különbség a női és férfi válaszadók között. A férfiak közül 29%, a nők közül 35% válaszolt igennel a házassággal kapcsolatos kérdésre.

Afrobreakz

Egy nyugat-afrikai tradicionális ütőhangszer (a djembe) iránti közös lelkesültség vezette a korábbi margitszigeti dobosokat az Afrobreakz 2008-as megalapításához. A csapat 8-10 főből álló baráti társaságból alakult, akik 2 éve zenélnek együtt ebben a formációban, de együttműködnek megannyi más zenei csoporttal is. A nyugat afrikai ritmusok, dobnyelvek követői. Nemcsak táncos esteket, partykat, és részben afro-diszkós esteket is szerveznek élő dobzenével, hanem részt vesznek számos Afrika-ünnepélyen, fesztiválokon, felvonulásokon, fellépéseken is. Megannyi esetben tűz-zsonglőrökkel is fellépnek, időnként a hasonló zenéket pártoló lemezlovasokkal is fúzióba állnak. A csapat nemrég táncosokkal bővült, így programjaik egyaránt szólnak a zenehallgatóknak, kísérletezőknek, táncra vágyóknak, energikus hangulatba ringatózóknak is.

A csapat nevééről: míg az AFRO nemigen szorul magyarázatra, a Breakz sokakban kérdést ébreszt. A szó alkalmazása ehelyett kettős értelmű: egyrészt a break az afrikai zenének (jazz-nek, népzene-nek, szakrális zenének is) olyan szólófrázisa, amelynek egyéni hangzása, „kérdése” és ritmusa a többi hangszer váratlan válaszát, ellenbeszédét vagy elhallgatását idézi elő. Ilyenkor nemegyszer szünetek, közzjátékok vagy szólók is történnek, a szaggatottság és a szólammegosztás is számos változatban előfordul.

info@afrobreakz.hu

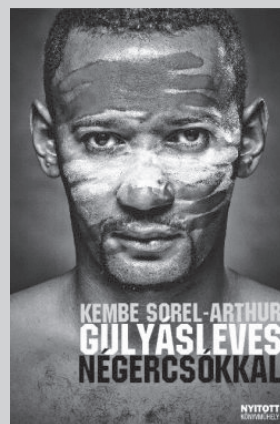
NÉGER CSÓK, KEVÉSBÉ ÉDESEN

Írta: A. Gergely András

A mostani könyvhéten „tálalták” Sorel önéletrajzi könyvét, bemutatója alkalmával a Vörösmarty téren esti gulyás-partyval és négercsókkal, vörösborral és afrikai dobzenével. Rajcsúr az éjben, hajcihő a médiának, egy harsányan felvonultatott én-regény, nemzeti színbe maszkírozva, hová tartozási dilemmákkal és reménytelen sorsdöntésekkel...

„Köszönöm, hogy elolvasták ezt a könyvet! Már megérte megírni! Ugye emlékeznek arra, amikor arról írtam, hogy *S* nem ment bele mindenféle ostobábbnál ostobább sajtómegjelenésbe, mert nem volt mit eladnia vele? Hát, most legalább már van...” – szól a bevezető fejezetekben föltett kérdésre adott replika a kötet utolsó szöveglapján (216. old.). A mindvégig egyes szám harmadik személyben szóló sztorizás ekként a múlt képtelenségeit a jelen másságának reményével zárja, szinte önmagának bizonyítva: „A múltat már nem lehet visszacsinálni, ezért a múlt hibáiból tanulva talán ma tudunk tenni annak érdekében, hogy a jövőben gyermekeink már ne éljenek át hasonló helyzeteket” (7. old.). Részkérdés persze, s talán hamis is, hogy ha a kötet egészen végigvonul a „niggerezés” és burkolt vagy szájalmasan nyílt rasszizmus-léggör, akkor a főszereplő tanmeséjén, kalandos énefejlődésén túl mégis mi lehet, ami a féltudatlan olvasónak vagy a sztárportrékra éhes szájtátiaknak szóló üzenetként mintegy mégis „átjön” a Szerző szándékából a „jobb jövő” nevében...? Másképpen szólva, de a kötet cím gusztus-függő dilemmájára formált analógiával: a gulyásleves az egyiket, a négercsók a másikat lakatja jól, s nemigen marad, aki a kettőt egyszerre fogyasztja majd.

Népszerű könyv ez, egyfajta celeb-opusz. Népszerűen megírt, népszerű(vé váló) figurával, populáris stílusban, négercsókkal. (Ez utóbbit kerestem, de nem leltem. Valószínű, hogy kötetbe foglalt morális üzenet lényege lehet, ezért nem ír róla a Szerző). A négercsók hiánya a kötetben nem a másfajta csók és balhorgok hiá-

Gulyásleves négercsókkal

Írta: Kembe Sorel-Arthur

Nyitott Könyvműhely,
Budapest, 2011.

224 oldal

nyát szimbolizálja, hanem a krémtöltetű csokis édesség savanyúságát a mosolyképes magyar identitás leple alatt.

Identitás és szerep Sorel számára egyformán kihívás. Kulcskérdés a lehetséges összes szereplés, kihívás vállalása mentén az első oldalaktól a végkicsengés-tanulmányig. Bizonyításkényszer, muszáj-sikeresség, ellenállhatatlanság. Sorel az „enfant terrible”, Sorel az „alvilági”, Sorel a párizsi kalandor, Sorel a pesti verekedő, a kosárlabdás, a nizzai főiskolás, a vívó-olimpikon, a kongói síbajnok, a táncos, a színész, a tévériporter, a műsorvezető, a „sorozatszár”... Végig épp annyira kihívó, mint amilyen behízelt. Sodró és hirtelen döntésű, leleményes és rátarti, elegáns és kistílű, nagyvilági és Fülig Jimmis... „A legegyszerűbb, ha rögtön a lelegején kezdem. Egy olyan történetet fogok most elmesélni, amely a tapasztalataim szerint teljes mértékben és általánosan is igaz a Magyarországon élő színeshörű emberekre” (9. old.). Egyszóval maga a vállalás is rábeszélő tónusú, okító szándékú, egyszersmind a „sok lúd disznót győz...” népies bölcsességét kínálja keserédes vagy hagymás-paprikás stílusban. Alapszándéka, hogy népszerű, közérthető, sőt megszólító-megdondolgotató hatással világosítson föl a „milyen az hupililának lenni?” kulcskérdéséről...

A roppant könnyed identitás-regény a visszatekintő család- és élettörténet-sztorizálás mintájára, a népszerűségében fürdőző mediasztár öngazolásának tetszik, mégpedig leplezetlenül. Ha celeb akarsz lenni (legalább jó értelemben, s nem a legolcsóbb hetilap-címoldalakon), akkor legyen mit előadnod, legyen hiteles vallomásod, legyen árnyékod, legyen kvízműsorod vagy legalább néhány alig-botrányos közszereplésed. S addig, amíg ennek árát meg sem kérheted, dolgozz, vontass, szolgálj, cselezz, küzdj, akarj és bizonyíts, sokszoros elánnal, leküzdhetetlen bizonyításkényszerrel, néha bukfenckkel, arcaesséssel, de többnyire szerencsés végkifejlettel. Ha viszont már a fényben mosolyogsz, legyen akkortól tónusa, hitele, ára és életút-fedezete annak, aminek azután az árát is megkérheted...! Légy hiteles, akár a hitelrontás árán is, mert ez igazolja vissza őszinteséged, ez tesz emberszabásúvá, nem a maszk, nem a táncstudás, a törvívás vagy a kisírt női szemek!

Kembe Sorel könyve Afrika-kötet, a szó sötét és mosolygós, sokárnyalatú és tejeskávé-színű, bohém és megsökött, „primitív” és gigászi értelmében. Oldalain végtelen szörfözés hullámai csapdosnak, fönt is meg lent is, csúcsfények és mély-sötét lelkiválságok, hapsik és haverok, szkinhedek és világsztárok, kongói külvárosi putri és VIP-kártyás party-dözsölések, hangok és illatok, bennük vagy mögöttük a „ki vagyok én?” tépelődéseivel. Kongóban túl tejes, Józsefvárosban túl csokis színmintával, duplán képtelen identitással, választhatatlan köztességgel a kettősségben. Egy vegyesházasság következménye, egy világra nyitás eredménye együttesen, hangban és képben, cikiben és „ollé”-ban, tantörténetben és kivételesen egyedi fejlődésrajzban... Korántsem „általánosan” tehát.

A kötet szerkezete a magazinműsorok logikáját követi: jelenből visszanezve, didaktikusan sejtelmes kezdetektől a tényközlő felvonásközökig, fejezetenként beiktatott (műsorszerkesztői) lényegkiemeléstartól a morális tanulságok szentenciáig. Üzenetregény mivoltát a tanító vagy sugalló szándék jelzésével exponálva, az „egy-egy-

szám harmadikban” elbeszél eseménymenetet az önreflexió és az én-beiktatás ripor-
teri sallangjaival megtűzdelve mindvégig a „volt *honnan* elbeszélmem” szereptuda-
tát építgeti, hogy a végén kinyilatkoztassa: most már van *mit* elmondanom...! Sőt,
a celeb megoldásként: most már nekibátorodtam saját hasznomra elmesélni azt,
amit oly sokan szívesen olvasnának már úgy, mint a főhős „koszos” afrikai kisfiú
méltó győzelmének diadal-sztoriját. Mármost talán éppen ez a lapos tanulság válik a
kötetben olyanná, amely a legkonvencionálisabban afrikai az európai irodalomban,

**„Kembe Sorel könyve Afrika-
kötet, a szó sötét és mosolygós,
sokárnyalatú és tejeskávé-
színű, bohém és megcsökött,
„primitív” és gigászi értelmé-
ben.”**

s ami az egzotikum létjogának elismertetésé-
ért folytatott harcnak is legfőbb alapkérdése.
Kembe Sorel egész kötetében a legkihívóbb
ellentmondásból építkezik, a legcselesebb
meggyőzési trükköt alkalmazza: magamról
mesélek, hisz saját népeim s minden rassziz-
mustól szenvedő további ezrek-tízezrek-mil-
liók történetét mondok el – de csak én mon-
dhatom el, mivel Ők maguk nem szolgáltak rá,

hogy paprikásan kihívó szavakból és keserű álcókokból formált panasz-katedrálisu-
kat megépíthessék, mert közülük egyedül én lettem beszédképessé, hitelessé, auten-
tikusan jogosulttá a kibeszélésre...

A kulcspoén sajnos mégis a Szerző kezében van. Sok más hasonló sztori talán
létezik, sok fájdalmas balhorog és gyomronrúgás elzúgott a légben az elmúlt évti-
zedek menekült-miliójét körülvevő társadalmi térben, de ki is figyelt volna föl rá,
ha még a zsaruk is olykor a szemlesütést választották a tanúskodás helyett, ha a
panaszos inkább folytonos menekült maradt önmaga identitásában vagy életvezetési
kanyarjaiban kisiklott áldozatként, de elmondani sehol senkinek nem tudta igazán,
ami mindannyiunkat felbőszít(ene). S egyáltalán, ki bősziül még egy többnyire kint-
ről láthatóan, de belülről átélten „jöttment” kalandjainak olvastán, ki vállalna szoli-
daritást egy „ilyennel”, aki se nem valódi „feka”, se nem „igazi magyar”. Ez utóbbi-
ról oldalnyi áltörténeti fejtegetésben ugyan felhossa az ellenpéldákat, Attila népei-
től a tatár-török-osztrák-szovjet megszállási övezet-lakókon át a németes hangzású
szkinhed „fizikai magyarságának” képtelenségeiig (140–141. old.), de úgy vélem,
kiindulópontjának biológiai antropológiai „igazságai” éppoly kétesek, mint általáno-
sító tónusú élcelődései a kétséges nemzeti tisztaság ürügyén. Ami mindebben vala-
miféle „népszerű-tudományos” mezbe öltöztetett, az elcsúszik a „primitívvel” szem-
beni erőszakra jogos igényt tartó „nemzeti” primitivitáson, ami pedig lapos csúsztá-
tás, az épp azok számára nem „meggyőző érv”, akik sosem kutattak levéltári doku-
mentációkban a magyarságtörténet tényeit keresve, de mindig megelégték „nemzeti”
identitásukat bármely morbid erőszak hivatkozási alapjaként.

Amit itt keresni látszom, az nem tisztán a Szerző gondolatvezetési módja és meg-
értésre appelláló szándéka, hanem a „célzott beszélgetés” módján előadott tanítás
értelme. Nincs ugyanis nevesített, „szociológiai” vagy „kulturális antropológiai”
értelemben vett, tényleges befogadóra fókuszált üzenete. Ezt a hiányérzetet az sem

oldja, ha helyenként (magazin-rovat szerűen) beiktat egy interjúrészletet, Malcolm X életrajzot, saját hetilapcikket, megnyilatkozás-részletet, dicsérő színházi kritikát vagy egyebet, mert hiszen ezek épp oly felszíneseek, mint a szembeszegülő fenekedett vádak, stupid indulatok és kitartó tudatlanságok. Rámutatni kész arra, hogy a pesti flaszteron dúló idegen-ellenesség éppen olyan típusú, mint a brazzaville-i kamasz srácok „fehér-ellenes” indulatai vagy mutogatásai – de azt már nem játsz(hatj)a ki valamiért, hogy a rasszizmus mint bármilyen Máság elleni fenekedett ostobaság nemcsak szülői rossz mintákból táplálkozik, hanem a gyarmatosítottság (fizikai, katonai, műveltségi, ideológiai, tőkés vagy egészségügyi határhelyzetekbe kényszerítés) mindenhol és mindenkor válasz-jellegű természetének is alapja. Nem ódzkodik saját identitását a fehér és fekete között keresgélni, majd meglelni a tejeskávénál, de föl sem merül Benne, hogy a máságokhoz kapcsolódó identitás-zavarok éppúgy következmények, mint az azonosság-keresések, az egyneműségek merevségei éppoly fertőzőek, mint a különeműségek bizonytalansághoz vezető állapotai, s már maga az identitás keresésének, „nem-lelésének” helyzete is krízis-állapot tünete vagy fekélye, amely nem gyógyítható a megértő belátás igénylésével.

Miközben azonban az utcai rasszizmus illusztrálására elmesél egy rendszer-váltás-kori veréstörténetet, így zárja le: „Na de miben hasonlított „S” egy szovjet katonához? Miért kellett rajta levezetni ezt a feszültséget? Ez az, amit sosem fogok megérteni. Talán egyszer egy nagyon okos és nyugodt ember el tudja majd magyarázni nekem. Elgondolkodtam azon, hogy a könyv megjelenése után vajon

„de az már talán mégis egyszerűsített képlet, hogy mindenki, aki afrikai lenne, vagy roma, vagy sváb vagy zsidó netán, egyként és egyformán éli meg a megkülönböztetés jelentését, kihatásait, ideológiai konfrontációit.”

hányan fogják a képembe üvölteni véleményüket az utcán vagy hányan fognak egyszerűen csak lecsapni, mint a taxiórát. Sajnos ez is benne van a pakliban. Azt hiszem, mindezekkel túl is tárgyaltuk a középiskolás éveket. Nem érdemes túlragozni, mert akkor már nagyon átmennénk filozofálásba, és ezt nem szeretném. Legyen elég annyi, hogy ez a pár év igen fontos periódus volt hősünk életében” (104. old.). Az előítéletesség problémájának egész kötetten végighúzó drámai dilemmája ugyanakkor alig hagyja békén, hiába az

önbátorító legyintés vagy a „filozófia” hessegetése. „A mindennapos csatározások hatására felgyülemlett kisebbségi komplexusa az apró sikerélmények következtében naaagyon lassan, de kezdett megszűnni” (109. old.) Közben, hogy megjárja Párizst is, ráébred, milyen módon nem lehet franciául beszélő egykori gyarmatosított miliő tagja sem ott, ahol sokan lennének ilyenek (76. old.), s közben ábrándokba is ringatózik, milyen jó is volna a mindig gyarmatok nélkül létezett Magyarországnak a tömegesen nem érkező, épp ezért könnyebben befogadható idegenekkel szemben „multikulturálisnak” lennie... (78. old.), ha mindenki eltölthetne egy kis honvágy-ébresztő időt egy másik társadalomban, ahol lehet hazátlan is, hiába van hazája, s

maradhat idegen is, holott oda akarna tartozni, ám ott viszont kevesebb az empátia is, meg azután még kevesebb a rangra emelkedett, pozícióba került közszereplő is, aki történetesen éppen „színes bőrű” (94, 99. old.). A „széles körben úzótt ... unaloműző tevékenység a magyar társadalomban, amely mára már egy jól jövedelmező biznisszé fejlődött, és amit akár egy íróasztal mögül is lehet irányítani”, vagyis „a négerezés és a különböző fajú emberek hátrányos megkülönböztetése és utálata” (103. old.) épp az empátia ellenoldalán csúszik át az általánosító minősítésbe, a kétesen „igazságosba”. Senki sem vitatja ma már a burkolt és legparáznább rasszizmusok virulens jelenlétét a kortárs magyar közkultúrában, de az már talán mégis egyszerűsített képlet, hogy mindenki, aki afrikai lenne, vagy roma, vagy sváb vagy zsidó netán, egyként és egyformán éli meg a megkülönböztetés jelentését, kihatásait, ideológiai konfrontációit. Sorel – úgy érzekelem – itt túloz, avagy hősöködik és harsánykodik talán többet, mint a toleráns belátás megkívánná. Okkal és joggal teszi, csöppet sem vitatható, de épp abban, amit kritika tárgyává tesz egész meseregényében, megannyi ellenpéldáját is mutatja az elfogadásnak, a nagyrabecsulésnek, a tűrésnek, a védelem és óvás gesztusainak, amikor a magyar vizeken evezget, de szinte maga is szolgáltat ellenpéldákat svéd, francia vagy akár kongói terekben, ahol a „magyar típusú” korlátolt rasszizmusnak nemigen lehetne érvényesülési terepe...

A kötetben belüli olvasatok erőltetés nélküli analógiát, sőt választ is adnak Kembe Sorel alapkérdésére: a francia gyarmatpolitika kongói esete (miképp a belgáké is) fényes bizonyága az alávetés igényére épülő piaci erőversenynek. Beleértve a kollaboránsokat, jóljárókat, helybeli kiscézárokat, hatalomra törő és hamar bukásra vagy menekülésre ítélt politikai garnitúrát is. Alig tér el az alapképlet, ha a saját populáció etnikai hangolásra és gazdasági alávetésére beállított politikai felhőkakukkvára dirigálja a folyamatokat, vagy ha látványosan hagyja fegyveres konfliktusokká érlelődni a közbékét, mintegy pótlólagos polgárháborúvá generálva a közviselkedés legitim normáit. A saját hazában másodrangú állampolgárság sem csupán a migránsok, bevándoroltak és letelepedettek vagy asszimilálódni reménykedők mindennapos közérzetére jellemző, hanem a maguk személyi autonómiáját önként felszámolni hajlamos alattvalók nagy-nagy tömegeire is. Ekként *S* és papája, *D* nem a befogadni képtelen magyar társadalommal áll szemben, hanem a mindenkori-bármikor felfogásokat prioritásként használó többséggel, a maga kiúttalanságát mások ellenébe fordító otrombasággal vagy csupán egy más tradíciókra épülő etnikai kultúra saját identitás-bizonytalanságaival is szembe kell forduljon. Nem is kell hozzá „hupililának” lenni, elég szakállasnak, öregnek, szemüvegesnek, Audisnak, tányérsapkásnak, bakancsosnak vagy mezitlábásnak lenni is.

Persze, némi önreflexió árán könnyedén bevallható vakság jele lenne a maga identitás-keresését látványosan hangosra fogalmazó Szerzővel szemben a helyzet-idegen bölcselmeket kinyilatkoztatni. Nem célozom ez, csupán a továbbgondolkodás készíttetését kívánom Sorelnek visszaigazolni... Ha a maga magyar földön eltöltött évtizedeit, és megvédhetetlennek látszó magyar identitását kívánja megvédeni, valóban elszánt kell legyen, aki ezt formáljogi vagy tolerancia-alapon vitathatni pró-

bálja. Amit „logikailag” sántának, vagy stiláris-gondolati csúsztatásnak érzékelek, az az egyes szám harmadik személytől a még távolabbra lépés gesztusa lenne: hisz ha magának a többségiségnek sincs kimunkált, nem hamis, védhető és hihető, sőt átélhető identitása, miért is ne látna minden vizuálisan is idegenben betolakodót, veszélyforrást, ütközetre alkalmas esetet? Talán épp így keresi és találja, reméli vagy építgeti a maga tétova identitását, s ekként ugyanolyan esendő, mint hősünk – csak még média-sikerei sincsenek, szókészlete sincs, kötetben kiadható élettörténete sincs... Ezért gyöngye érv az utolsó mondat: lám, Sorelnek immár van mit a piacra vinnie!

Bizonyos, hogy tényleg van, viszi is a nyilvánosba, szerteszét... Olykor kár, hogy a rövidre vágott poénnal „megszolgált” sikert remél elérni, stiláris engedményei pedig elmaradnak az afrikai irodalom esszé- vagy frankofón típusú jegyzet-kultúrájától.

Első kísérletnek mindez korántsem kevés... A kötet teljes súlyát mérlegre téve pedig alighanem az egyetlen, az első, s ekként a legerősebb példázat arról, miként a másság az emberben, hogyan a kettősség a származásban, mennyi a rejtekező félelem vagy a túlharsogó győzedelmesség a nyilvánosság előtt, ha a másság nagy M-mel felmutatható. Sorel ezt a másságot kínálja megismerésre, s ez nemcsak a kiadó, a Szerző, hanem az értő és elfogadó olvasó közös kalandja is lehet immár. Ha ugyan a „nagyon-mátság” nem óvakodik majd a „mérgező” idegenség lenyomatainak, hangjának, üzeneteinek kézbevételeitől.

Ezt az óvakodást segíti talán oldódni a gulyásleves és négercsók mai menüje, Sorel televíziós szakács-tevékenységének immár nyomtatott „receptje”. Ami kevésbé édesre sikerült, lehet, mások szájízének fog megfelelni... Hisz a magyar konyha is annyiféle lehet, ahányan alkotnak benne. Aki pedig magyar-afrikait főz, esetleg másokat és másként láthat el kóstolóval. A Kiadó mindenestre megtette, amit a közös íz-élményhez módjában állt tenni. Sorel pedig az eddiginél is jobban remélheti kukta-minőségének szakáscművészetté erősödését (180. old.): „Igenis hasznot akart húzni a származásából, ha már évekig csak a hátrányait érezte. Nem lelkiileg. Nem. Fizikailag érezte a hátrányait. Belül valahol mindig is büszke volt arra, hogy két kultúra gyermeke. Ő igenis magyar ember, és igenis kongói. Ezt le sem tagadhatta, még ha akarta volna, akkor sem”.

EUROPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

A projekt az Európai Unió Európai Integrációs Alapjának támogatásával valósult meg

research

Kutatási projekt és információs kampány a hazánkban élő afrikai bevándorlókról

Webes járók
Könyvek
Magazin
Képzés/fejlesztés
Elsőidők
Simpóziárok
Konferenciák
Műsorok
Cél nap
Közösségi események

Feketén-Fehéren - itt vagyunk!

Látogassa meg honlapunkat és tájékozódjon bővebben a migrációról >>> WWW.ITTVAGYUNK.EU

TISZTA VIZET A VÍZBE!

Írta: A. Gergely András

Némiképpen flegma, s kellőképpen publicisztikus felhangolásul nyugodtan írhatnánk összefoglaló közhelyként: már minden csapból *vízproblémák* folynak, s így kinyitni sem érdemes olyan sajtóterméket, újságot, könyvet, melyből érzékelhetően előcsobog az aggodalom, lesz-e, van-e, volt-e vízünk az élethez. Ha a véletlen úgy adja, vagy a legzúzósabb tudományos harcok olykori eredményei reményt keltően kecsegtetnek, s talán élet jeleit találhatják valamely bolygón, csillagon, naprendszerben, mert víz esélyére figyeltek föl... – akkor ez mint hír is címdoldalon virulhat. Víz és vízhiány, víztartalék mint élet-esély, vízbirtoklás mint prespektivikus tőke, vízháborúk az ásványvíz-piacon, vízlelőhelyek a sivatagban, sziklák alatt és tengerfenéken... – egyszóval hiába „a víz az úr” sok helyütt, összességében kevés van, fogyóban van, tisztaságáért felelősséggel tartozunk, kereskedelme a hadászati stratégiák mögöttes célpontja, azaz bolygónk felületének java többségét kitevő vizek dacára is az emberiség aktuális gondjait reprezentáló témakörre vált maga a víz.

Vérre menő ellentáborok küzdelme egy pohár vízért: *Vízkonfliktusok*. Ezt sugallja és foglalja össze a vérző címlapú kötet, melyet Glied Viktor szerkesztett olyasfajta tanulmányokból, melyek nem a sajtóhírek főcímsoraival, de épp oly zúzós szigorúsággal jelzik: belátható évtizedek alatt háromszorosára növekedhet ama 1,1 milliárd ember létszáma, akik már nem jutnak fogyasztható vízhez, „környezeti szűkösség” ugraszthatja össze Ázsiát és Amerikát, Afrikát és Európát, Kínát és Ausztráliát, vagy mindegyiket mindegyikkel, tetszőleges felállásban..., és bár még alig hihető, hogy 2025-re talán már bőszen kitor a víz-világháború, de a „hagyományos vízmedzsment Indiában” épp oly aktivitást kezd mutatni, mint a „vízért vért” áldozó arab-izraeli tervezés, vagy a folyók mérgezését és tankerhajók borulását szankcionálni törekvő nemzetközi környezeti jogérvényesítés érdekkerei.

Vízkonfliktusok -
Küzdelem egy pohár vízért

Szerkesztette: Glied Viktor
Publikon Kiadó, Pécs, 2009.
270 oldal

A kötet a Publikon gondozásában jelent meg, s ha nem is ma, de tegnapelőtt. Glied Viktor (többnyire) fiatal kutatók probléma-elemzéseiből válogatott össze olyan kötetet, melynek nem a könyvpiaci újdonságok között kell kiküzdenie az érdeklődést, hanem a vérkomoly probléma hátterét, összefüggérendszerét, mélységeit, sajnó minőségeit és fenyegető perspektíváit nemcsak napjainkban, hanem még inkább holnap vagy azután tematikává avató aggodalmaságnak inkább. Az aggodalmak és bal-sejtelmek mögött azonban látva látszik a szaktudományok korántsem elválasztható területeinek közös és jogos félsze: ami ma még nem látszik aggasztónak, holnapra már bajos lesz, azután pedig kimondottan vészes... Nem ártana tehát figyelni a lehetséges jövőre is, még ha a „ma” oly rövidkének tetszenék is. Amit pedig már a tegnap történései alapján is folytonos folyamatoknak kell nevezni, azt elhallgatni nemcsak vétek, de véres bűn is. Az ivóvízhiány, a vízmérgezés és -szennyezés, a víz-

„Glied Viktor ezek tematizálásával azt a nélkülözhetetlen perspektívát jelzi, amely a politikai tudományok vagy a multidiszciplináris belátásmódok egyik legfőbb hiányossága...”

ügyekben rejlő nemzetközi konfliktus-potenciál, a környezetjog és energia- vagy klímapolitika ügyei, az agrárium válsága és a vízfelhasználás irdatlan növekedése (az elmúlt hatvan évben hatszorosára ugrott mértékben) a globális vízkészletek alig 3 százalékaról szóló huzivoninak látszik, de ennyi édesvíz-mennyiség az évente 75-80 millióval gyarapodó emberiségnek mindegyre fogyó mértékben-minőségben lesz csupán ele-

gendő. Súlyosnál is bonyodalmasabb tehát, ami a vízkérdéseket körülvéve, s főleg akkor, ha a vízháztartás hozzáférési mutatói riasztó eltéréseket mutatnak, a „vizes” diplomácia pedig aligha lesz képes az urbanizációs és ipari erőforrás-felhasználási rohamot egyensúlyi alapon kezelni. A nemzetközi szabályozások, mint a bevezető áttekintésben Glied Viktor ismerteti, nemcsak a hajózás, a tengerjog, a folyók-tavak-víztározók-öntözőterületek határokon átívelő problematikáivá válnak, hanem a környezetvédelmi, nemzetközi szervezeti és természeti kincsek védelme fölötti aggályok kulcskérdésévé is. A vízproblémák kihatása nemcsak minden vízre kihat, hanem minden víznek cseppnyi méltóságot kiharcoló közös aggodalommá is erősödik: a hatások nem határonként lezárhatók, a visszahatások többlépcsősek és többirányúak, az ökológiai erőforrások (vízmegosztás, vízhatárok, tengerjogi szabályozás, vízgazdálkodás, víztartalékok, stb.) bilaterális alapú kezelése pedig immár a múltté, mert mindennek multilaterálissá, közösen belátott és együttesen komolyan vett globális krízismegelőzéssé kéne összekarolnia ahhoz, hogy kezelhetők maradjanak a ma már éppen csak elfogadható állapotok. Mi több: a kötet komplexitás-fokuszú szerkesztési elve is fényesen mutatja, hogy nincsenek egymástól függetlenül, diszciplinárisan elmagányosodó kérdéskörök, hanem mindenhol és mindenkor közös akarat, még közösebb érdek és ehhez méltó interdiszciplináris vagy multidiszciplináris megközelítés biztosíthat csak alapot a víztérképek és vízelosztások társadalomföldrajzi meg ökolitikai sztenderdjeihez, s egyáltalán: a túléléshez.

Kinek is jutna eszébe, hogy ahol van víz (pl. USA, Mississippi-térség; Kína és a Mekong-vízhozam problematikája a dél-ázsiai térségben; a Gangesz és Bangladesh kiszolgáltatottsága; Nevada és New Orleans áradás/vízhiány vitája; kútmérgezés és árvízkonfliktusok a nemzetközi terrorizmus pespektíváiban; északi tengerek és olajbányászat vitája, stb.), ott van energetikai piac és vízierőművek fejlesztése vagy áradás, fertőzés és öntözési problematika is...; ahol pedig nincs víz, mint a saharai térségben, a magashegyi vidékeken, Spanyolország, Görögország, Horvátország egyes vidékein, Mexikó vagy épp Málta területén, ott arany-árban zajló tárgyalások, társadalmi nyomásgyakorlás, kormányközi pressziók vagy tömeges „víz-migrációk” kelteneek figyelmet az éhezés, agrárfejlesztési igények, kommunális szolgáltatási árak, energetika-politikák, térségfejlesztések és cross-border megállapodások területén. Glied Viktor ezek tematizálásával azt a nélkülözhetetlen perspektívát jelzi, amely a politikai tudományok vagy a multidiszciplináris belátásmódok egyik legfőbb hiányossága...

A hiány és pótlása a természeti erőforrások fogyásának demográfiai, biztonságpolitikai, élelméztudományi és környezet-ökológiai dimenzióit foglalja magában, s erről Selján Péter írása számol be tematikus gazdagsággal és számszerű mutatókkal a kötet következő fejezetében. Kiderül tanulmányából, hogy a hidegháború utáni globális problematikák egyik legfőbbikéről van szó, melyre a „hagyományos biztonságfelfogás” korábban sosem gondolt technikai fejlődés, népesedési eloszlás, klímaváltozás, fenntartható fejlődés-képzetek kérdéskörében, s az erőforrások mint konfliktusok csak mélyen a globalizáció alatti szinteken minősültek időszakos kihívásoknak – szemben a mával, amidőn a jövő nemzedékek iránti felelősség, a nyersanyagkészletek mint „nemcsak áldás, de átok is” aspektusában már nem halogatható az egyetemes „haladás” mint geopolitikai vagy geostratégiai kihívás tisztázása. Egyebek között a vízkészletek, vízhozamok, energiabiztonság, kimeríthető készletek és kimerülő válságmenedzsment aspektusában.

Kimerülő készletek és kipszttítható vízalapok témakörében emel nagyítót Afrika fölé Glied Viktor a „szomszajzó földrészt” belső drámáit és külső befolyásra változó vízvilágait önálló tanulmányban bemutatva: a Csád-tó zsugorodása, a líbiai vízfelszín kínai beruházások által áttételesen a Nílust és Egyiptomot fenyegető stratégiai történései, a Száhel-övezet, Kongó és Szudán mezőgazdasági élelem-ellátásához szükséges vízkészleteinek fogyatkozása, a világ 261 nemzetközi használatban lévő vízrendszeréből ötvennek afrikai problematikája az energiaipar, nyersanyag-háborúk és szennyeződés-konfliktusok témakörében kap reflektorfényt ebben az írásban, izgalmas összehasonlításba emelve a fekete földrészt lakosait terhelő vízköltségeket és részesedési eloszlást (Ghána fővárosában háromszor akkora egy köbméter víz ára, mint New Yorkban, Dar es-Salaamban 166 liter víz jut egy polgárra és ugyanott vidéken csak 12 liter, a zambiai felső tízezer ingatlanjainak pedig csak 20 százalékában van folyóvíz...). Nigériai esettanulmányában ugyanitt Faragó Éva a vízhasználat, vízbeszerzés és költségterhek földrajzi, népesedési, ellátási és költséghatékonyasági tényezőivel támasztja alá egy közép-afrikai makrotérség fokozódó

drámaiságú helyzetét – fontos írás, érthető kontextust teremt a víz és a világ, a vízgazdaság és a társadalmi történések világához.

Grünhut Zoltán arab-izraeli vízkérdést elemző tanulmánya már a Szerző kitartó érdeklődését tükröző területet jelenít meg, más írásaiban is visszafogott mértékletességgel taglalta háborús helyzetek, véráztatta földek, szomjazó békék, nemzetközi széthúzások és policy-k rejtelseit. Készletek és adottságok, természeti feltételek és politikai alkuk, projektek és tiltakozások világába vezet be, a vízkonfliktusok és kérdések kilencvenes évek előtti, majd utáni állapotrajzával, ezen belül izraeli, szír, palesztin és jordániai vízbiztonsági tematikák sorravétele révén. A kötet egyik legnagyobb tanulmánya ez, a konzekvenciák és perspektívák felvázolásával, a Holt-tengeri vízpótlás és a csatornaépítések alkuival illusztrálva rejtélyes nemzetközi diplomáciai vizekre evezget bennünket, zárszóként a Mózes vízfakasztási gesztusára utaló párhuzammal: a fenyegető regionális vízhiány a sok évtizedes ellenségeskedés, ideológiai ellentét, civilizatorikus és/vagy vallási összetűzés dacára nem úgy kerül a média beszámolóiba, mint évezredek ökológiai rivalizálás, hanem mint aznapi politikai-katonai feszültségek eseménye. Ha olaj- és gázhiányok, világnagy bizniszek kalandfilmjei eddig még nem szólhattak a titkos diplomáciák, ádáz globalizációs kizszorítósi újabbkori kérdéseiről, semmi kétség: a jövő filmjei és kémregényei a vízforrások birtoklásáért folyó policy-k környékén találják majd meg témáikat.

Vörös Zoltán írása hasonló tematikus logikát követve a kínai vízproblémák környezettel szembeni és öko-krízissel fenyegető nagytérségi vagy világpolitikai huzivonáit veszi szemügyre, midőn a sok évezredek folyóvölgyi kultúra kiszáradásának esélyeire és a környezetpusztító vízkielés drámájára irányít figyelmet. Az 1949-től a hetvenes évek végéig szárnyaló kínai belső fejlődés minden más egyébre sokkal több figyelmet fordított, mint a környezetszennyezés, vízkiaknázás, észak-déli ellátottsági olló szétnyílása és a vízmenedzsment szükségszerű kiépítése kérdéseire. Az áradások és apály, vízhiányos térségek és a meteorológiai veszélyeztetettség globális trendjei nem éppen kedveztek, azaz inkább vezettek a Sárga-folyó (huszonöt év alatt bekövetkezett heveny) halálához, a Jangce veszélyeztetettségének 75%-ra növekedéséhez, a mesterséges medrek és gátak határon túlélő országkonfliktusaihoz, semmint a gátrendszerek és átemelő megoldások zöld ökológiai tervezetének érdemi térnyeréséhez. Ehhez járul még a pártbizalmi indexek fékentartásának és a kommunista rezsim alatt lefosztott-lepusztított vízterületek ártalmainak megannyi rejtelse – beleértve a Pekinget fullasztó homokviharokat és a városi vizek ihatatlanná válását, a folyók kiszáradását és a titkos vízháborúk indításának alapos félszét is.

Az egész Közép-Ázsia térség biztonságpolitikai elemzése már Ágó Ferenc munkája, aki az öntözött, azaz művelhető és megművelt térségek térképeivel világossá teszi, milyen szovjet előzmények nyomán milyen folyóelterelési, víz-stratégiai, népességmegtartási és ellátási drámák körvonalai olvashatók le a modernizációs folyamatok esemény-lajstromáról. Beleértve a társadalmi reakciókat, következményeket és szocio-ökonómiai mozgástrendeket, a közép-ázsiai térség belső, politikai határai egyúttal ökológiai logikák és folyamatok eredői vagy következményei is,

visszahatásuk a gazdaságra és a térség társadalmaira immár nem „helyi” ügy csupán, hanem migráció-, gazdaság-, társadalom-, sőt biztonságpolitikai kérdés is, kiegészülve a vallás (iszlám) hódító jelenlétével, az etnikai konfliktusokkal és demográfiai válságképletekkel, s mint ilyen a jövő várható-számítható társadalmi konfliktusainak is fel-felbuzgó veszélyforrásává lettek.

Az indiai vízmenedzsment és az öntözéses gazdaságok rejtett, föld alatti vízkészletek hasznosítására fókuszáló szemléletmódjának bemutatása (Wilhelm Zoltán és munkatársainak tanulmányában) a sok évszázados lépcsős-kútrendszerek és vízbázisvédelmi gondoskodás-tervezés révén láthatóvá tett példára épül. Az ausztrál vízproblémák kevés csapadékra, szikkadó földekre, édesvízhiányra és tartalékok-szükségletek korlátos voltára irányított érdeklődéssel (Keserű Dávid írásában) pedig az öko-globalizációs válságjelekről kapunk veszélytérképet, melyen a vízhozam-csökkenés és az agrárium fenyegető véghelyzete még az ökológiai és természeti katasztrófák fenyegető következményeivel is kiegészül. A kormányzat megoldási terveit, az ausztrál ipar széndioxid-kibocsátási aktivitásának csökkenthetetlensége és a tűzoltás egyre sűrűbb igénynövekménye ebben a világszférában épp oly kritikus határon áll, mint Chicago jóval gazdagabb vízbázis-védelmi politikájának aktuális vagy várható alakulása (Hegyi Ákos dolgozatában), de utóbbi példásabb megoldási esélye alapján. A lakosság-arányos vízkészletek és vízgazdálkodási rutin probléma-arányosan függ össze a populáció-koncentrációval, a míg az ausztrál megoldás hajlamos lenne akár a lakosság csendes-óceáni vagy polinéziai szigetekre költöztetésével számolni, az amerikai átlagot is fényesen meghaladó tempójú chicagói növekedés még nem fenyeget ilyen végjáték-perspektívákkal. A Michigan-tó vidékén pompásan megoldott vízgyűjtés, tisztítás, szennyvízelvezetés (nem a tóba, hanem a Mexikói-öbölbe) az ausztrál modernizált vízkezelési tudományosságra emlékeztető tervszerűséggel funkcionál, annak bizonyosságául, hogy az állami szinten kezelt vízkérdések akár lehetnek folyamatos tisztulás, stratégiai elemzés és innovációs garanciák által körülvettek is. Ugyanez a belső tóhálózati (Nagy-Tavak) és agrárgazdaságot életben tartó öntözési-halászati vagy belső vízgazdasági kérdések már nem nemzeti mértékben kezelhetők, hanem kollektív ökológiai fenyegetettséget jelző krízisekként jelennek meg, ha a világ olajkészleteinek kiaknázását és szállítását végző olajtársaságok tankerhajóinak zátonyra-futásait, közlekedési útvonalait, baleseteit és költségeit vesszük figyelembe (erre koncentrált Varga Miklós elemzése). A balesetek során a világ tengerein szétterült olajmennyiség, s emiatt a tenger élővilágának ciklikus pusztulása, az algák, planktonok és moszatok mint tápláléknövények állagának romlása nemcsak számos földrész partmenti övezeteinek vissza-visszatérő frásza, hanem immár a természeti környezet iránti felelősség tengeri térségekre vonatkozó szabályozási tematikája lett. A cikkben ismertett társaságok céglajstroma és a nemzetközi jogi, tengerjogi, ökológiai esélyekre vonatkozó szerződések aláírásával remélt megoldások ismertetése révén arról is teljesebb képet kapunk, milyen mértékű (egyre növekvő arányú) az időjárástól független, kifejezetten emberi mulasztásra visszavezethető tengeri katasztrófák kezelési esélye, a kölcsönös nemzetközi ellenőrzés rendszerének kialakíthatósága,

vagyis védelmi célprogramja, s ez miként ütközik az illegális, a „fekete aranyat” titkos úton szállítók érdekeibe, a kárpótlások vállalásába, a kármentés és megelőzés terén bevethető kormányzati segítség tervezésébe vagy kivitelezésébe.

Mindezen vízkonfliktusok jellege, súlya egyre láthatóbban határkérdés: nemzetek, természeti tájak, felszíni és földalatti készletek, érdekpolitikák, haszonfel-fogások között húzódik az a nehezen látható, olykor vízmosta határvonal, amely a víz-krízisek megoldásában a véres eszközök megjelenése révén lesz láthatóvá. Olykor pedig, mint Magyarország esetében, melynek vízgondjairól az utolsó két tanulmány alkotta blokk szól, éppen ellenkezőleg: vérnek semmi nyoma, de láthatatlan mérgezésnek, fertőzésnek, szivárgó ártalmaknak annál inkább. Horváth Norbert a természeti erőforrások tengeréből a magyar víz, a folyók ügyét és kérdéseit emeli ki, sorra véve a Duna, Dráva, Tisza és más éltető környezeti sodrások fő problematikáját. Nemcsak a víztisztaság, vízbiztonság, sőt a „határvízi diplomácia” kérdéseit veszi elő, hanem magát a „politikai vizeken” zajló megannyi tudásterületi problematikát, duzzasztástól és felelős környezettudatosságtól a nemzetközi jogig, „felvízi szomszédainkhoz” fűződő viszonyainkat éppúgy, mint a konkrét vízügyekben tapasztalható sérülékeny helyzetünket és perspektíváinkat is. Vízlépcsők és egyezmények, hátrányos helyzet és vízkezelési érdekek, közlekedés és turizmus, szállítás és nyersanyaggazdálkodás megannyi problematikájából vezeti le a következtetést konklúziójában: mire és miként lehetne vigyáznunk, biztonságot fejleszteni, megértést és kooperációt ébreszteni, amikor vizeink megóvásáról van szó. Mintegy a leírtak ellenoldali kontrasztjával, a kötet záró tanulmánya, Grünhut Gábor elemzése kifejezetten a véltlen és felelőtlen eljárások illusztrációjaként teszi esettanulmány témájává az éppen tíz évvel ezelőtti nagyváradi ciánmérgezési (tisza) történet előzményeit, körülményeit és következményeit. S ha a kötet a „Küzdelem egy pohár vízért” alcímmel megjelentetve látszólag mintegy „lángyítja” a súlyosan komoly főcím konfliktus-képzeteit, épp a 270 oldal végére lesz kristálytisztán világossá, mennyire kiesett a víz mint életfeltétel, a víz mint problematika, a víz mint stratégiai kérdés és politika a korábbi felfogásmódjainkból, avagy kimosódott horizontunkból a történeti-társadalmi és gazdasági sodrások közepette.

Pedig, ahogyan ezt Glied Viktor bevezetője is sugallja: a környezetpolitika, a szűkösség vagy látszólagos bőség zavarai, a nemzetközi mezőben zajló iszapbirkózás és a kollektív fenyegetettség jelenkortörténeti állapota sem volt soha előzmények, vízáldozatok, szennyezési és birtoklási konfliktusok nélkül, sehol a világon. De ha a derűlátóbb forgatókönyveket és narratívákat olvassuk egybe, még akkor is nehezen feledhető, hogy másfél évtized múlva az akkor élő világnépesség több mint felének cseppnyi víz sem lesz mindegy, 66%-nak nem lesz elegendő ivóvíze, földfelületünk javának alapanyaga viszont a hasznavehetetlenségig megromlik esetleg. A vízkonfliktusok okai és következményei tehát velünk együtt sodródhatnak, sőt hömpölyögnek a jövő vízpolitikai megoldásai körül vagy ezek ellen. Mindez rajtunk is múlik, főképp ha már jó előre publikálta a Publiikon, mi az, amitől okkal félhetünk, méltányosan aggályoskodhatunk, és pohárnyi vízben zajló háborúktól aggódhatunk...

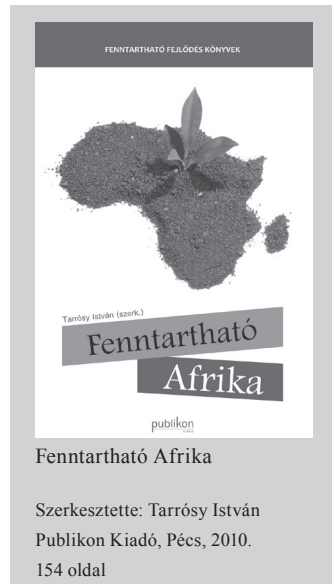
FENNTARTHATÓ AFRIKA

Írta: Besenyő János

Nemrégiben került a kezembe a Publikon Kiadó által jegyzett *Fenntartható Afrika* című könyv amelyet, amikor elkezdtem, szinte le se tudtam tenni. A kiadó méltónak bizonyult a hírére, ismét olyan, Afrika témájú könyvet adott ki, amely méltán tarthat igényt a szélesebb közönség figyelmére is. Az elmúlt évek során a Publikon olyan szakmai műhellyé vált, amellyel, az Afrikával foglalkozó tudósok, kutatók, biztonságpolitikai szakértők, vagy éppen ilyen témából diplomamunkát írók valamilyen módon találkoztak. A kiadó a 2010-es évben elindított egy Afrika témájú könyvsorozatot, amelyben olyan témákat tárnak az olvasók elé, amelyek elősegítik a tőlünk földrajzi értelemben vett távolabbi térségek (jelesül az afrikai kontinens) problémáinak jobb megértését, és többféle módon is hasznosítható tudást nyújtanak.

A kiadó jelen kötetben több fiatal tudós számára biztosított lehetőséget az általuk folytatott kutatások ismertetésére. A könyv fő témája a fenntarthatóság, illetve a szerzők több, egymástól független és különböző aspektusból is megvizsgálják a fekete kontinens fenntarthatóságát. Az „Afrika Tanulmányok” szerkesztői, szerzői, a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Politikai Tanulmányok Tanszék hallgatói, és oktatói által jegyzett kötet egyik fő erőssége, hogy a benne közreadott hat tanulmányban a megszokott jó vagy rossz sémáktól elvonatkoztatva, a földrésről a tényleges (bár alkalmanként kritikus hangvételű) információkat osztják meg az olvasókkal. Több olyan összefüggést is felfedezhetünk, amelyek Európára és benne hazánkra is hatással bír. Márpedig sem az Európai Unió soros elnökeként, sem pedig az EU és a NATO szövetségi kötelezettségeinkből adódóan nem tehetjük meg, hogy Afrikát figyelmen kívül hagyjuk, vagy bármilyen más módon negligáljuk.

Tarrósy István, PhD, Afrika-kutató, a PTE BTK Politikai Tudományok Tanszékének adjunktusa, aki egyúttal a kötet szerkesztője is, írásában bemutatja, hogy a fekete földrész és az ott nyersanyag miatt „nyomuló” nagy és középhatalmak (USA,

Kína, India, Brazília, stb.) kapcsolatát egy számunkra szokatlan szegmensből. Nem arra vezet rá minket, hogy mit lehet elvinni az afrikai országokból és milyen gazdasági lehetőségeink lehetnének, hanem a külföldi országokkal partnerségi viszonyt kiépíteni képes Afrika, hogy profitálhat a nagymértékű nyersanyagéhségből, illetve hogyan fordíthatja azt úgy a javára, hogy abból ne csak egy szűk hatalmi réteg részesedhessen. Ehhez azonban szükséges egy „Afrika stratégia”, illetve több speciális ország, térségspecifikus koncepció megalkotása – e témát Tarrósy különösen fontosnak tartja, és számos fórumon (e tanulmány mellett) nyomatékkal érvel fontossága mellett. A pécsi Afrika Kutatóközpont alapítója tanulmányban bemutatja a kontinens és a világ más államainak kapcsolatát az elmúlt évszázadok során, beleértve a különböző gyarmatosítási kísérleteket is. Külön pozitívum, hogy kimondja: Afrika jelenlegi állapotáért nem csak az európai gyarmatosítás vonható felelősségre,

„...sem az Európai Unió soros elnökeként, sem pedig az EU és a NATO szövetségi kötelezettségeinkből adódóan nem tehetjük meg, hogy Afrikát figyelmen kívül hagyjuk, vagy bármilyen más módon negligáljuk.”

hanem az 1960-as években és az óta hatalomra került, sok esetben despotikus, saját népeiket elnyomó, kizsákmányoló afrikai elittek is.¹ Rávilágít a fenntartható afrikai gazdasági növekedés egyik legfontosabb aspektusának számító regionális struktúrák meglétére, a regionális együttműködések kiépíttetését és működőképességét. A fejezetben lényeges információt találhatunk még a NEPAD (Új Partnerség Afrika Fejlődéséért) programról, a „jó kormányzásról,” a fenntar-

hatatlan biztonsági környezetről, a humán biztonságról, és az oktatásról. A szerző által tett legfontosabb megállapítás, hogy Afrika nem szemlélheti ölbe tett kézzel a folyamatokat, a fejlődéséért elsősorban maga felelős, hisz maga ismeri a lehetőségeit, kitérés pontjait. A reális szemlélethez azonban kritikus, gondolkodó, jól képzett és felkészült szakemberekre, politikusokra és példaképekre van szükség, akik fenntarthatják és segíthetik újrapozicionálni Afrikát a nemzetközi porondon.

Glied Viktor, politológus, történész, a PTE BTK Politikai Tanulmányok Tanszék tanársegédje első mondataival elkeserít bennünket, mivel felhívja figyelmünket arra a tényre, hogy a világ, amelyben élünk, nem fenntartható, ugyanis „igényeink messze meghaladják szükségleteink szintjét, és ha nem változtatunk szokásainkon, ökológiai lábnyomunk és szennyező életmódunk eltíporja a nyersanyagokat, a közjavakat, majd lassan felemészti mindent, amit a mindennapok során már természetesenek veszünk”. Ezután bemutatja a fenntarthatóságot, az ahhoz kapcsolódó eseményeket, a környezet és a fejlesztés összefüggéseit, majd azt a meglepő állítást teszi, hogy „Afrika még mindig a legfenntarthatóbb kontinens”. Ez nagyrészt az afrikaiak természet közelebbi viselkedésének köszönhető, de természetesen az általuk okozott környezeti degradáció problémáját is jelzi. Gyorsan kiderül, hogy a globális Észak (USA és a fejlett európai országok) és a globális Dél (Kína, India, stb.) néhány országának nem csak a szén, kőolaj és földgáz lelőhelyek felkutatása, és megszerzése fon-

tos, hanem az olyan nyersanyagok is, mint a kobalt, nikkel, cink, gyémánt, arany, vagy akár a tea, kávé és kakaó. Ezeket a termékeket pedig leginkább Afrikából szerezhetik be, ahol minimális befektetéssel és nagymennyiségben lehet hozzájuk jutni. Így lehetséges az, hogy a korábbi gyarmati rendszerek szinte észrevétlenül átalakultak a nyugati fél által dominált egyenlőtlen kereskedelmi kapcsolatokká. Természetesen az új „gyarmatosító” országok megjelenéséről is információkat kapunk. A környezeti problémákkal foglalkozó rész több olyan kérdést is felvet (hulladékgazdálkodás, mezőgazdasági, fásítási programok), amelyekkel érdemes lenne akár csak gazdasági alapon is foglalkozni, illetve más megvilágításba helyez néhány biztonságpolitikai kihívást is (pl. szómáliai kalózkérdés). Konklúzióként megállapítja, hogy a kontinens problémáinak kezeléséhez nemzetközi összefogás szükséges, azt egyedül az afrikaiak nem képesek megoldani.

Keserű Dávid, politológus a 21. századi fejlődő világ (benne kiemelten Afrika) urbanizációjával és annak problémakörével foglalkozik. Tanulmányából kiderül: bár az urbanizációhoz „számos negatív tényező is párosul, többek között az ivóvízellátás és csatornázás kérdése a metropoliszokban, a városi mélyszegény réteg kialakulása, a sok helyütt mérhetetlen nyomor, valamint a szlömök létrejötte, a hulladékkezelés, és -szállítás megoldatlansága, illetve mindezek hatásaként a különböző fertőző betegségek megjelenése és rohamos terjedése”. Ennek ellenére a városok lakossága folyamatosan és rohamosan nő, hisz ott több munkalehetőség van, mint vidéken ahol az emberek egyre inkább képtelenek önmagukat és családjukat eltartani. Ezért Afrikában már a kontinens lakosságának 40%-a él a városokban! Egyes vélemények szerint az elkövetkezendő évtized során az afrikai és ázsiai városlakók létszáma akár a duplájára is nőhet, ami majd három és félmilliárd embert jelent 2030-ra. A szerző tárgyyszerűen mutatja be először az urbanizáció globális, majd pedig afrikai helyzetét, kihívásait, amelyeket számtalan példával is alátámaszt (pl. Lagos és Nairobi példáján keresztül). A növekvő afrikai városokról írt fejezet és az ott található nyomor-nyegyedekben élők nélkülözésének és kiszolgáltatottságának bemutatása mély nyomot hagy az olvasóban, aki azon kezd gondolkodni, hogy milyen módon lehetne ezeket a problémákat kezelni. Bár erről sok döntéshozó elfeledkezik, de a települések problémáinak megoldása szintén beletartozik a fenntartható fejlődés témakörébe, éppen ezért egyre fontosabb kutatási terület lesz az elkövetkezendő évek során az afrikai urbanizáció, az afrikai városok formálódása, alakulása.

Bagi Judit, a Pécsi Tudományegyetem politológus hallgatója (e recenzió írásakor már végzett, okleveles politológus) a fekete kontinens gazdaságilag legerősebb, politikailag pedig legbefolyásosabb államának, a Dél-afrikai Köztársaság példájának bemutatásával taglalja a nők politikai szerepvállalásának és az oktatásnak kérdéseit. A szerző írásában rámutat arra a fontos tényre, hogy „a fenntartható fejlődés kizárólag a nők társadalmi, politikai, gazdasági és szociális szférába való bevonásával és aktív szerepvállalásával képzelhető el.” Természetesen ez nem megy egyik napról a másikra, de a bemutatott példákon keresztül megmutatja az oktatás fontosságát ebben a kérdésben. Ez már csak azért is fontos mert jelenleg a világ lakosságá-

nak egynegyede írástudatlan, a fejlődő országokban pedig 110 millió gyerek egyáltalán nem részesül oktatásban. Így már érthető, hogy a nemzetközi fórumokon miért visszatérő kérdés a mindenki számára hozzáférhető alapfokú oktatás megteremtése és a nemi alapon történő diszkrimináció teljes felszámolása. Ezek után olvashatunk olyan sikeres fekete-afrikai nőkről, akik a politikai életben jelentős sikereket értek el és az afrikai nők egyenjogúságáért küzdő mozgalmakról és a globalizáció (ez esetben hasznos) hatásáról. A tanulmány egyik fontos területe a fekete-afrikai nők oktatásával kapcsolatos, ahol a szerző nem csak azon lamentál, hogy milyen nyomorúságos a helyzet, hanem valós példákon keresztül (az afrikai migráció elnöiesedése vagy az afrikai nők sikertörténetei) megmutatja a kitörés lehetőségeit is.

Radics M. Péter újságíró, aki emellett a Pécsi Tudományegyetem politológus hallgatója a Dél-afrikai Köztársaságot érintő migráció kérdéskörével foglalkozik. A migráció már az emberiség létrejötté óta befolyásolja a társadalmak összképét, mivel annak megléte akár egy társadalom összeomlását, de éppen felemelkedését is elhozhatja.² Habár a Dél-afrikai Köztársaság maga is megszenvedett a kirekesztő apartheid rezsim ideje alatt, mégsem tudja hatékonyan kezelni a szomszédos országokból érkező menekültek problémáit, akikkel akár nyerhetne is, mivel a jól képzett fehér lakosság egyre nagyobb számban menekül el az országban, a pótlásuk pedig egyelőre nem megoldott. A bevándorlással kapcsolatos megoldatlan kérdések a gazdaság fenntarthatóságát is befolyásolják, ezért mindenképp szükséges mélyebben foglalkozni ezzel a kérdéssel. A szerző jó érzékkel mutatja be a bevándorlás problémáit, a bevándorlást gazdasági szempontból, majd az illegális bevándorlás kihívásait. Külön alfejezet foglalkozik a kockázatokkal a fenntartható fejlődéssel kapcsolatban, a migrációval kapcsolatos regionális együttműködéssel, annak törvényi szabályozásával, a migráció hatásaival az ország mindennapjaira (vidékfejlesztés, élelmiszer-termelés, infrastruktúra, kereskedelem, oktatás, egészségügy, AIDS, stb.). A szerző nem hallgat a migráció által keltett egyre inkább élesedő társadalmi feszültségekről sem, melyek károsan befolyásolják a Dél-afrikai Köztársaság és a szomszédos államok kapcsolatát is.

Vörös Zoltán politológus, a PTE BTK PhD hallgatója Kína afrikai térnyerését elemzi. Szerinte azzal, hogy az új nagyhatalom, és más országok, pl. India, Brazília is megjelentek a kontinensen gazdasági lehetőségeket kereső hatalmak között (akik ugye elsősorban a kontinens természeti kincseit, nyersanyagait akarják kitermelni, nem pedig a fenntarthatóság kérdésével foglalkozni) valójában az Afrika számára elérhető választék bővült. Így Kína képes alternatívát kínálni a kontinens államainak, térségeinek rövid, közép vagy éppen hosszú távú fejlődésük tekintetében. Olvashatunk az afrikai országok felé irányuló érdeklődés okairól (gazdasági, humanitárius és emberjogi), és tisztán látszik a tanulmányban, hogy a nyugati „demokratikus” államok és a később érkező újonnan felemelkedő országok legfontosabb érdeke egyértelműen az afrikai nyersanyag kincshez való korlátlan hozzáférés, a saját gazdaságuk fenntartása miatt. Ebben a versenyben a később csatlakozott Kína sajátos módszerek alkalmazásával egyre nagyobb sikereket ér el, mint a nyugati álla-

mok, akik demokratikus normák betartását követelik meg a gazdasági együttműködés során. Ezért is bukott meg a nyugati politika, és kerül egyre inkább előtérbe a gazdasági hatalommá vált Kína „pragmatikusabb” politikája. Kína nem csinál titkot abból, hogy expanzív külpolitikájának elsődleges mozgatórugója a piacok megszerzése mellett a gazdasági növekedéséhez elengedhetetlen energiabiztonság megteremtése, hiszen 1993 óta kőolaj behozatalra szorul. Sok olyan információt tudunk meg, amelyek érthetőbbé teszik számunkra a nemzetközi gazdaság, kereskedelem és a politika összefüggéseit, sőt egy-egy esemény magyarázatát is. A tanulmány erősségének tekinthető a gyakorlati példák (Szudán, Angola, Nigéria, Kongói Köztársaság, Dél-afrikai Köztársaság) bemutatása, prognózisok készítése. A szerző külön alfejezetben foglalkozik a Kínát érő kritikákkal, több esetben is bizonyítva azok alaptalanságát, illetve bemutatja, hogy a nyugati „demokratikus” államok is hasonló eszközökkel operálnak. Természetesen azért a jogos kritika is megjelenik, főként az elnyomó rezsimnek anyagi támogatása okán (Szudán, Zimbabwe). A kínai külpolitika működésével kapcsolatos megállapítások és a konklúzió is tartalmaz érdekes következtetéseket, amelyek további gondolkodásra és kutatásokra készítetik az olvasót.

A Fenntartható Afrika című könyvet bátran ajánlhatom mindazok számára, akik többet szeretnének megtudni az afrikai kontinens napi történéseiről és valóságáról, azok lehetséges, bennünket is érintő hatásairól.

E recenzió elsőként a Sereg Szemle folyóirat 2011/2. sz. 216–220. o. jelent meg.

Jegyzetek

- 1 Az afrikaiak gyakran a korábbi gyarmatosítókat teszik felelőssé az afrikai kontinens országainak állapotáért, az ott keletkező valamennyi problémáért és ezzel keltenek sokszor alaptalan büntudatot az európai államokban, hogy azok több támogatást biztosítsanak az afrikaiaknak. Az ilyen zsarolásokkal megszerzett támogatások nagy része a korrupt afrikai vezetőknek köszönhetően soha nem jutnak el a rászorulókhöz.
- 2 Erre jó példa a Spanyolországból elűzött zsidók esete, akik kivándorlásával egész „iparágak” szűntek meg, jelentősen csökkentek a behajtott adók és az értelmiség egy jelentős része is elhagyta az országot. Ellenben azok az államok (Anglia, Hollandia) akik befogadták az elűzötteket anyagi felemelkedést tapasztalhattak meg. Hasonló eset történt a Franciaországból elűzött hugenották, illetve a Cseh-Morvaországból a Magyar Királyság és Erdély területére menekült anabaptisták (habánok) esetében is.

Keresse könyveinket
az Alexandra Könyvtárházakban
és a független könyvesboltokban!

publikon
KIADÓ

AFRIKAFEJLŐDŐVILÁG
KÖRNYEZETVÉDELEM
POLITIKATUDOMÁNY
FÖLDRAJZTÖRTÉNELEM

www.publikon.hu

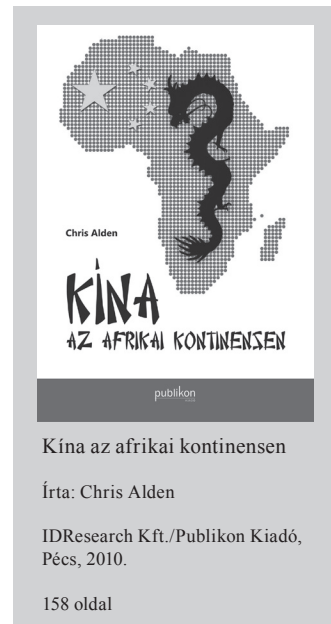
KÍNA AZ AFRIKAI KONTINENSEN

Írta: Benkes Mihály

Az utóbbi években Pécsen intézményesült leginkább a hazai afrikanisztika. Ott is az afrikanisták új hullámát létrehozó műhely emelkedett ki *Tarrósy István* politológus, Afrika-kutató, a *Publikon Kiadó* alkotó szerkesztőjének és környezetének munkája nyomán. Az egyetemi városban indult útjára az *Afrika Tanulmányok* folyóirat, s immár az ötödik évfolyam 2. számát publikálták és terjesztik. Történik ez akkor és abban az országban, ahol több neki-buzdulás és sikerek után az Afrika-kutatások időről időre visszaszorultak mind a tudomány-politika, mind az ismeretterjesztés, az oktatás és a kommunikáció terén. A mai „pécsi iskola” szakmai igényességgel akadémiai színvonalú kiadványokkal ismét az érdeklődés homlokterébe állítja Afrika sok tekintetben ismeretlen, mondhatni nehezen kiismerhető, egyszerre tragikus és különös világát.

A *Publikon* legújabb kiadványai a jelenkori egyetemes fejlődéshez kapcsolódnak. A *Fenntartható Fejlődés Könyvek* című sorozatban „Fenntartható Afrika” címmel tanulmánykötetet adtak ki. (Szerk.: Tarrósy István, Pécs, 2010) E könyv szerzői a történettudomány és a politológia fiatal nemzedékéhez tartoznak, akik sokoldalúan és kritikai látásmóddal közelítik meg a jelenkor univerzális problematikáját. A „fenntarthatóság” kérdése komoly csapdahelyzeteket rejt magában, így érthető, ha a szerzők többsége egyelőre a különféle szférák leírását, illetve rögzítését kísérelték meg dolgozataikban.

Újabbban a *Publikon* kiadó megszerezte *Chris Alden* „Kína az afrikai kontinensen” c. könyvének kiadói jogát. A mű a *Zed Books Ltd* kiadónál jelent meg *China in Africa* címen 2007-ben a Brit Királyi Társaság és a Nemzetközi Afrika Intézet, illetve a Társadalomtudományi Kutatói Tanács támogatásával. E bravúr jelentős szakmai motivációt jelent a hazai afrikanisztikában. E mű ugyanis az afrikanisták azon képviselőinek irányultságát erősíti, hogy a „romanticizálás”, az illúziókel-

tés ellenében a nemzetközi beágyazottság és a lokális események kritikai vizsgálatát kell érvényre juttatni. Örvendetes, hogy a sorozatszerkesztőnek és a pécsi műhelyvel kapcsolatot tartó Tudományos Tanácsadó Testület tagjainak is ez a törekvése.

Amikor Alden a Kínai Népköztársaság expanziójának afrikai történéseit dokumentálja és elemzi, egyben figyelmet fordít az afrikai államok és társadalmak helyzetére, fejlődési és elmaradottsági jegyeire is, mérlegelve helyzetüket a világtársadalom egészében. A mű igazolja, hogy a kínai behatolás alapos és következetesen gyakorolt Afrika-stratégia keretei közt zajlik. A kínai vezetés döntően kétoldalú csatornákon bonyolítja Afrika-politikáját, azaz kormányközi keretszerződések formájában valósítják meg a kínai multinacionális vállalatok terjeszkedését. Az „együttműködési” és „partnerségi” kapcsolatokban az újabban felerősödő kínai regionális, tartományi kezdeményezések is helyet kapnak, jóllehet a kínai központi kormányzat és a „helyi oligarchák” érdekei nem mindig esnek egybe. Peking ezeket a feszültségeket egyelőre a *Kína–Afrika Együttműködési Fórum* (FOCAC) csúcstalálkozóin képes kezelni. Egyfelől kritizálja a nyugati aktorokat, de túl is lép egyes területeken a

„A mű igazolja, hogy a kínai behatolás alapos és következetesen gyakorolt Afrika-stratégia keretei közt zajlik.”

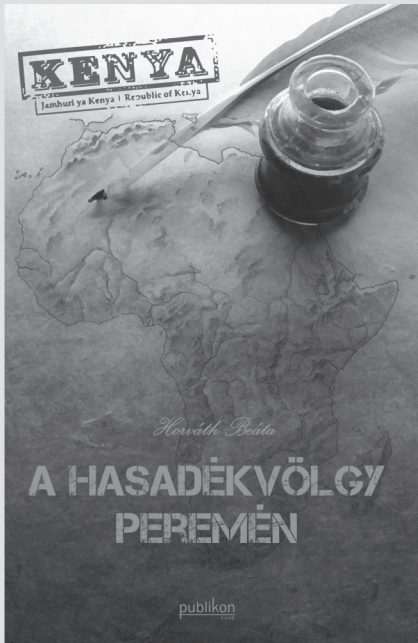
nyugati Afrika-politika szokásos formáin. A kínai vezetés a kapcsolatok politikai feltételektől való mentességével büszkélkednek, miközben az EU az ezredfordulón a legutóbbi euro-afrikai kurzust a cotonou-i megállapodáskor bizonyos politikai előfeltételekhez kötötten indította el, mintegy kikényszerítve a *demokratizálás, a politikai pluralizmus és parlamentáris viszonyokra való áttérést*.

A kínai diplomácia alakítói elismerik a pánafrikanizmus fontosságát, amit az Afrikai Unió napjainkban a halmozott elmaradottságból, az Afrika-közi konfliktusosságból való kitörési lehetőségként fogalmaz meg. Alden feltérképezi a kínaiak szakpolitikai ténykedésének teljes körét Afrikában, s eközben kritikai, leleplező tényfeltáró képet alkot. Így nyilvánvalóvá válik, hogy bár Peking a „be nem avatkozás” politikájára törekszik, mégis a beépült üzleti körök – kínai telepések és cégek – az afrikai politika alanyaivá válva egyre többször keresztezik a felső szintű kapcsolatokat, idegenkedést, ellenérdekeltséget keltve az afrikai népesség körében. Beszédes alfejezet-címek érzékeltetik e különös történéseket: „Kína felemelkedik, Afrika elszunynyad” (45. o.), „A terjeszkedő kínai multik” (51. o.), „A kínai kapitalizmus exportja” (67. o.) vagy „Az afrikai civil társadalom felfedezi Kínát” (95. o.) A szerző éles megvilágításba helyezi az afrikai államok és rezsimek gyengeségeit, a kínai-afrikai kapcsolatokban jelentkező új konfliktusok megjelenését (l. a kínai beruházásokon a kínai dolgozók tömeges alkalmazását, illetve betelepítését). A kínai behatolás ma már félelmet és újragondolást vált ki a nyugati hatalmak körében. Nyitott a kérdés: „versengés, konfrontáció vagy kooperáció” bontakozik-e ki Afrika körül, magában Afrikában? (120. o.) Egyelőre mindhárom vonatkozásban történnek diplomáciai események. Az EU–Kína párbeszéd napirendjére felkerült az Afrika-kérdés. Japán élénk figyelemmel kíséri Kína afrikai befektetéseit, s egyben a Dél–Dél kooperáció egyik fő

finanszírozójaként tágtja mozgásterét Kínával szemben. A francia hatalmi elit félti hagyományos elsőbbségi helyzetét Afrikában, jóllehet kimutathatóan a kínaiak érdeklődése erősebb a korábbi brit vagy portugál gyarmati területek iránt (120–124. o.). A szerző nem hagy kétséget afelől, hogy a kínai vezetés több húron játszik: egyfelől mint „felelős tulajdonos” és mint a „kitaszított rezsimek partnere”, másfelől mint a „Nyugat tükre”: *Az Afrika-szakértők elől azonban nem lehet elrejtteni, hogy a retorikai egység ellenére Kína és kiválasztott afrikai partnerei csak a profitot hajszolják.* Az ideológiai azonosulás „már áldozatául esett a gazdasági érdekeknek” – jelzi kötete végén a szerző, bár megengedi, hogy Peking rugalmas diplomáciával hosszú távon is el tudja fogadtatni jelenlétét a fekete kontinensen.

Chris Alden tárgyilagos és mértéktartó elemzése minden bizonnyal nem marad hatástalan a kínai-afrikai kapcsolatokra. Az sem véletlen, hogy mint a *London School of Economics* oktatója egyben a „Kína Afrikában” elnevezésű nemzetközi projekt vezetője. Műve erős motiváció egyaránt a hazai és nemzetközi afrikanisztikai kutatási programok folytatásához.

Horváth Beáta: A hasadékvölgy peremén

A könyv egy magyar lány Kenyában töltött első hat évének a kalandjain és tapasztalatain keresztül mutatja be Kelet-Afrika mindennapi életét, a városi gondokat, a falusi életet, a különböző kultúrák és vallások legjellegzetesebb vonásait, az afrikai emberek gondolkodását, életvitelét, idegenekről alkotott véleményét, amint azokat mostohaapjának, néhai Dr. Füssi-Nagy Géza Afrika-tudósnak megírta.

A regény mintegy 3500 oldal kézzel írt levelet dolgoz fel. Nem mentes a személyes hangvételtől, az érzelmeiktől és az öniróniától. Bemutatja, miként változhatott meg és alakulhatott át egy fehér lány véleménye az ismeretlen afrikaiakról, és hogyan válhatott a szerzőnek természetessé mások feltétel nélküli elfogadása.

A regény az afrikai valóságot mutatja be, méghozzá kíméletlenül. Olykor szívszorogató, megdöbbentő és elgondolkoztató, de rendkívül szórakoztató, érdekes olvasmány.

A kötet megrendelhető a kiadótól:
www.publikon.hu

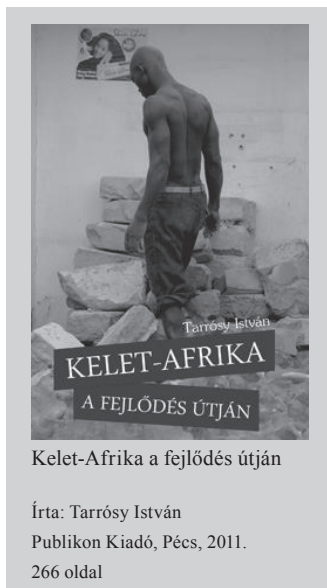

KELET-AFRIKA A FEJLŐDÉS ÚTJÁN

Írta: Búr Gábor

Csak a budapesti könyvbemutató alkalmából tudtam meg magam is a szerzőtől, hogy új kötetének címválasztása nem véletlen, Szentes Tamás 1963-ban megjelent „Kelet-Afrika a szabadság útján (Kenya/Tanganyika/Uganda/Zanzibar)” című könyve előtti tisztelgés, s egyben az azóta végbement változások bemutatásának szándéka vezérelte. Ez példás és a mai magyar viszonyok között igen ritka, szép gesztus – ne feledjük, Szentes Tamás egy korszak meghatározó gondolkodója volt, szellemi teljesítménye a mai fanyalgók számára elérhetetlen vágyálom csupán. Szomorú, hogy Tanzániában, de akár csak Angliában is mintha gyakrabban idéznék, jobban ismernék, mint minálunk. De persze hiába minden tisztelgés, ha a szerző nem a nagy előd munkásságának meghaladásának igényével írja meg saját opuszát. Lássuk tehát, mire jutott Tarrósy István? Új kötetének alcíme sokat ígérő: „A Kelet-afrikai Közösség

és tagállamai közelebről”. Ez már önmagában is komoly vállalkozás egy monografikus feldolgozás számára, azonban a szerző ennél lényegesen tovább megy, afrikai, sőt globális kontextusba helyezve ismerteti meg olvasóit az emberiség bölcsőjének számító régió korai történetének összefoglalásától a szuahéli partvidék múltján át a kolonizáció és dekolonizáció legfontosabb eseményeiig. (1-4. fejezet) Ez a közel száz oldal igazi kézikönyvként szolgál, a szerző összefoglalja a legfrissebb és ami ennél is fontosabb, a mértéktartó tudományos publikációk eredményeit, újszerű, a könyvet forgatók számára igencsak hasznos szerkesztési elveknek megfelelően kiemelve a legfontosabbakat. Tarrósy István nem feledkezik meg az ősi afrikai kulturális viszonyokról, különösképpen a törzsi összetartozás és a kisebb falvakban meghonosított

Kelet-Afrika a fejlődés útján

Írta: Tarrósy István
Publikon Kiadó, Pécs, 2011.
266 oldal

együttélés a mai napig mérvadó normáiról, így pl. a családalapítás és a személyes élettér kialakításának feltételeiről sem. Ebben a szerző megint csak újszerűt produkál a hazai afrikanisztikában, hiszen nálunk hagyományosan és jól érzékelhetően szétválik a szerzők szűk tábora egy „néprajzi vénával”, és egy „politológusi vénával” bíró társaságra. Tarrósy István munkája bizonyítja, hogy a szerző tisztában van azzal, Afrikában a hagyomány és a modernitás dichotómiája megköveteli a két, egymást gyakran szinte kizáró látásmód finom ötvözését.

Igazán elemében azonban az 5. fejezettől érzi magát a szerző, hiszen a mai folyamatok bemutatására innentől vállalkozik, ebben a közegben mélyült el legjobban, itt mutatkoznak meg leginkább erői, itt kapunk képet saját kutatásainak eredményeiről. Sőt, a kötet előszavában maga a szerző is úgy nyilatkozik, hogy érdeklődésének középpontjába a társadalmi-gazdasági változások, a kelet-afrikai

„Igazán elemében azonban az 5. fejezettől érzi magát a szerző, hiszen a mai folyamatok bemutatására innentől vállalkozik, ebben a közegben mélyült el legjobban, itt mutatkoznak meg leginkább erői, itt kapunk képet saját kutatásainak eredményeiről.”

társérség országainak politikai rendszerei, döntéshozatali folyamatai és Tanzániának a térségben betöltött szerepe állnak. Tarrósy Istvánról elmondható, hogy számos, e könyvben kiemelten kezelt témát maga vezetett be a hazai afrikanisztikába, sőt nemzetközi összehasonlításban is korán ismerte fel néhány új fenomén jelentőségét. Ilyen például Kína növekvő szerepvállalása Tanzániában, a kelet-afrikai régióban és az egész afrikai kontinensen. Ugyancsak említendő a szerző India és Afrika együttműködésének intenzi-

vébbé válásáról kifejtett mondanivalója, ami miatt, valamint alapos elméleti felkészültsége okán is a szerzőt már e könyve megjelenése előtt is gyakorta idézték színvonalas tanulmányokban. A „Regionalizáció kelet-afrikai módra” témát a szerző igen eredeti módon két felvonásban tárgyalja (6-7. fejezet), rámutatva a folyamat alapvető sajátosságára, a kezdeti nekilödulásra, majd a megtorpanásra, illetve napjainkban a régiós együttműködés újabb, immár megváltozott tartalommal bíró felpörgésére. Az etnikai-vallási sokszínűség és a közösségi politikai struktúrák taglalásakor még elsősorban Tanzánia példáján keresztül kapunk bepillantást e ropant jelentőséggel bíró kérdésekbe, a nyelvi kérdés taglalásakor azonban már kalauzunk szélesebbre tárja a kapukat, az önkormányzatok és a civil társadalmak esetében pedig már tényleg az egész kelet-afrikai régióról szól. A szerző bizonyítja, hogy ismeri a mai Kelet-Afrika, elsősorban is Tanzánia, illetve Kenya politikai boszorkánykonyháinak minden lényegi elemét, így állásfoglalásai elméletileg megalapozottak, tényekkel jól alátámasztottak. A Tanzániában folytatott terepmunka és az ott készült interjúk fejelek meg mindezt, s ennek alapján elmondható, hogy Tarrósy István az adott régió, de tágabban az egész szubszaharai-Afrika mai viszonyai vonatkozásában a hazai afrikanisztikában megkerülhetetlen szakértővé nőtte ki magát. Arra a kérdésre tehát, hogy a szerzőnek sikerült-e meghaladnia a kötet névadásá-

ban is megtisztelt elődje munkáját, egyértelműen igennel válaszolhatunk, empirikus tapasztalatainak összefoglalásában is, elméleti felkészültségében is méltó folytatója a hazai afrikanisztika legjobb hagyományainak. A kötetet a szerző 2010 utáni kitekintése zárja (8. fejezet), amelyben záró gondolatai mellett a „Globális Dél” lehetséges szerepéről is megosztja véleményét olvasóival.

A mintegy 200 oldalas munkát több mint 350 végjegyzet segíti a megértésben, eligazodásban. Példamutató a kötet megírásához felhasznált szakirodalom és a rövidítések jegyzéke is. Eredeti ötlet az ún. országnévjegyek betűzése, ami nem más, mint az érintett öt régiós ország legfontosabb adatainak összefoglalása, megfejlve a legfontosabb internetes címeikkel, ami a tájékozódást nagy mértékben segíti és tovább erősíti a munka kézikönyv jellegét. A könyvet a szerző eddigi életpályájának ismertetése és a manapság gyakorta lespórolt név- és tárgymutató zárja. A könyv borítója is jól eltalált, bár a recenzens öröme akkor lett volna teljes e kötet átolvasásakor, ha a képek, térképek és ábrák színesben kerültek volna kinyomtatásra.

A biztonság ösvényein.

Az új generáció biztosítója.

Vadászati jogvédelem biztosítás*

- Segítünk érvényesíteni jogait és jogos követeléseit
- Kártérítési jogvédelem
- Büntető és szabálysértési jogvédelem
- Közigazgatási jogvédelem
- 24 órás jogi tanácsadás

Az első 1000 szerződő vadász-elsősegély felszerelést kap ajándékba!*

www.uniqa.hu

UNIQA

*A tájékoztatás nem teljes körű, bővebb információ honlapunkon (www.uniqa.hu) található, vagy érdeklődjön kirendelt ügynökeinken. Az elsősegély felszerelés tartalmazza: gyorskötésű pólya, 10 db. vízgott mull lap, vízálló sebtapasz, fertőtlenítő folyadék, kullancskiszedő csipesz.

Superbránds

MEMBER OF CDO

Az UNIQA Biztosító Zrt. a Magyar Olimpiai Bizottság Hivatalos Támogatója

VIVA AFRICA 2011 HRADEC KRALOVÉBEN

Írta: Vörös Zoltán

2011. május 5-6-án rendezték meg Kelet-közép-Európa egyik legnívósabb szakmai Afrika-konferenciáját, a Viva Africa-t a csehországi Hradec Kralovében.

A helyszín

A konferenciának 2009 után ismét Hradec Kralové és a város egyeteme adott otthont. A festői szépségű, Csehország legélhetőbb városának is megválasztott település kiváló helyszínt biztosított a kétnapos szakmai találkozásnak. Az Elba-folyó által kettéválasztott, turisztikai központnak számító, számkra a Königratz-i csatáról ismert városban ugyanis rengeteg látnivaló van, s a település központjának számító Nagy tér fantasztikus helyszínt nyújt a kikapcsolódni vágyóknak.

A konferencia

A 2006 óta minden évben megrendezett esemény Közép-Európa egyik legnívósabb, s majdnem egyetlen Afrika-konferenciájává nőtte ki magát, ahol a cseh szakemberek mellett a régió más országainak kutatói is teret kaphattak, hogy bemutassák kutatásaikat. A kutatók mellett a szervezők minden évben igyekeznek egy főelőadót is a rendezvényre csábítani, aki ezúttal Robert Thornton

Dél-Afrikában élő antropológus, neves kutató volt. A híres kutató az identitásokról, azok elvesztéséről beszélt a tematikájában az összetett, többszintű identitásokhoz kapcsolódó konferencia nyitónapján. A pécsi PTE Afrika Kutatóközpont és az Afrika Tanulmányok folyóirat képviselőjében részt vett Dr. Tarrósy István egyetemi adjunktus és Vörös Zoltán, a PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskolájának PhD-

„A festői szépségű, Csehország legélhetőbb városának is megválasztott település kiváló helyszínt biztosított a kétnapos szakmai találkozónak.”

hallgatója is. Tarrósy István ezúttal az általa vezetett, az Európai Integrációs Alap által finanszírozott projektről tartott nagyszerű előadást. A Magyarországon élő afrikai bevándorlókról és a trendekről szóló előadáson bemutatta a Feketén-Fehéren – Itt vagyunk! című kutatást illetve annak részeredményeit, egyúttal beszélt az országunkban élő afrikaiak kettős identitásáról. A kétnapos konferencián, a panelekben zajló előadások során hallhattunk a zulu társadalomban a mai napig elterjedt menyasszony-vásárlásról, Elefántcsontpart politikai viszonyairól, az egyiptomi

politikai helyzetről, az etnikai nacionalizmusról Nigériában, a kereszténységről Ghánában és további érdekes témákról európai és afrikai előadók, kutatók tolmácsolásában.

A konferencia honlapja:

<http://www.vivaafrica.cz/>

IMMIGROPOLY

játék a vándorlásról

IMMIGROPOLY

játék a vándorlásról

játékszabály statisztika kapcsolat

EURÓPAI INTEGRÁCIÓS ALAP

Készült az Európai Unió Európai Integrációs Alapjának támogatásával

VÁLASSZ KARAKTERT!

A karakterre kattintva indul a nagy kaland!

Dobj ügyesen, válaszolj jól a kérdésekre és bizz a szerencsébedben! Irány Európa!

KOFFI
Elefántcsontparti
Neme: férfi
Életkora: 21
Foglalkozása: labdarúgó

Születési hely: Abidjan

ASSEFA
Etióp
Neme: nő
Életkora: 26
Foglalkozása: mérnök

Születési hely: Adama

UCHE
Nigériai
Neme: férfi
Életkora: 30
Foglalkozása: orvos

Születési hely: Lagos

ABDUL
Marokkói
Neme: férfi
Életkora: 33
Foglalkozása: műkereskedő

Születési hely: Rabat

A játék célja, hogy a kiválasztott afrikai karakteredet különböző útvonalakon keresztül eljuttasd Európába. Olvass minél többet az utad során érintett városokról, a lenyűgöző afrikai tájakról, a vándorlásról, az Európai Unió bevándorlással kapcsolatos politikájáról.

EGYEDÜLÁLLÓ JÁTÉK, PÁRATLAN IZGALMAK! ÚJDONSÁG! NYÁRTÓL AZ INTERNETEN!

UTAZZ, TANULJ ÉS JÁTSSZ!

www.ittvagyunk.eu

